

ΕΘΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Τμήμα μεταναστευτικής πολιτικής

Τίτλος εργασίας:

**Στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου που επηρεάζουν την
απασχόληση των μεταναστών στο Δήμο Μυτιλήνης**

Όνομα σπουδάστριας: Σάββα Ελένη

Επιβλέπων καθηγητής: Ρουμπάνης Ηλίας

Αθήνα 2007

Πίνακας Περιεχομένων

Διάρθρωση Κεφαλαίων	- 3 -
1. Πρόλογος.....	- 4 -
2. Στόχος – Σκοπός.....	- 5 -
3. Εννοιολογικές Αποσαφηνίσεις	- 6 -
4. Υπόθεση εργασίας.....	- 7 -
5. Η περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας. -	8 -
6. Περιγραφή της Περιοχής Μελέτης : Το προφίλ της Λέσβου και του Δήμου Μυτιλήνης.....	- 10 -
7. Μεθοδολογία της Έρευνας.....	- 13 -
7.1 Εισαγωγικές Θεωρήσεις	- 13 -
7.2 Δειγματοληψία.....	- 14 -
7.3 Η ταυτότητα του δείγματος.....	- 15 -
8. Το Ερευνητικό Πρόβλημα και τα Ερωτήματα της Έρευνας.....	- 17 -
8.1 Γενικό ερευνητικό ερώτημα	- 17 -
8.2 Σύνταξη ερωτηματολογίου και εξειδικευμένα ερευνητικά ερωτήματα	- 17 -
9. Έρευνα Πεδίου	- 21 -
10. Συμπεράσματα.....	- 68 -
10.1 Εισαγωγή	- 68 -
10.2 Η περίπτωση των Αλβανών μεταναστών	- 68 -
Μια ειδική περίπτωση.....	- 68 -
10.3 Η περίπτωση των Βούλγαρων μεταναστών	- 71 -
10.4 Η περίπτωση των Ουκρανών μεταναστών	- 73 -
10.5 Η περίπτωση των Πακιστανών μεταναστών	- 75 -
10.6 Φύλο, εθνικότητα και εργασία.....	- 77 -
10.7 Γενικευμένα Συμπεράσματα.....	- 83 -
11. Προτάσεις	- 86 -
Παράρτημα	- 90 -
Α. Η στατιστική εικόνα της χώρας για τους μετανάστες.....	- 90 -
Α.1 Μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα	- 91 -
Α.2 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα	- 92 -
Β. Το νομικό πλαίσιο	- 94 -
Β.1 Η Είσοδος των μεταναστών στη Ελλάδα.....	- 95 -
Β.2 Η Παραμονή των μεταναστών στην Ελλάδα	- 95 -
Β.3 Τα κοινωνικά δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα	- 96 -
Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών.....	- 98 -
Πίνακας Εικονογράφησης.....	- 98 -
Βιβλιογραφία	- 99 -
Ελληνική Βιβλιογραφία	- 99 -
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία	- 102 -

Διάρθρωση Κεφαλαίων

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε έντεκα κεφάλαια εντός των οποίων δεν περιλαμβάνεται το παράρτημα .Ο διαχωρισμός των κεφαλαίων έγινε ακολουθώντας την φυσική ροή εξέλιξης της έρευνας και παρεμβλήθηκαν μόνο κεφάλαια που εμβόλιμα λειτουργούν ως εννοιολογική και επιστημονική τεκμηρίωση των λεγομένων μας. Έτσι η διάρθρωση των κεφαλαίων της εργασίας διαμορφώνεται ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τον πρόλογο, ο οποίος μας δίνει μία γενική εικόνα για το μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και στόχος του είναι να μας εντάξει στην ελληνική πραγματικότητα.

Το δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Στόχος-Σκοπός» μας πληροφορεί για τον τίτλο και τον σκοπό της μελέτης.

Στο τρίτο κεφάλαιο αποσαφηνίζονται όλοι οι όροι και οι έννοιες των οποίων γίνεται χρήση στην παρούσα εργασία ώστε να μπορεί να παρακολουθήσει ο αναγνώστης την εργασία χωρίς να συναντάει εννοιολογικά κενά ή ασάφειες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθενται το σύνολο των βασικών υποθέσεων εργασίας στις οποίες στηρίχθηκε η έρευνα πεδίου.

Στο πέμπτο και έκτο κεφάλαιο διευκρινίζεται το “πλαίσιο αναφοράς” της έρευνας δηλαδή αφενός η ευρύτερη ελληνική οικονομία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της και αφετέρου η τοπική οικονομία της Λέσβου στην οποία ‘ζητούν’ εργασία και ασφάλιση οι μετανάστες του δείγματος.

Το έβδομο κεφάλαιο πραγματεύεται την μεθοδολογία της έρευνας, τον τρόπο δειγματοληψίας, την ταυτότητα του δείγματος, τα μεθοδολογικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν, τον τόπο και το χρόνο των συνεντεύξεων.

Το ερευνητικό πρόβλημα και τα ερωτήματα της έρευνας παρατίθενται στο όγδοο κεφάλαιο.

Ένα σημαντικό κομμάτι της εργασίας καταλαμβάνει το κεφάλαιο 9 (έρευνα πεδίου όπου περιλαμβάνονται συνεντεύξεις μεταναστών από τέσσερις διαφορετικές εθνικές ομάδες). Αυτό συνέβη γιατί θεωρήσαμε πολύ σημαντικό να παραθέσουμε αυτούσιες τις συνεντεύξεις των μεταναστών του δείγματός αφού οι απαντήσεις τους

αποτελέσαν την κύρια πηγή άντλησης γνώσης και πληροφοριών για εμάς σε συνδυασμό πάντα με τα ήδη υπάρχοντα επιστημονικά και στατιστικά δεδομένα .

Τέλος στο δέκατο κεφάλαιο παρατίθενται μία σειρά συμπερασμάτων που αφορούν τόσο την κάθε εθνοτική ομάδα ξεχωριστά όσο και το σύνολο των εθνοτικών ομάδων που συμμετέχουν στο δείγμα, ενώ το ενδέκατο κεφάλαιο περιλαμβάνει μία σειρά προτάσεων για την βελτίωση των μεθόδων συλλογής στατιστικών στοιχείων από τοπικούς και δημόσιους φορείς αλλά και για την αποδοτικότερη ενσωμάτωση των μεταναστών στην αγορά εργασίας.

1. Πρόλογος

Η πλέον σημαντική εξέλιξη στην Ελληνική αγορά εργασίας κατά τη δεκαετία του 1990 είναι αναμφίβολα η νόμιμη και παράνομη κατά το μεγαλύτερο μέρος, μετανάστευση προς τη χώρα μας από τις γειτονικές χώρες (κυρίως από την Αλβανία) αλλά και από πολλές άλλες χώρες του κόσμου. Ο καταλύτης που επέτρεψε αυτές τις μεταναστευτικές ροές ήταν η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκάνιων . Η σημασία αυτών των μεταναστευτικών εισροών για την Ελλάδα γίνεται φανερή αν σκεφτεί κανείς οι μετανάστες αντιστοιχούν περίπου στο 10% του εργατικού δυναμικού της χώρας (Μαρβάκης et al, 2001)

Κατά τη δεκαετία του 1990, το φαινόμενο αυτό δεν ήταν μοναδικό για την Ελλάδα. Ανάλογης σημασίας ήταν οι μετακινήσεις μεταναστών και στις άλλες χώρες της νότιας Ευρώπης, δηλαδή Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία, χώρες που επίσης ήταν παραδοσιακά πηγή μεταναστευτικών εκροών. Η προσέλευση των μεταναστών προς τις χώρες της Νότιας Ευρώπης ξεχωρίζει επίσης λόγω της γεωγραφικής θέσης των χώρων αυτών (Cavounidis, 2002), και της θέσης τους στη μεθόριο μίας από τις μεγαλύτερες αγορές του κόσμου (Ε.Ε.).

Είναι ενδιαφέρον επίσης ότι μέσα σε τριάντα χρόνια η Ελλάδα, όπως και οι άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης, μεταμορφώθηκε από χώρα προέλευσης μεγάλου αριθμού μεταναστών κατά τη δεκαετία 1960-1970, σε χώρα προορισμού εξίσου μεγάλου αριθμού μεταναστών κατά τη δεκαετία 1990-2000. Μία χώρα ιστορικά εθισμένη στην αναπαραγωγή της “ομοιότητας” βρίσκεται ξαφνικά με ένα εσωτερικό πλεόνασμα “ετερότητας” σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον μεγάλης κινητικότητας ανθρώπων και αντικειμένων και ταυτόχρονα σε ένα Ευρωπαϊκό πολιτικό πλαίσιο αυξημένων

θεσμικών απαιτήσεων και μάλιστα σε μία συγκυρία όπου διεθνώς επιβάλλονται αυστηρότεροι κανόνες αποδοχής του πολιτισμικά διαφορετικού (Παπαταξιάρχης, 2001).

Είναι εύκολα κατανοητό ότι η εμφάνιση μεγάλου αριθμού μεταναστών από άλλες χώρες, έχουν σοβαρές συνέπειες που δεν περιορίζονται στην αγορά εργασίας. Πέραν των άμεσων επιπτώσεων στην απασχόληση, στην παραγωγή και στην ανεργία, οι συνέπειες στην ανάπτυξη της οικονομίας, στη διανομή του εισοδήματος, στο εμπόριο και στο ισοζύγιο πληρωμών, στη ζήτηση εκπαιδευτικών υπηρεσιών, υπηρεσιών υγείας και βασικής κοινωνικής υποδομής, στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού κ.λ.π., είναι εξαιρετικά σημαντικές. Φυσικά υπάρχουν σοβαρές συνέπειες πολιτικού, κοινωνικού και θρησκευτικού χαρακτήρα όπως π.χ. η ανάπτυξη ή ενίσχυση διαφόρων πολιτικών αντιλήψεων και πολιτικών φορέων, η διαφοροποίηση του πληθυσμού έναντι ορισμένων γενικών απόψεων περί ισότητας, περί διακρίσεων και περί εγκληματικότητας και η συνακόλουθη εμφάνιση συναισθημάτων αβεβαιότητας και φόβου.

Διαφορετικές πλευρές αυτών των προβλημάτων η ελληνική κοινωνία αντιμετώπισε δύο φορές μέσα σε σαράντα χρόνια, την πρώτη φορά ως χώρα αποστολής μεγάλου αριθμού μεταναστών και τη δεύτερη ως χώρα υποδοχής σχεδόν εξίσου μεγάλου αριθμού παρανόμων μεταναστών. Παρά τη μεγάλη σημασία αυτών των προβλημάτων, η ερευνητική δραστηριότητα που αφιερώθηκε στην ανάλυση τους και που είδε το φως της δημοσιότητας ήταν μάλλον περιορισμένη κυρίως λόγω των ελλείπων στατιστικών στοιχείων μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1990.

2. Στόχος – Σκοπός

Η έρευνα με τίτλο «Στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου που επηρεάζουν την απασχόληση των μεταναστών στο Δήμο Μυτιλήνης» βασίζεται σε υποθέσεις εργασίας που σχηματίστηκαν με έρευνα πεδίου, καθώς και δευτερογενή βιβλιογραφική επισκόπηση.

Οι στόχοι της έρευνας είναι, αφενός να εξετάσουμε ποια στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου συγκεκριμένων εθνοτικών ομάδων που μπορεί ενδεχομένως να διαφοροποιούν την πορεία ένταξης των μεταναστών στην αγορά εργασίας και συνεπώς τον φορέα ασφαλιστικής τους κάλυψης. Αφετέρου, με βάση την μικρή

ομολογουμένως έρευνα μας να συνεισφέρουμε σε δύο τουλάχιστον τομείς άσκησης δημόσιας διοίκησης:

- i) Πρώτον, στην ανάλυση ποιοτικών δεδομένων που θα επιτρέπουν την άσκηση μακρόπνοων πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης.
- ii) Και κατά δεύτερο λόγο, στον εμπλουτισμό των υποθέσεων εργασίας βάσει των οποίων σχεδιάζεται η στατιστική έρευνα όπως παραδείγματος χάριν, η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και η Απογραφή Πληθυσμού.

3. Εννοιολογικές Αποσαφηνίσεις

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα προσπαθήσουμε να αποσαφηνίσουμε όρους που χρησιμοποιούνται εκτενώς στην έρευνά μας, εκ των οποίων άλλοι χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στην καθημερινότητά μας όπως ο όρος της ‘μεταναστευτικής πολιτικής’ και άλλοι είναι λιγότερο οικείοι στο ευρύ κοινό αλλά εξίσου σημαντικοί για την κατανόηση της έρευνας όπως ο όρος ‘πολιτισμικό κεφάλαιο’.

Οι Παπαδοπούλου και Μπάγκαβος ορίζουν την μεταναστευτική πολιτική ως το σύνολο των μέτρων και των κοινωνικών πρακτικών που αρθρώνονται πάνω σε δύο άξονες: Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στη ρύθμιση και τον έλεγχο της εισόδου, της διαμονής και της απασχόλησης των υπηκόων άλλης χώρας. Ο δεύτερος άξονας αναφέρεται στους ήδη εγκαταστημένους μετανάστες και στις πολιτικές που έχουν να κάνουν με την ένταξή τους στη χώρα υποδοχής (Μπάγκαβος και Παπαδοπούλου, 2006). Γενικότερα, η μεταναστευτική πολιτική ορίζει ένα πλαίσιο κανόνων που προσδιορίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του μετανάστη στη χώρα υποδοχής.

Το άρθρο 5 του Ν. 2910/2001 με σαφήνεια προσδιορίζει την έννοια του παράνομου μετανάστη ως εκείνος ο οποίος γενικά δεν μπορεί να αποδείξει τη νόμιμη διαμονή του στην Ελλάδα, εννοώντας βέβαια όλους εκείνους οι οποίοι δεν κατέχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο, βίζα ή ισχύουσα άδεια διαμονής. Συνεπώς καθίσταται σαφές ότι κάθε άτομο το οποίο δεν πληροί τις προϋποθέσεις για είσοδο, παρουσία και διαμονή στην ελληνική επικράτεια θεωρείται «παράνομος μετανάστης»

Εδώ αξίζει να στρέψουμε ξανά τη προσοχή μας στο άτομο, και στο ατομικό δίλημμα έκφρασης και τελικά στο πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο καλείται να διαπραγματευτεί την πολιτισμική του ταυτότητα. Εάν φανταστούμε την πολιτισμική

έκφραση ως ένα πλαίσιο συναλλαγής, τότε ο όρος **πολιτισμικό κεφάλαιο** αποκτά ιδιαίτερη αξία.

Η έννοια του κεφαλαίου συνδέεται με μία **σχέση ανταλλαγής**, που βασίζεται είτε σε υλικά είτε σε συμβολικά αγαθά, που φαίνεται να είναι σπάνια και άξια ιδιοποίησης σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον. (Bourdieu και Passeron, 1990)

Όπως το χρήμα μας επιτρέπει πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, υπάρχουν γνώσεις και κοινωνικά γνωρίσματα που ταυτίζονται ή συγκρούονται με μία ηγεμονική ιδεολογία. Για παράδειγμα, είναι ακριβές να περιγράψουμε ένα κάτοχο διδακτορικού τίτλου ως άτομο με πιστοποιημένη από συγκεκριμένους θεσμούς (πανεπιστήμιο) γνώση, που του επιτρέπει πρόσβαση σε εργασία υψηλότερου κοινωνικού κύρους. Επίσης, η πιστοποίηση μεταβάλλει το όνομα του ατόμου με το σημείο «Dr.» που προσθέτει κύρος στον ομιλητή, που έχει άμεση επίπτωση σε μία σειρά διαπραγματεύσεων. Ο παράνομος μετανάστης δεν μπορεί να φέρει τιμητικούς τίτλους διάκρισης όπως “Dr”, αφού το τυπικό του αυτό κεφάλαιο απαξιώνεται από τη στιγμή που διαμένει παράνομα στη χώρα (Ρουμπάνης, 2007).

4. Υπόθεση εργασίας

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει το σύνολο των υποθέσεων εργασίας στις οποίες βασίζεται η έρευνα αλλά και την παραμετροποίηση της έννοιας του πολιτισμικού κεφαλαίου βάσει της οποίας πραγματοποιήθηκε η έρευνα πεδίου.

Αρχικά γίνεται η κάτωθι υπόθεση εργασίας :

Βασιζόμενοι στα μέχρι τώρα στοιχεία (έρευνα του E.K.K.E. και Martin Baldwin-Edwards, για λογαριασμό του ΙΣΤΑΜΕ) ότι μετανάστες με συγκεκριμένη εθνική καταγωγή έχουν και συγκεκριμένη θέση στην αγορά εργασίας. Η υπόθεση αυτή εργασίας παραμετροποιείται και αναλύεται σε επιπλέον μεταβλητές που επιτρέπουν την ενδελεχή εξέταση του ερωτήματος.

Το πολιτισμικό κεφάλαιο σχετίζεται κατά κύριο λόγο με ικανότητες του ατόμου. Το γεγονός ότι συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες έχουν συγκεκριμένη ειδικευση στην αγορά εργασίας μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι συγκεκριμένα στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου είναι καθοριστικής σημασίας για την δυνατότητα διαπραγμάτευσης του εργασιακού τους χρόνου και της ασφαλιστικής τους κάλυψης

με τον εργοδότη. Αυτά τα στοιχεία θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε. Ακολουθεί η παραμετροποίηση του ερωτήματος.

Βασικές παράμετροι πολιτισμικού κεφαλαίου είναι α) η δυνατότητα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στη χώρα καταγωγής, β) τα προσωπικά δίκτυα και το εργασιακό περιβάλλον που φέρνουν τους μετανάστες σε επαφή με το γηγενή πληθυσμό, γ) το γεγονός ότι μπορεί να αποτελούν ή όχι διακριτή μειονότητα (κυρίως λόγω του χρώματος αλλά και του ονόματος (ξενικό όνομα) ή της θρησκείας κ.ο.κ), δ) το μοντέλο κατοικίας (εάν μένουν σε γκέτο ή σε διάσπαρτη φθηνή κατοικία) ε) δεξιότητες που κομίζουν από τη χώρα καταγωγής στ) το μορφωτικό επίπεδο η) η τήρηση ή μη τοπικών εθίμων ζ) η οικογενειακή κατάσταση. Όλα τα παραπάνω αλλά και κάθε τι που μεταφέρει ο μετανάστης από τη χώρα καταγωγής στη χώρα υποδοχής ως πολιτισμικό φορτίο αποτυπώνεται ως βασικό κομμάτι των μεταβλητών της έρευνας.

Αφού μελετήσουμε τα στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου που οδηγούν στην εθνική εξειδίκευση των μεταναστών στο χώρο της εργασίας και διατυπώσουμε τον κανόνα, θα αναζητήσουμε το πολιτισμικό κεφάλαιο των 'εξαιρέσεων' δηλαδή το πολιτισμικό κεφάλαιο εκείνων των μεταναστών που ξέφυγαν από τη σχεδόν προδιαγεγραμμένη πορεία των συμπατριωτών τους.

Στη πραγματικότητα γνωρίζουμε με βάση την έρευνα ότι υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ της χώρας καταγωγής και της θέσης του μετανάστη στην αγορά εργασίας (έρευνα εργατικού δυναμικού και γραφική παρουσίαση από τον Martin Baldwin Edwards). Μάλιστα γνωρίζουμε και τη μεταβολή του εργασιακού προφίλ συγκεκριμένων εθνικών ομάδων από το 2000 σε σχέση με το 2006. Επίσης, με βάση την έρευνα του ΕΚΚΕ γνωρίζουμε ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός έχει μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι ανασφάλιστος. Γνωρίζοντας τη συγκεκριμένη θέση του μετανάστη στην αγορά εργασίας μπορούμε επίσης αξιόπιστα να υποθέσουμε ποιος ασφαλιστικός φορέας καλύπτει το μετανάστη.

5. Η περιγραφή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της ελληνικής οικονομίας.

Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έχει η ελληνική οικονομία διαμορφώνουν ειδικές συνθήκες στην αγορά εργασίας για τους μετανάστες εργαζόμενους. Οι

οικονομίες της νότιας Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα της Ελλάδας είναι τμηματοποιημένες, δηλαδή είναι διαιρεμένες σε δύο μεγάλα τμήματα εργασιών με διαφορετικά χαρακτηριστικά και προϋποθέσεις εισαγωγής στο κάθε ένα από αυτά. Στο «πρωτεύον» τμήμα, στο οποίο συνήθως κυριαρχούν οι «εσωτερικές αγορές εργασίας», βασικό ρόλο παίζει η εκπαίδευση ενός εργαζομένου, ενώ στο «δευτερεύον» που αφορά κυρίως την ευρύτερη αγορά εργασίας και χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από ανασφάλεια, ευελιξία, προσωρινότητα, εποχικότητα και χαμηλότερες απολαβές, σημαντικοί παράγοντες για την επιλογή των εργατών είναι ηλικιακοί, εθνοτικοί ή παράγοντες φύλου (Ιωσηφίδης Θ., 2001, σελ.233).

Σύμφωνα με τον Χατζημιχάλη και τη Βαϊού, στις καπιταλιστικές οικονομίες υπάρχουν τρεις κατηγορίες εργατών, οι «κεντρικοί», οι «περιφερειακοί» και οι «περιθωριακοί». Κάθε μία έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και τη δική της θέση στην ιεραρχία της αγοράς εργασίας. Παρόμοιες διακρίσεις εργαζομένων απαντώνται και σε άλλους ερευνητές (όπως Πελαγίδης Θ., Λυμπεράκη Α.2000, Κατσορίδας Γ. 1999, Ιωσηφίδης Θ. 2001). Οι «κεντρικοί» εργάτες λοιπόν, έχουν σχετικά σταθερές και ασφαλείς συμβάσεις εργασίας, συνήθως χαρακτηρίζονται ως ειδικευμένοι, είναι στη πλειονότητά τους άντρες και έχουν σχετικά υψηλούς μισθούς, κοινωνική ασφάλιση και άλλα ειδικά επιδόματα που τους διαφοροποιούν από τους άλλους εργαζόμενους. Οι «περιφερειακοί» εργάτες προσλαμβάνονται ως εποχικοί εργαζόμενοι σε περιόδους ακμής και έχουν μη σταθερές συμβάσεις ή δεν έχουν καθόλου σύμβαση εργασίας (Χατζημιχάλης και Βαϊού, 1997). Οι «περιθωριακοί» προσλαμβάνονται και απολύονται ανάλογα με τις ανάγκες της παραγωγής χωρίς συμβάσεις και ασφάλεια. Στις δύο τελευταίες κατηγορίες πολύ συχνά απαντώνται μετανάστες ενώ πολύ σπάνια γίνονται οι γυναίκες κεντρικοί εργαζόμενοι, πράγμα το οποίο επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία της έρευνας πεδίου.

Ένα δεύτερο εξίσου σημαντικό στοιχείο της ελληνικής οικονομίας πέρα από τον τμηματικό τρόπο παραγωγής, είναι το γεγονός ότι ο Δημόσιος Τομέας μαζί με την αυτό-απασχόληση αποτελούν άνω του 60% της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα, (Martin Baldwin-Edwards, 2007) που σημαίνει ένα τεράστιο εργασιακό αποκλεισμό προς ομάδες με συγκεκριμένη πολιτισμική ταυτότητα όπως είναι οι μετανάστες. Έτσι, ένα μεγάλο μέρος της αγοράς εργασίας παραμένει κλειστό για τους μετανάστες κυρίως αν αναλογιστεί κανείς ότι υπάρχουν συγκεκριμένα επαγγέλματα που είναι *de jure* ή *de facto* 'απρόσιτα' σε αυτούς για διάφορους λόγους (αναγνώριση πτυχίου, επαγγελματική άδεια, λάθος διαβατήριο, κτλ.)

6. Περιγραφή της Περιοχής Μελέτης : Το προφίλ της Λέσβου και του Δήμου Μυτιλήνης

Στο συγκεκριμένο σημείο ενδεχομένως θα ήταν χρήσιμο να ορίσουμε το ‘πλαίσιο αναφοράς’ δηλαδή να περιγράψουμε την τοπική οικονομία στην οποία ζουν και εργάζονται οι μετανάστες που συμμετέχουν στην έρευνα . Η μελέτη της τοπικής οικονομίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της θα βοηθήσουν στο να κατανοήσουμε την επιλογή των μεταναστών να εγκατασταθούν στο νησί, τι ανάγκες μπορεί να τους καλύψει και κυρίως τι δυνατότητες και τι ευκαιρίες μπορεί να τους προσφέρει. Ενώ τέλος, έτσι νομιμοποιείται η ‘σχέση διαπραγμάτευσης’ μεταξύ του πολιτισμικού κεφαλαίου που φέρουν οι μετανάστες και της τοπικής αγοράς εργασίας.

Η Λέσβος είναι ένα από τα πολλά ακριτικά νησιά της Ελλάδας και ανήκει στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου Πελάγους. Με έκταση 1.636 τα χλμ., είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί της Ελλάδας. Απέχει 188 ν.μ. από τον Πειραιά, 218 ν.μ από την Θεσσαλονίκη και μόλις 55 ν.μ. από την Χίο. Βρίσκεται στο βορειοανατολικό Αιγαίο, απέναντι από τον κόλπο του Αδραμυτίου και πολύ κοντά στις ακτές τις Μικράς Ασίας. Δύο στενά περάσματα τη χωρίζουν από την ασιατική ακτή : το ένα στο βορρά ανάμεσα στο ακρωτήριο της Τρωάδας στην Μικρά Ασία και τη Μήθυμνα και το άλλο στο Νότο, ανάμεσα στο ακρωτήρι Αγριλιά και το αντίστοιχο μικρασιατικό. Η απόσταση ανάμεσα στο ακρωτήρι Μυστεγνών (ανατολική ακτή Λέσβου) και το ακρωτήρι του Σαρμουσάκ στη Μικρά Ασία περιορίζεται σε 4,75 μίλια (Σιφνέου, 1996, σελ. 49). Η δεδομένη εγγύτητα της με την Ανατολή δίνει τη δυνατότητα σε πολλούς πρόσφυγες και μετανάστες από τις γείτονες χώρες να περάσουν στην απέναντι ακτή για να ξεκινήσουν μία καινούρια ζωή.

Η Λέσβος, λόγω ακριβώς της γεωγραφικής της θέσης- απέναντι ακριβώς από τα παράλια της Μικράς Ασίας - αλλά κυρίως λόγω της σύνθετης οικονομικής της δομής, αποτελεί έναν από τους πρώτους προορισμούς των μεταναστών ο οποίος τους διασφαλίζει τη μετάβαση τους σε τρίτες χώρες (transit) ή ακόμη και τη μόνιμή τους διαμονή. Δεν είναι άλλωστε λίγες οι φορές που οι κάτοικοι του νησιού γίνονται μάρτυρες της εισόδου «ανεπίσημων» μεταναστών με τρόπο ανορθόδοξο, απάνθρωπο, χωρίς κανένα σεβασμό στην ανθρώπινη ζωή και αξιοπρέπεια. Από την παγκόσμια

εμπειρία μεταναστευτικών εισροών, τόποι όπως η Λέσβος που θεωρούνται transit, μετατρέπονται de facto σε τόπους υποδοχής, αφού πολλοί μετανάστες δεν βρίσκουν τον τρόπο να πάνε στον αρχικό τους προορισμό. Έτσι λοιπόν, τόσο η πόλη της Μυτιλήνης όσο και η ενδοχώρα του νησιού γίνονται αποδέκτες μεγάλου όγκου μεταναστών νομίμων και μη, που αναζητούν στο νησί μια καλύτερη τύχη.

Οι απέραντοι ελαιώνες που καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του νησιού, οι ποικίλες αλιευτικές δραστηριότητες, η ανάπτυξη του τουρισμού, η σημαντική αύξηση του αριθμού των έργων υποδομής, όλα τα παραπάνω δημιουργούν μία επιτακτική ανάγκη για εργατικά χέρια και μάλιστα για κατά το δυνατόν φτηνά εργατικά χέρια. Την ανάγκη αυτή έρχονται να καλύψουν οι «οικονομικοί» μετανάστες καθώς αφενός αποτελούν φτηνό εργατικό δυναμικό για τους γνωστούς λόγους, αφετέρου καλύπτουν το εργασιακό κενό που δημιουργείται από την άρνηση των ντόπιων να ασχοληθούν με επαγγέλματα που ανήκουν στα τρία D (Dirty, Difficult, Dangerous).

Κατά τη διάρκεια της πρώτης φάσης νομιμοποίησης όσον αφορά την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, 3.476 άτομα υπέβαλαν αίτηση για την παραχώρηση προσωρινής άδειας παραμονής, ενώ στον νομό Λέσβου ο αντίστοιχος αριθμός ανήλθε στα 1.722 άτομα. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με τα στοιχεία που είναι διαθέσιμα από την Απογραφή της ΕΣΥΕ για το 2001, 5.629 άτομα που απογράφησαν έχουν ξένη υπηκοότητα. Φυσικά ακολουθώντας τις τάσεις μεταναστευτικών εισροών της υπόλοιπης Ελλάδας, υπερτερούν σε αριθμό οι αλλοδαποί αλβανικής υπηκοότητας καθώς ο αριθμός τους ανέρχεται στους 2.889, ακολουθούν οι αλλοδαποί με βουλγαρική υπηκοότητα, 536 άτομα, ενώ πολύ πιο κάτω αριθμητικά συναντάμε τους αλλοδαπούς από την Ρωσική Ομοσπονδία με 138 άτομα και έπονται οι αλλοδαποί με ρουμάνικη υπηκοότητα, 114 άτομα, οι αλλοδαποί από την Ουκρανία με 89 άτομα, ενώ τέλος οι αλλοδαποί από την Νότιο Αφρική και την Γεωργία περιορίζονται στα 81 και 78 άτομα αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το Τμήμα Αλλοδαπών και Μετανάστευσης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, στη Λέσβο οι Αλλοδαποί είναι περίπου 3.300. Τα στοιχεία αυτά είναι συνεχώς μεταβαλλόμενα καθώς μεγάλος αριθμός μεταναστών μετακινούνται προς τρίτες περιοχές αλλά κυρίως γιατί γίνονται συνεχώς νέες αιτήσεις παραχώρησης και ανανέωσης των αδειών παραμονής και εισόδου. Τα στοιχεία που υπάρχουν για τις δοθείσες εγκρίσεις για εργασία ανά κατηγορία από 01-01-2006 έως σήμερα είναι οι κάτωθι: δοθείσες εγκρίσεις για εξαρτημένη εργασία 2.299 και επιπλέον 2 που έχουν εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρο 18 του 3386/2005 και 279 που έχουν εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρο 91 παράγραφος 11 του οικείου νόμου, για ανεξάρτητη οικονομική

δραστηριότητα 2, για εποχιακή εργασία (έξι μήνες) 110 εγκρίσεις, αθλητές-προπονητές 2, για παροχή ανεξαρτήτων υπηρεσιών ή έργου 53, για επαγγελματική κατάρτιση 2 και τέλος για λειτουργούς γνωστών θρησκειών 1.

Όσον αφορά τα στοιχεία που μας δόθηκαν από τον ανταποκριτή του Ο.Γ.Α. και αναφέρονται στο Δήμο Μυτιλήνης για τους αλλοδαπούς που απασχολούνται στο γεωργικό τομέα είναι τα έξης : Υπάρχουν περίπου 100 ασφαλισμένοι στον Οργανισμό εκ των οποίων η πλειονότητα έχουν καταγωγή από Αλβανία, και έπονται εκείνοι με καταγωγή από Βουλγαρία, Ρουμανία και Ουκρανία, σε εκκρεμότητα βρίσκονται περίπου 50 υποθέσεις , 7 υποθέσεις υπό το καθεστώς του ‘μετακλητού’ δηλαδή εργαζομένου ο οποίος έρχεται για ένα χρόνο με σύμβαση με συγκεκριμένο εργοδότη που του πληρώνει τις εισφορές και έπειτα μπορεί να ξεκινήσει η διαδικασία για τη μόνιμη ασφάλιση, 30 περίπου ασφαλισμένοι που κινούνται στο χώρο της αλιείας και οι οποίοι έχουν καταγωγή κατά κύριο λόγο από την Αίγυπτο και αρκετοί με εξάμηνη σύμβαση οι οποίοι πολλές φορές διακόπτουν την σύμβαση στο μήνα. Προκαλώντας πραγματική σύγχυση στα αρχεία του οργανισμού η οποία κατά κύριο λόγο οφείλεται στον κατακερματισμό του καθεστώτος ένταξης των μεταναστών στην αγορά εργασίας, χωρίς όμως να σημειώνονται σημαντικές απώλειες για τον Οργανισμό καθώς οι εργοδότες είναι υποχρεωμένοι να προπληρώσουν τους πρώτους τρεις μήνες ασφάλισης.

Δεν είναι τυχαίο ότι σήμερα στην ελληνική βιβλιογραφία δεν υπάρχει ούτε μία μελέτη που να απεικονίζει την ασφαλιστική κάλυψη του μετανάστη. Τα στοιχεία όπως και το ασφαλιστικό σύστημα είναι κατακερματισμένα με κανένα φορέα, οργανισμό ή ερευνητή να έχει πλήρη εικόνα.

Τέλος, στη Μυτιλήνη λειτουργεί κέντρο υποδοχής λαθρομεταναστών με την ευθύνη της Νομαρχίας. Υπάρχουν βέβαια μία σειρά αντιδράσεων τόσο από πλευράς κατοίκων όσο και από πλευράς εθελοντικών ομάδων και της Διεθνούς Αμνηστίας. Οι μεν πρώτοι διαμαρτύρονται για την υποβάθμιση τις περιοχής τους, οι δε δεύτεροι για τις άθλιες συνθήκες κρατήσεις των μεταναστών και για τα ποικίλα λειτουργικά προβλήματα του κέντρου. Οι δύο βασικότερες εθελοντικές ομάδες που λειτουργούν αυτή τη στιγμή στο νησί για τους μετανάστες είναι «Συνύπαρξη και επικοινωνία στο Αιγαίο» και η φοιτητική ομάδα «Πρωτοβουλία για τους Πρόσφυγες και Μετανάστες» οι οποίες μάλιστα μας βοήθησαν αρκετά στη συλλογή στοιχείων.

7. Μεθοδολογία της Έρευνας

7.1 Εισαγωγικές Θεωρήσεις

Για την επίτευξη του στόχο της παρούσας εργασίας, η επιτόπια έρευνα και η πραγματοποίηση συνεντεύξεων σε βάθος (in-depth interviews) κρίθηκε αναγκαία. Εξορισμού, η επιτόπια έρευνα γίνεται εκεί όπου το κοινωνικό φαινόμενο για το οποίο ενδιαφέρεται ο ερευνητής λαμβάνει χώρα στο φυσικό του χώρο και δεν είναι δυνατή τόσο η άσκηση ελέγχου επί των μεταβλητών όσο η κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς όπως αυτή λαμβάνει χώρα (Σιάρδος, 1997, σελ.141). Επιπλέον, οι συνεντεύξεις είναι η τεχνική οργάνωσης μίας προφορικής επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο πρόσωπα κατά την οποία ο συνεντευκτής προσπαθεί να αποσπάσει από τον ερωτώμενο πληροφορίες επί του συγκεκριμένου αντικειμένου προκειμένου να εκπληρωθεί ο σκοπός που έχει καθοριστεί εκ των προτέρων. Είναι άλλωστε η συχνότερα χρησιμοποιούμενη μέθοδος κοινωνικής έρευνας και αντικειμενική τεχνική εξακρίβωσης συνθηκών που μπορούν να εκφραστούν με προφορικό λόγο (Σιάρδος, 1997, σελ.190). Αυτονόητη βέβαια κρίνεται η κριτική και σε βάθος επισκόπηση της σχετικής Ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας .

Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο μεθοδολογικός δρόμος που προτιμήθηκε είναι η Πρωτογενής Έρευνα Πεδίου (Λαμπριανίδης, 2000) η οποία βασίζεται σε οχτώ συνεντεύξεις σε βάθος αλλοδαπών που διαμένουν και εργάζονται στο Δήμο Μυτιλήνης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο διάστημα Ιουλίου - Αυγούστου του 2007 και χρησιμοποιήθηκε ως μονάδα ανάλυσης το «νοικοκυριό». Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα σπίτια των μεταναστών και όχι στους χώρους εργασίας ή σε στέκια μεταναστών, ώστε να υπάρχει άνεση χρόνου και κυρίως να μην υπάρχουν εξωτερικές επιρροές κατά τη διατύπωση της άποψης του ερωτώμενου (κυρίως στις ποιοτικές απαντήσεις) είτε από τον εργοδότη στο εργασιακό περιβάλλον είτε από άλλους μετανάστες. Προσπαθήσαμε λοιπόν, να αποφύγουμε με αυτόν τον τρόπο «ελεγχόμενες» και «συλλογικού τύπου» απαντήσεις προκειμένου να αναδείξουμε τις πραγματικές σκέψεις/αντιλήψεις των μεταναστών για τα θέματα που τίγονται στο ερωτηματολόγιο. Παράλληλα προσπαθήσαμε να κερδίσουμε την εμπιστοσύνη των ερωτωμένων και να τους πείσουμε για την θετική πρόθεση της έρευνάς μας και για το

γεγονός ότι δεν θα έχει καμία επίπτωση στην κοινωνική τους ζωή ή στη σχέση τους με το κράτος.

Δημιουργήσαμε λοιπόν, ένα Focus Group το οποίο αποτελείται κατά το ήμισυ από μετανάστες που ανταποκρίνονται στο πανελλήνιο προφίλ της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (Edwards 2006 για το ΙΣΤΑΜΕ) και το άλλο μισό από «εξαιρέσεις». Στη συνέχεια δημιουργήσαμε ένα κοινό ερωτηματολόγιο το οποίο αναφέρεται σε συγκεκριμένες παραμέτρους πολιτισμικού κεφαλαίου, το οποίο υποβάλλουμε σε κάθε άτομο ξεχωριστά. Οι ομοιότητες και οι διαφορές μίας συγκεκριμένης ομάδας μεταναστών, από συγκεκριμένη χώρα καταγωγής, σε συγκεκριμένο εργασιακό πλαίσιο (της οικονομίας της Μυτιλήνης), μας επιτρέπουν να κάνουμε συγκρίσεις με νόημα. Εάν υποθέσουμε ότι οι «εξαιρέσεις» αφορούν εργασία με υψηλότερο κοινωνικό status, προσπαθούμε να απομονώσουμε τα πολιτισμικά στοιχεία που κάνουν τη διαφορά.

Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την ολοκλήρωση τόσο της πρωτογενούς όσο και της δευτερογενούς έρευνας είναι το internet, οι βιβλιοθήκες του Παντείου, του Ε.Κ.Δ.Δ.Α., του Πανεπιστημίου Αιγαίου και η Δημοτική Βιβλιοθήκη Μυτιλήνης. Επίσης έγινε χρήση ερωτηματολογίων που δόθηκαν στο δείγμα, συνεντεύξεων με τοπικούς φορείς και επιστημονικών άρθρων από εφημερίδες και περιοδικά.

Τέλος, η διαδικασία κωδικοποίησης των δεδομένων θα εξάγει τα ερευνητικά αποτελέσματα καθώς και χρήσιμα συμπεράσματα ως προς την επιρροή που ασκεί το πολιτισμικό κεφάλαιο στην μεταναστευτική ένταξη και κατά συνέπεια στην ομαλή εργασιακή πορεία του εργαζόμενου μετανάστη.

7.2. Δειγματοληψία

Κάθε μεθοδολογία του δείγματος μίας έρευνας αντικατοπτρίζει την πιο αντικειμενική-αντιπροσωπευτική επιλογή μιας ομάδας ανθρώπων ενός συγκεκριμένου πληθυσμού, αλλά ταυτόχρονα και μία φιλοσοφική αναζήτηση (Braun R., 1973). Ιδίως σχετικά με τους μετανάστες, συναντάει κανείς στη διεθνή ερευνητική εμπειρία μια πληθώρα μεθοδολογιών και αναζητήσεων (Papademetriou D.G., N.DiMargio, 1986). Ενδεικτικά αναφέρουμε την ονομαζόμενη μεθοδολογία δείγματος ως «snowball» (χιονοστιβάδα) που είναι ίσως και η πιο διαδεδομένη,

συμφωνά με την οποία θα πρέπει να δημιουργήσουμε καταλόγους από τους οποίους θα επιλέγει το δείγμα από τους πρώτου βαθμού συγγενείς των μεταναστών (Cornelious 1973, Masey 1983). Στη προκειμένη περίπτωση γίνεται χρήση Στοχευμένου Δείγματος (purposeful sampling) με συγκεκριμένα ποιοτικά χαρακτηριστικά που θα βοηθήσουν στην εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων.

Τα ερωτηματολόγια επικεντρώθηκαν σε τέσσερις εθνικές ομάδες μεταναστών που ζουν και εργάζονται στο δήμο Μυτιλήνης (Αλβανούς, Πακιστανούς, Ουκρανούς και Βούλγαρους) και για τις οποίες υπάρχουν στοιχεία του εργασιακού τους προφίλ (έρευνα ΕΚΚΕ). Παράλληλα επικεντρωθήκαμε στο ημιαστικό περιβάλλον της Μυτιλήνης (Ζήση, 2006) γιατί σαφώς διαφοροποιούνται τα δεδομένα σε σχέση με τις αγροτικές περιοχές του νησιού. Βέβαια, το μεγαλύτερο πρόβλημα των τεχνικών της μη τυχαίας δειγματοληψίας είναι ότι δεν υπάρχουν έγκυροι κανόνες γενίκευσης των συμπερασμάτων που προκύπτουν από το δείγμα για τον πληθυσμό από όπου προήλθε το δείγμα αυτό (Σιάρδος, 1997 σελ. 101).

Τα στοιχεία των ερωτηματολογίων τα οποία αναλύονται παρακάτω απηχούν τις αντιλήψεις και τις επιθυμίες των ίδιων των μεταναστών (π.χ. για το ύψος της αμοιβής τους σε σχέση με αυτήν των Ελλήνων και για το λόγο που τους προσέλαβε ο εργοδότης τους), γεγονός που έχει ιδιαίτερη βαρύτητα από μόνο του.

7.3 Η ταυτότητα του δείγματος

Με βάση τη μέθοδο δειγματοληψίας, η οποία αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, προέκυψε το κάτωθι δείγμα με τα εξής χαρακτηριστικά:

Όσον αφορά τη χώρα καταγωγής, όπως αναφέρθηκε στη μέθοδο δειγματοληψίας, συμμετείχαν στο δείγμα τέσσερις εθνοτικές ομάδες με δυο εκπροσώπους η κάθε μία. Οι εθνικές ομάδες που συμμετείχαν στο δείγμα ήταν: Αλβανία, Βουλγαρία, Ουκρανία και Πακιστάν.

Οι ηλικιακές ομάδες που συμμετείχαν στο δείγμα προσπαθήσαμε κατά το δυνατόν να διαφέρουν ώστε να έχουμε μία πληρέστερη εικόνα του μεταναστευτικού ρεύματος. Έτσι το 25% του δείγματος ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 20-30 ετών, το 37,5% ανήκει στην ηλικιακή ομάδα των 30-40, το 25% είναι ηλικίας 40-50 ετών και τέλος το 12,5% είναι πάνω από 50 ετών.

Η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος έχει έρθει την χρονική περίοδο 1990-2000, όπως είναι άλλωστε φυσικό, καθώς η χρονική αυτή περίοδος συμπίπτει με την

πτώση των σοσιαλιστικών καθεστώτων στα κράτη της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα 3/4 του δείγματος έχουν καταγωγή από εκείνες τις χώρες, γίνεται σαφές γιατί παρατηρείται αυτή η συγκέντρωση παρατηρήσεων για τη δεδομένη χρονική περίοδο.

Η θρησκευτική ταυτότητα του δείγματος καθορίζεται από το Χριστιανικό και Μουσουλμανικό δόγμα. Σε ποσοστό 75% κυριαρχεί το Χριστιανικό δόγμα καθώς η πλειονότητα των συμμετεχόντων στο δείγμα προέρχεται από χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Όσον αφορά την οικογενειακή κατάσταση του δείγματος, το 62,5% δηλώνουν έγγαμοι, το 25% άγαμοι, και το 12,5% διαζευγμένοι. Το 75% των ερωτώμενων δηλώνουν ότι έχουν παιδιά ενώ ο αριθμός των τέκνων είναι 1-2 κατά το μεγαλύτερο ποσοστό.

Το μορφωτικό επίπεδο των ερωτώμενων το οποίο αποτελεί σημαντικότερη μεταβλητή του δείγματος κυμαίνεται σε υψηλά επίπεδα. Το 50% του δείγματος μετείχε στην Ανώτατη Εκπαίδευση εκ του οποίου το 75% ανήκει στο κομμάτι των 'εξαιρέσεων' του δείγματος (δηλαδή στους επαγγελματικά πετυχημένους-διαφοροποιημένους από την εθνική τους ομάδα). Το 25% του δείγματος έχει τελειώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και το υπόλοιπο έχει μετάσχει στη μέση. Τέλος, το 75% των ερωτηθέντων είναι ασφαλισμένοι εκ των οποίων το 87,5% είναι ασφαλισμένοι στο Ι.Κ.Α.

8. Το Ερευνητικό Πρόβλημα και τα Ερωτήματα της Έρευνας

8.1 Γενικό ερευνητικό ερώτημα

Αυτό που σε πρώτο επίπεδο μας απασχολεί και προσπαθούμε να ερευνήσουμε είναι τα στοιχεία εκείνα του πολιτισμικού κεφαλαίου των μεταναστών που επηρεάζουν την απασχόλησή τους και συνεπώς την ασφάλισή τους ως απορρέουσα μεταβλητή. Το πολιτισμικό κεφάλαιο (όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 3: Εννοιολογικές Αποσαφηνίσεις) σχετίζεται με ιδιότητες-δεξιότητες που φέρει ο μετανάστης ως εργαζόμενος. Αυτές τις ιδιότητες θέτει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων στην αγορά εργασίας, οι οποίες αξιολογούνται και κοστολογούνται από τους εργοδότες.

8.2 Σύνταξη ερωτηματολογίου και εξειδικευμένα ερευνητικά ερωτήματα

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα περιλαμβάνει εβδομήντα τέσσερεις ερωτήσεις, το οποίο προς διευκόλυνσή μας είναι χωρισμένο σε τρεις θεματικές ενότητες ανάλογα με την πληροφορία που μας παρέχουν.

Η πρώτη θεματική ενότητα περιλαμβάνει ουσιαστικά την περιγραφή πολιτισμικών στοιχείων που αφορούν το πολιτισμικό κεφάλαιο του μετανάστη πριν έρθει στην Ελλάδα (όπως παραδείγματος χάριν η εκπαίδευση, η επαγγελματική εμπειρία, η οικογενειακή κατάσταση και η γνώση για την Ελλάδα πριν έρθει στη χώρα που μπορεί να μεταφράζεται σε προηγούμενη γνώση της γλώσσας, στην ύπαρξη συγγενών ή φίλων που παρείχαν πληροφορίες για την πόλη και άλλα). Στόχος της συγκεκριμένης ομάδας ερωτημάτων είναι να εντοπίσουμε κατά το στάδιο της πιλοτικής έρευνας, τους κατά το δυνατόν καταλληλότερους συμμετέχοντες στο δείγμα μας.

Η δεύτερη θεματική ενότητα κατά κύριο λόγο πραγματεύεται το ταξίδι των μεταναστών και την πορεία του «κύκλου της μεταναστευτικής ροής». Ένα εξαιρετικά σημαντικό σημείο το οποίο μπορεί να φωτίσει την πορεία που ακολουθούν οι μετανάστες μέχρι να φτάσουν στη χώρα μας και το πώς διαφοροποιείται αυτό το ταξίδι ανάλογα με το οικονομικό, κοινωνικό ή και πολιτισμικό υπόβαθρο του καθενός. Ερωτήματα όπως, πώς ήρθε, ποιος τον περίμενε, τι μεταφορικό μέσο χρησιμοποίησε, από ποιες χώρες πέρασε μέχρι να φτάσει στην πόλη-στόχο, πώς βρήκε την πρώτη του δουλειά /κατοικία, γιατί επέλεξε την Ελλάδα, γιατί

συγκεκριμένα τη Μυτιλήνη, όταν ήρθε έβλεπε τη παραμονή του στην Ελλάδα ως μόνιμη ή ως προσωρινή, ανήκουν στην συγκεκριμένη κατηγορία. Ο βασικός στόχος της παρούσας υποομάδας ερωτημάτων είναι η μελέτη των Άτυπων Δικτύων που χρησιμοποιούν οι μετανάστες (βασικό κομμάτι του πολιτισμικού τους κεφαλαίου) και πώς αυτά καθορίζουν την εργασιακή τους πορεία.

Η τρίτη και τελευταία θεματική ενότητα αφορά στις συνθήκες παραμονής και εργασίας των μεταναστών και στη νομική τους θέση απέναντι στο κράτος. Που μένει, που εργάζεται, τι μισθό παίρνει, πόσο ευχαριστημένος είναι από τις συνθήκες διαμονής, πόσο ευχαριστημένος είναι από τις συνθήκες εργασίας, ποιες δεξιότητες απέκτησε στην Ελλάδα πόσο ασφαλής νιώθει στο εργασιακό του περιβάλλον και γιατί (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο), που προβλέπει ότι θα εργάζεται και θα ζει τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια, έχει αλλάξει η οικογενειακή του κατάσταση από τότε που ήρθε από την στην Ελλάδα, τι ελπίζει για το μέλλον των παιδιών του, ποιες είναι η επαφές του με τη χώρα καταγωγής και πώς τις καλλιεργεί, βλέπει τη παραμονή του ως προσωρινή ή ως μόνιμη, ποιες σκέψεις/σχέδια έχει κάνει για τη σύνταξή του αυτά και ακόμα περισσότερα ερωτηματικά απασχολούν την τρίτη θεματική ενότητα της έρευνας και ίσως την πιο σημαντική. Στόχος αυτής της ομάδας ερωτημάτων είναι να εξετάσει πώς τελικά διαμορφώθηκαν οι επαγγελματικές και κοινωνικές συνθήκες του μετανάστη στην Ελλάδα και πώς επέδρασαν στοιχεία του πολιτισμικού του κεφαλαίου που αναφέρθηκαν παραπάνω στην πορεία αυτή.

Ταυτόχρονα στηριζόμενοι σε μία φόρμα κοινωνικό-δημογραφικών χαρακτηριστικών αναζητήθηκαν στοιχεία, πληροφορίες και δεδομένα σχετικά με τα κάτωθι στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου που (όπως αποδείχθηκε από την έρευνα πεδίου) σχετίζονται με την επαγγελματική και ασφαλιστική πορεία του εργαζομένου μετανάστη(στοιχεία των οποίων επίσης αναζητήθηκαν).

Οι γενικές μεταβλητές αφορούν :

- την εθνικότητα,
- τα χρόνια εκπαίδευσης,
- την ηλικία,
- την οικογενειακή κατάσταση,
- την στεγαστική κατάσταση,
- τα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα,

- το επίπεδο γνώσης και χρήσης της Ελληνικής γλώσσας.
- την παρελθούσα και τρέχουσα επαγγελματική θέση
- τις ώρες εργασίας ,
- το εισόδημα
- την ασφάλεια,
- την ύπαρξη παιδιών και αν αυτά διαμένουν μαζί με τους συμμετέχοντες ,
- και τέλος, την τρέχουσα νομική θέση

Έτσι με τη χρήση ποιοτικών στοιχείων γίνεται μία απόπειρα να εξαχθούν κατά το δυνατόν ασφαλέστερα συμπεράσματα για κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών στη χώρα μας που μάλιστα πολλές φορές ‘αναπάντεχα’ διαφοροποιούν την δεδομένη εικόνα που έχουμε οι περισσότεροι από εμάς για το ποιοι είναι τελικά οι μετανάστες στην Ελλάδα και με τι ασχολούνται.

Η πραγματοποίηση των συνεντεύξεων ολοκληρώθηκε σε δύο φάσεις. Η πρώτη περιλάμβανε μία πιλοτική έρευνα (pilot study), ώστε να επισημανθούν τυχόν λάθη ή παραλείψεις και να διορθωθούν ή να προστεθούν ερωτήσεις ώστε να βελτιωθεί στο βαθμό που ήταν δυνατόν το έντυπο του ερωτηματολογίου (Λαμπριανίδης, 2001). Επιπλέον, η επιτόπια πιλοτική έρευνα βοήθησε στο να πραγματοποιηθούν οι αρχικές επαφές και να εντοπιστούν άνθρωποι κλειδιά, σημαντικοί για την έρευνά μας. Από την πιλοτική έρευνα προέκυψε η ανάγκη προσθήκης επιπλέον ερωτήσεων που σχετίζονταν με την ολοκλήρωση τόσο του εργασιακού όσο και του κοινωνικού προφίλ των μεταναστών.

Η δεύτερη φάση αποτέλεσε και την κύρια επιτόπια έρευνα που διεξήχθη στις πρώτες μέρες του Αυγούστου (1-3 Αυγούστου). Εκεί πλέον χρησιμοποιήσαμε τα ερωτηματολόγια στην τελική, ολοκληρωμένη τους μορφή και έγιναν οι συνεντεύξεις σε βάθος στο δείγμα μας κάτω από τις συνθήκες που προαναφέραμε ώστε να πάρουμε απαντήσεις κατά το δυνατόν πηγαίες και ειλικρινείς.

Ουσιαστικά υποθέτουμε βασιζόμενοι στα μέχρι τώρα στοιχεία (Ε.Κ.Κ.Ε.) ότι οι μετανάστες με συγκεκριμένη εθνική καταγωγή έχουν και συγκεκριμένη θέση στην αγορά εργασίας.

- Το ζητούμενο από εδώ και πέρα είναι αφενός η παραμετροποίηση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών που δικαιολογούν την πολιτισμική ειδίκευση των μεταναστών όπως αυτά αναλύθηκαν παραπάνω.

- Και αφετέρου, η αναζήτηση των στοιχείων του πολιτισμικού κεφαλαίου που ενδυναμώνουν το βιογραφικό των μεταναστών προς αναζήτηση εργασίας με υψηλότερο κοινωνικό κύρος .

9. Έρευνα Πεδίου

Στην συγκεκριμένη ενότητα παρατίθενται αυτούσιες οι συνεντεύξεις σε βάθος που δόθηκαν από τους μετανάστες που συμμετείχαν στο δείγμα μιας και αποτελούν την βασική πηγή άντλησης δεδομένων.

Περίπτωση Α. Αλβανία

Ο Α.Τ. είναι Αλβανός ζωγράφος που τα τελευταία δεκαέξι χρόνια ζει και εργάζεται στην Ελλάδα. Αυτή είναι η ιστορία του.

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού τύπου

1. **Φύλο :** άνδρας
2. **Ηλικία :** 40-50 (για την ακρίβεια είμαι 43 ετών)
3. **Χώρα Καταγωγής :** Αλβανία
4. **Ποιο είναι το θρήσκευμα σας;** Χριστιανός Ορθόδοξος
5. **Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;** Έγγαμος
6. **Πόσα παιδιά έχετε;** ένα
7. **Πότε ήλθατε στην Ελλάδα;** 1990-2000 (πιο συγκεκριμένα το 1992)
8. **Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα;** Λίγο
9. **Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;** Μέση Εκπαίδευση

Ανοικτού Τύπου

10. Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής;

Ήμουν μουσικός και δούλευα με τον παππού μου, ήμουν όμως και ερασιτέχνης ζωγράφος.

11. Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής;

Η ανάγκη να διεκδικήσω ένα καλύτερο μέλλον και η άσχημη κατάσταση της χώρας μου.

12. Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού; Γιατί ήταν δίπλα και για μας είναι πολύ εύκολη η πρόσβαση.

13. Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς; Όχι, δεν είχα κανένα, απλά έβλεπα ότι πολύς κόσμος έφευγε για Ελλάδα και είπα να το δοκιμάσω και εγώ.

14. Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας; Όχι, δεν ήξερα τίποτα πολύ συγκεκριμένο, το μόνο που ήξερα και το μόνο που πίστευα είναι ότι σίγουρα θα είναι καλύτερα απ' ό,τι στην Αλβανία.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. Πώς ήλθατε στη χώρα; έτσι ξαφνικά συζητούσα με κάποιους φίλους και αυτοί μου έβαλαν την ιδέα. Η αλήθεια είναι ότι φοβήθηκα λίγο στην αρχή αλλά αφού το έκαναν όλοι πίστευα ότι και εμείς θα τα καταφέρναμε αν και άκουγα πολλά.....Ξέρεις.

16. Ταξιδεύατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα; Με φιλικά πρόσωπα.

17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι; Τι προετοιμασία; Τίποτα, ένα πουλόβερ σε ένα σάκο και λίγο φαγητό της μάνας μου. Το μόνο ουσιαστικό εφόδιο ήταν ένα κομμάτι χαρτί που μου είχε γράψει μία φίλη κάποιες λέξεις στα Ελληνικά ψωμί, νερό, τέτοια. Μας βοήθησαν οι Έλληνες όταν ερχόμασταν από τα βουνά πολύ,.....πάρα πολύ. Η αλήθεια να λέγεται. Οι Έλληνες άλλαξαν μετά όταν άρχισαν οι κλεψιές, τα άσχημα.

18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; (χαμογελάει) . Με τα πόδια φυσικά, όπως όλοι.

19. Σας περίμενε κάποιος; Όχι, δεν με περίμενε κανείς, στα τυφλά με βάρκα την ελπίδα που λέει και μία παροιμία.

20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; όχι

21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; όχι

22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Όχι, ο πρώτος τόπος εγκατάστασης ήταν η Θεσσαλονίκη. Μετά από οχτώ χρόνια ήρθαμε στη Λέσβο.

23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η Γέρα.

24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Όχι

25. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικός σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός; Ξεκίνησε για τελικό αλλά μάλλον θα είναι ένας από τους ενδιάμεσους σταθμούς μου. Σκέφτομαι να φύγουμε (με την οικογένεια μου για Αθήνα, ίσως εκεί είναι καλύτερα τα πράγματα για τη δουλειά μου).

- 26. Αν τελικά αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό, γιατί πιστεύετε ότι συνέβη αυτό;** Αν και σκέφτομαι να φύγω μελλοντικά, έδεσα εδώ με τους ανθρώπους έκανα φιλίες σημαντικές για μένα και για τη δουλειά μου γι' αυτό και είμαι τόσα χρόνια εδώ. Είναι και η πόλη έτσι που δεν είναι τόσο μικρή ώστε να μη σηκώνει ένα ζωγράφο αλλά ούτε τόσο μεγάλη ώστε να χαθώ. Είναι και λίγο παράξενο το επάγγελμα μου....
- 27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία;** Σας είπα εδώ έκανα σημαντικές γνωριμίες....Ο Π.Β όταν ήταν δήμαρχος Γέρας με αγκάλιασε πραγματικά πολύ θερμά. Με πείρε στη δούλεψή του και ζωγράφιζα τότε ταμπέλες στο δήμο. Τον θεωρώ φίλο. Είναι μεγάλη τιμή για εμένα που θεωρεί και εκείνος το ίδιο. Γενικά με τη δουλειά μου έχω βρει τον τρόπο να πλησιάζω πολύ κόσμο (Υπουργούς, δημάρχους) κάνοντας τους κυρίως πορτρέτα και να συζητάμε για τα προβλήματα που έχω. Συνήθως έχουν και όλη τη καλή διάθεση να δώσουν λύσεις. Θυμάμαι όταν γέννησε η γυναίκα μου 'πλήρωσα' το γιατρό με ένα πορτρέτο.
- 28. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία;** Πρώτη κατοικία Βασικά τις πρώτες μέρες έμενα σε ένα παγκάκι. Έπειτα με μάζεψε ένας Έλληνας και με φιλοξενούσε στο σπίτι του, προσέφερα και εγώ βέβαια. Μετά πάλι μέσω γνωστού, ντόπιος και αυτός, νοίκιασα το δικό μου σπιτάκι .

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

29. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;**

Τα πρώτα χρόνια που ήμουν Θεσσαλονίκη και ήμουν παράνομος κρυβόμασταν από την αστυνομία. Βλέπαμε περίπολο και φεύγαμε. Εγώ μάλιστα είχα ένα φίλο αστυνομικό που αντί να με αφήσει με μάζευε πρώτο. «Αυτή είναι η δουλειά μου» μου έλεγε. Μας έστελναν τότε πίσω και εμείς σε μία εβδομάδα σου λέω εγώ τώρα είχαμε επιστέψει.....Θυμάμαι τότε μας έβαζαν φυλακή, κρατητήριο.....

- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;**

Έχω άδεια διαμονής για δύο χρόνια και νομίζω αν τελειώσεις τη γλώσσα παίρνεις για πέντε χρόνια .Δεν ήταν και πολύ δύσκολο όταν ξεκίνησε το κύμα νομιμοποιήσεων να βγάλω χαρτιά.

30. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.).

Γνωστοί κυρίως.

31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα;

Απλά ηρέμησα και μπορούσα να κάνω πολλά πράγματα πολύ πιο εύκολα και χωρίς να αγχώνομαι για κάτι.

ΕΡΓΑΣΙΑ

32. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε;

Είμαι ζωγράφος. Εργάζομαι ανεξάρτητα, δεν δουλεύω για κάποιον. Κάνω εκθέσεις που με μεγάλη μου έκπληξη έχουν τεράστια επιτυχία από τη πρώτη μάλιστα στιγμή. Αλλά κάνω και πορτρέτα ως καλλιτέχνης του δρόμου. Μου αρέσει πολύ αυτό, κάθε πρόσωπο όταν το ζωγραφίζεις είναι σαν να διαβάζεις και μία καινούρια ιστορία. Παράλληλα, τον τελευταίο καιρό έχω αρχίσει να ασχολούμαι και με τις τοιχογραφίες μιας κι έχουν πολύ ζήτηση στην Μυτιλήνη. Πολλά καινούρια σπίτια αλλά ακόμα πιο πολλά αρχοντικά που θέλουν συντήρηση ή ανανέωση.

33. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας;

Απλά δεν μπορούσα να κάνω τίποτα άλλο, είμαι καλλιτέχνης. Ταυτόχρονα όμως προσφερόταν και η Μυτιλήνη για να εξασκήσω το συγκεκριμένο επάγγελμα. Αγάπη για την τέχνη, τουρίστες που αγοράζουν πορτρέτα και αρκετοί πλούσιοι που θέλουν ξεχωριστά πράγματα. Για τα σπίτια τους.

34. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...)

Σαν ίσως όλα τα ελεύθερα επαγγέλματα απαραίτητες είναι οι δημόσιες σχέσεις, στο δικό μου ενδεχομένως επάγγελμα να χρειάζονται λιγάκι ακόμα παραπάνω γιατί παραείναι «ελεύθερο».(χαμογελάει).

35. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό; Τα χρήματα είναι σχετικά καλά

Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό των Ελλήνων; Είναι σχετικά καλός.

36. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας;

Όχι. Καμία σχέση. Στην Αλβανία ήμουν μουσικός .Θα μου πεις τώρα που κολλάει το 'μουσικός με το 'ζωγράφος', Να σου πω. Ο παππούς μου ήταν μουσικός και με έβαλε στο επάγγελμα. Τραγουδούσα εκεί σε μαγαζιά. Τραγουδούσαμε μάλιστα τραγούδια με μεικτό στοίχο και Ελληνικό και Αλβανικό, πως κάνετε εσείς με τα Αγγλικά, έτσι. Άλλωστε μοιάζουν τα ελληνικά δημοτικά τραγούδια με τα αλβανικά.

37. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα; ΝΑΙ , ΟΧΙ (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές);

Όχι. συνέχισα να ασχολούμαι με τη ζωγραφική(όπως και στην Αλβανία, ερασιτεχνικά βέβαια). Δεν ήθελα να κάνω κάτι που δεν μου άρεσε, αν και πολλοί φίλοι ομοεθνείς, με παρότρυναν να ασχοληθώ με κάτι που θα φέρνει πιο σταθερό μεροκάματο. Μία μέρα πήγα στην οικοδομή, την επόμενη παραιτήθηκα .Αν πιάσεις τα χέρια μου θα δεις ότι είναι πιο τρυφερά και από τα δικά σου. Σίγουρα 'όμως βελτίωσα την τεχνική μου και αναζήτησα και νέους τρόπους έκφρασης, λίγο πιο σύνθετους.

38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας;

Δεν έχω κάποιο τίτλο σπουδών. Είμαι αυτοδίδακτος. Ζωγραφίζω από εννέα χρονών όμως. Σίγουρα θα ήμουν πολύ καλύτερος αν είχα σπουδάσει. Θυμάμαι είχα βγει πρώτος σε έναν διαγωνισμό και είχα πει στον πατέρα μου ότι θέλω να σπουδάσω ζωγραφική αλλά εκείνος δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να μου προσφέρει σπουδές. Τι να το κάνεις όμως ,αν αγαπάς κάτι είτε με σπουδές είτε χωρίς, γίνεσαι καλός σ' αυτό. Πάντα βέβαια υπάρχει το καλύτερο.

39. Που αποκτήσατε των τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού)

40. Σας βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας;

41. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.);

42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς)
Αστεία ερώτηση για το συγκεκριμένο επάγγελμα .Όταν είσαι καλλιτέχνης ποτέ δεν μπορείς να νιώσεις ασφάλεια. Όμως νιώθω ότι στη Μυτιλήνη με αγαπάνε, το βλέπω στο δρόμο, το βλέπω στις εκθέσεις μου. Το 2004 είχα κάνει μία έκθεση με απίστευτη επιτυχία στο Δημοτικό θέατρο με θέμα 'τα τοπία της Μυτιλήνης' .Πουλήθηκαν όλα σε εντυπωσιακά μικρό χρονικό διάστημα.

43. Έχετε υπάρξει άνεργος;

Μέρα παρά μέρα σχεδόν είμαι άνεργος . Ευτυχώς που δουλεύει η γυναίκα μου.(Χαμογελάει)

44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας;

45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια;

Θέλω να πάω Αθήνα και να κάνω πολλά και καινούρια πράγματα εκεί.

46. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Σπάνια έχω εργοδότη.

47. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπεραίωση των εργασιών σας;
Αισθάνομαι πολύ όμορφα με τους πελάτες μου. Νιώθω ότι με εμπιστεύονται. Η διαφήμιση από στόμα σε στόμα είναι η καλύτερη. Συνήθως οι πελάτες έρχονται μιλημένοι από κάποιο γνωστό που έχει μείνει ευχαριστημένος μαζί μου.

48.Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Όχι πολύ. Δεν είναι επάγγελμα αυτό για να θρέψεις οικογένεια. Αν δεν έχεις ένα σταθερό μεροκάματο είναι δύσκολα τα πράγματα, κυρίως το χειμώνα

49.Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον;

Θέλω να φύγω Αθήνα .Ακούγεται πολύ φιλόδοξο αλλά θα με ενδιέφερε να κάνω μία εκπομπή στην τηλεόραση για ζωγραφική. Μου έχει κάνει ήδη μία πρόταση ο Ν.Χ. για μία εικαστική εκπομπή που θα περιλαμβάνει και θέματα διακόσμησης. Θέλω να έχω συμβόλαιο με κάποιο κανάλι και κυρίως να έχω ασφάλιση. Στο πολύ άμεσο μέλλον ετοιμάζω μία έκθεση για τον Καζαντζίδη, προσπαθώ να έρθω σε επικοινωνία με τη Μαρινέλα για να είναι ένα ολοκληρωμένο εικαστικό γεγονός. Η λατρεία του κόσμου για τον Καζαντζίδη είναι τεράστια.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

50.Είστε ασφαλισμένος;ναι

51.Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Θα γελάσεις αλλά είμαι ασφαλισμένος στον Ο.Γ.Α. . Με ασφάλισε ένας φίλος που δήλωσε ότι κάνω αγροτικές εργασίες για αυτόν. Πληρώνω βέβαια κανονικά τις εισφορές μου.

52.Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα;όχι

53. Αν ναι, πόσες φορές ;

54. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Πριν τρία χρόνια, το 2004

55. Έχετε Α.Φ.Μ.; ναι

- 56. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία;** Συνολικά από τότε που ήρθα Ελλάδα τρεις φορές *Στην Ελλάδα ήρθα στην αρχή για να τραγουδήσω. Νόμιζα ότι θα γίνει εύκολα κάτι τέτοιο. Και πράγματι τραγουδούσα για τρεις μήνες σε ένα μαγαζί στη Θεσσαλονίκη(στις Μούσες)μαζί με τον Χ.Τ το 1997 . Με διώξαν όμως επειδή είχα πει ψέματα ότι είμαι Έλληνας , μου είπε το αφεντικό. Διαφορετικά , Θα με κρατούσανε. Τη πρώτη χρονιά δούλενα σαν σερβιτόρος. Είχα μάθει πολύ γρήγορα τα ελληνικά , μου το έλεγε συνέχεια και μία Σουηδέζα φίλη μου που ήταν χρόνια στην Ελλάδα αλλά δεν μπορούσε να προφέρει καλά ακόμα τους φθόγγους. Η αλβανική αλφάβητος έχει 36 γράμματα, της εξηγούσα, έχουμε σχεδόν τους φθόγγους που υπάρχουν σε όλες τις γλώσσες γι' αυτό τις μιλάμε όλες καλά. Τα ελληνικά για εμάς είναι πολύ εύκολη γλώσσα. Τα επόμενα έξι χρόνια δούλενα δίπλα σε Σέρβους ζωγράφους τους οποίους και θαυμάζω απεριόριστα, τους θεωρώ ίσως, τους καλύτερους στην Ευρώπη στο σκίτσο, και κάναμε πορτρέτα στη Χαλκιδική.*
- 57. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξή σας;** Αυτό είναι ένα θέμα που με απασχολεί πολύ, κυρίως λόγω της φύσης της δουλειάς μου .Αν και κανονικά θα ήμουν ανασφάλιστος τώρα, το έψαξα πολύ το θέμα για να καταφέρω να ασφαλιστώ έστω και στον Ο.Γ.Α.. Θα Προσπαθήσω όμως να αλλάξω ασφαλιστικό φορέα

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

- 58. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση;** Μένω σε ένα μικρό διαμέρισμα
- 59. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια, Όχι σημαντικά**
- 60. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια;**
Νομίζω ότι θα συνεχίσω να νοικιάζω κάποιο διαμέρισμα σχετικά μικρό. Δεν με ενδιαφέρει πολύ αν θα αποκτήσω ένα τέλειο σπίτι.
- 61.Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας;** Το ότι ήταν φτηνό και στο κέντρο της πόλης γιατί δεν έχω μεταφορικό μέσο και θέλω να έχω άμεση πρόσβαση στην αγορά της πόλης όπου ζωγραφίζω.
- 62.Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας;** Όχι δεν το έχω σκεφτεί καθόλου ,δεν ξέρω καν αν θα είναι η Μυτιλήνη ο μόνιμος τόπος

κατοικίας και αν τελικά φύγω Αθήνα νομίζω ότι είναι πολύ δύσκολο να αγοράσεις σπίτι εκεί, είναι πολύ ακριβά.

63. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης;

Διαθέτετε αυτοκίνητο; Όχι

64. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη στην Ελλάδα; Για μόνιμη το βλέπω τουλάχιστον αυτή τη στιγμή. Δεν ξέρω αργότερα αλλά είναι και τέτοια η φύση της δουλειάς μου που δεν νομίζω ότι θα μπορούσα να γυρίσω πίσω. Ποτέ δεν ξέρεις βέβαια.

65. Πήρατε μέρος στην απογραφή πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Δεν πήρα, νομίζω ότι δεν ήμουν σπίτι, δεν θυμάμαι, αλλά και να ήμουν δεν θα ήθελα να μπλεχτώ στη χαρτούρα.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

66. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα;
Μετά

67. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Με αλλοδαπή, με Αλβανίδα όπως σου είπα, την οποία μάλιστα εγώ την έφερα στην Ελλάδα. Έβαλα αγγελία στην Intervista (εφημερίδα της Αλβανίας) και μέσω της αγγελίας γνωριστήκαμε. Μετά πήγα στην Αλβανία και την συνάντησα. Η γυναίκα μου σπουδάζει φιλολογία στο Αργυρόκαστρο γι' αυτό ακόμα πηγαиноέρχεται. Όσο είναι Μυτιλήνη δουλεύει σε ένα φούρνο ως πωλήτρια.

68. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Ναι φυσικά.

69. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; Η Μυρσίνη μου είναι μεγάλο αστέρι. (Χαμογελάει.)

70. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας. Δεν σκέφτομαι κάτι συγκεκριμένο, σίγουρα θα είναι καλύτερή η ζωή της από τη δική μου. Το μόνο που θέλω είναι να είναι χαρούμενη .

71. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.); Σίγουρα θέλω να έχω την οικονομική δυνατότητα να τη σπουδάσω και να μη στερηθεί τίποτα από την εκπαίδευση της. Βεβαία είναι μικρή ακόμα και δεν έχουμε μπει στα δύσκολα.

72. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι ιδιαίτερα

73. **Με ποιο τρόπο διασκεδάζεται** Ακούω Αλβανική μουσική, διαβάζω βιβλία και εφημερίδες. Θέλω να ξέρω τη συμβαίνει στη χώρα μου.
74. **Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την Ελληνική;**
Μεικτή νομίζω, κουζίνα.
75. **Συμμετέχετε σε οργανώσεις,** Όχι
76. **Έχετε συνδικαλιστική δράση,** Όχι
77. **Είστε θρησκευόμενος** Πηγαίνω στην εκκλησία αλλά όχι ιδιαίτερα συχνά.
78. **Έχετε αλλάξει θρήσκευμα;** Όχι. Η μαμά μου ήταν χριστιανή ορθόδοξη και ο μπαμπάς μου μουσουλμάνος. Δεν είχαμε ποτέ τέτοια προβλήματα με τη διαφορά των θρησκειών. Εγώ από μικρός ήμουν χριστιανός. Αν και μας είχαν κλείσει τις εκκλησιές ο κόσμος πάντα πίστευε, ποτέ δεν σταμάτησε να πιστεύει.
79. **Έχετε αλλάξει όνομα;** Μόνο το μικρό
80. **Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο;** Βασικά το ότι έχουμε το ίδιο θρήσκευμα με τους ντόπιους μας βοηθάει ίσως στο να μας βλέπουν λιγότερο ξένους και να έρθουμε πιο κοντά
81. **Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής;** Όχι ιδιαίτερες, Πηγαίνουμε Αλβανία για να δούμε τους γονείς μου αλλά όχι πολύ συχνά.
82. **Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους.** Με το τηλέφωνο αλλά και με τα ταξίδια όπως είπα, όταν πηγαίνουμε να τους δούμε.
83. **Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες.** Ναι, αλλά όχι ότι κάνουμε παρέα μόνο με μετανάστες. Δεν το επιδιώκουμε βασικά.
84. **Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς** Κυρίως με Αλβανούς. Λέμε τα δικά μας και μου αρέσει που μιλάμε αλβανικά
85. **Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους;** Νομίζω ότι είναι πολύ καλή και νιώθω ότι σε μεγάλο βαθμό έχει αναγνωριστεί η δουλειά μου. Έχω ήδη δώσει συνέντευξη στο τοπικό κανάλι (Αρχιπέλαγος) αλλά και έχει φιλοξενηθεί δισέλιδη συνέντευξή μου στην τοπική εφημερίδα για ένα πορτρέτο που είχα κάνει στον κύριο Παπούλια.
86. **Πήρατε μέρος στην απογράφη πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί;** Όχι, νομίζω ότι δεν ήμουν στο σπίτι.
87. **Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα** ναι είμαι αρκετά, αλλά ακόμα θέλω να κάνω και άλλα πολλά πράγματα για να πω ότι η ζωή μου στην Ελλάδα έχει δικαιώσει της προσδοκίες μου.

Περίπτωση Β.

Ο Ο.Σ. σε νεαρή ηλικία ήρθε στην Ελλάδα για να αναζητήσει μία καλύτερη τύχη. Η εργασιακή του πορεία περιλαμβάνει την αλλαγή τριών επαγγελματιών χαρακτηριστικών της τοπικής οικονομίας.

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού τύπου

- 1.Φύλο : άνδρας
2. Ηλικία : 30-40 (Είμαι 38 ετών)
- 2.Χώρα Καταγωγής :Αλβανία,
- 3.Ποιο είναι το θρήσκευμά σας; Χριστιανός Ορθόδοξος
- 4.Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Έγγαμος
- 5.Πόσα παιδιά έχετε; Δύο
- 6.Πότε ήλθατε στην Ελλάδα; 1990-2000, (1991)
- 7.Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα; (Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα) Λίγο.
- 8.Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο; Μέση (Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση)

Ανοικτού Τύπου

- 9.Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής; Δεν είχα κάποια απασχόληση. Δεν πρόλαβα να δουλέψω γιατί ήμουν μικρός όταν έφυγα. Απλά βοηθούσα τους γονείς μου στις εργασίες τους
- 10.Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής; Η φτώχεια. Σχεδόν πεινούσαμε.
- 11.Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού; Η Ελλάδα είναι δίπλα , που αλλού να πας;
- 12.Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς; Ήταν ήδη κάποιοι γνωστοί στην Ελλάδα με τους οποίους όμως τελικά δεν βρεθήκαμε.
- 13.Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας; Όχι, δεν γνώριζα κάτι μόνο ό,τι μας είχαν πει οι γνωστοί μας και ό,τι ακούγαμε και από άλλους.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

14. Πώς ήλθατε στη χώρα; Πολύ δύσκολά
15. Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω ; ήμουν με φίλους.
16. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι; Είχα πάρει αρκετά πράγματα μαζί μου κυρίως ρούχα και φαγητό αλλά όλο αυτό το βάρος με δυσκόλευε πολύ στο περπάτημα.
17. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; ήρθαμε με τα πόδια, όπως οι περισσότεροι από Αλβανία. Πολλές ώρες περπάτημα
18. Σας περίμενε κάποιος; Κανονικά θα βρίσκαμε κάτι φίλους αλλά κάτι χάλασε την τελευταία στιγμή και χαθήκαμε.
19. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; Όχι
20. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; Όχι, αλλά σκεφτόμασταν και την εκδοχή της Ιταλίας στην αρχή.
21. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Όχι μείναμε αρκετό διάστημα στις Σέρρες
22. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η θερμή
23. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Στην Μυτιλήνη ήρθαμε ύστερα από παρότρυνση γνωστών μας ότι έχει δουλειά στις ελιές. Εκεί δούλευαν και εκείνοι και στη Μυτιλήνη τότε ζητούσαν χέρια για τα χωράφια.
24. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός; Όχι όταν ξεκινήσαμε για Μυτιλήνη, ξεκινήσαμε για να μείνουμε εκεί.
25. Αν τελικά αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό, γιατί πιστεύετε ότι συνέβη αυτό; Βρήκαμε δουλειά και μας άρεσε η ζωή εδώ.
26. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία; Η πρώτη μου εργασία ήταν στις ελιές, την βρήκα μέσω των φίλων που σας είπα προηγουμένως.
27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία; Με βοήθησε το τότε αφεντικό μου.

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

28. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Πολλές δυσκολίες οι οποίες συνεχίζονται μέχρι σήμερα..

- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Τώρα έχω κάρτα διαμονής αλλά ήταν πολύ δύσκολο να συγκεντρώσω τα χαρτιά και ό,τι άλλο μου ζητούσαν και πήγαινα ξανά και ξανά μέχρι να τελειώσω.
- 29. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.).** γνωστοί και ένα καλό παιδί που με βοήθησε πολύ και ήταν τότε στη διεύθυνση.
- 30. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα;** Τώρα που έχω κάρτα σίγουρα είναι καλύτερα τα πράγματα αλλά πάλι μου ζητάνε να κάνουμε ανανέωση και να πληρώνουμε λεφτά.

ΕΡΓΑΣΙΑ

- 31. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε;** Τώρα είμαι σερβιτόρος
- 32. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...)** Προσωπικές σχέσεις
- 33. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό;** Όχι
- 34. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό των Ελλήνων;** Όχι
- 35. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας;** Όχι
- 36. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα;** **ΝΑΙ, ΟΧΙ (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές)** Όχι κάτι σημαντικό. Έμαθα βέβαια τη δουλειά στην οικοδομή
- 37. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας;** Δεν έχω κάποιο πτυχίο, η ειδικότητα που πήρα στο γυμνάσιο όμως (γιατί έχουμε διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα) ήταν γεωπόνος.
- 38. Που αποκτήσατε τον τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού)**
- 39. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας;**
- 40. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.);**
- 41. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί;**
(υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς)
Δεν έχω κάποια μόνιμη εργασία στην πραγματικότητα. Τα τελευταία βέβαια χρόνια εργάζομαι μόνιμα ως σερβιτόρος σε ένα ζαχαροπλαστείο και αισθάνομαι ότι θα

μείνω αρκετό καιρό ακόμα εδώ. Έχω πολύ καλή σχέση με το αφεντικό μου, είμαστε σχεδόν φίλοι.

42. Έχετε υπάρξει άνεργος; Ναι για μικρό χρονικό διάστημα, ούτε ένας μήνας

43. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας; Όχι.

44. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια; Νομίζω ότι θα είμαι Μυτιλήνη

45. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Το ότι γνώριζα το αφεντικό μου και αυτός μου έκανε την πρόταση μία μέρα που πίναμε καφέ.

46. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Αρκετά καλή

47. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπαιρέωση των εργασιών σας; Ναι, αλλιώς δεν θα με κρατούσαν τόσο καιρό

48. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Όχι, συχνά δουλεύω δώδεκα και δεκαπέντε ώρες. Είναι πολύ κουραστικό. Θα ήθελα μικρότερο ωράριο και καλύτερες αποδοχές

49. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Θα ήθελα να μαζέψω λεφτά και να γυρίσω στην Αλβανία. Εκεί θέλω να στήσω την δική μου επιχείρηση, τώρα τι θα είναι αυτό δεν ξέρω, ό,τι έχει πέραση εκείνη την εποχή και ό,τι σηκώνει η αγορά.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

50. Είστε ασφαλισμένος; Ναι

51. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Στο Ι.Κ.Α. αλλά έχω και ιδιωτική ασφάλιση.

52. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι

53. Αν ναι, πόσες φορές;

54. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Το 1992

55. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι

56. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Έχω αλλάξει εργασία τρεις φορές, την πρώτη δούλευα στις ελιές, την δεύτερη δούλευα οικοδομή και την τρίτη, τώρα δηλαδή δουλεύω ως σερβιτόρος.

57. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Δεν ξέρω ακόμα τι θα γίνει.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

58. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα;
Μετά
59. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Με αλλοδαπή. Η γυναίκα μου είναι Αλβανίδα.
60. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Ο μεγάλος ναι, πηγαίνει στο νήπιο.
61. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; Εντάξει, έχει προσαρμοστεί πολύ καλά.
62. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας; Είναι πολύ μικροί ακόμα. Θέλω να τους σπουδάσω. Αλλά κυρίως θέλω να κάνουν αυτό που θέλουν οι ίδιοι.
63. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.). Αποταμίευση, θέλω να έχω χρήματα για να είμαστε άνετα αργότερα με τις σπουδές.
64. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Ακούω μόνο Αλβανική μουσική
65. Με ποιο τρόπο διασκεδάζεται. Δεν έχω και πολύ χρόνο για διασκέδαση. Σε ταβέρνες αλλά σπάνια
66. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την Ελληνική; Η γυναίκα μου μαγειρεύει κυρίως αλβανική κουζίνα.
67. Συμμετέχετε σε οργανώσεις, Όχι
68. Έχετε συνδικαλιστική δράση, Όχι
69. Είστε θρησκευόμενος Ναι
70. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Ναι
71. Έχετε αλλάξει όνομα; Ναι
72. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Το ότι άλλαξα θρήσκευμα
73. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Μόνο με συγγενικά
74. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους. Με το τηλέφωνο
75. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες; Ναι με πολλούς κυρίως μέσω τις παλιάς μου δουλειάς
76. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς. Αλβανούς
77. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Πολύ καλή

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

78. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Μένω σε ένα διαμέρισμα με δύο υπνοδωμάτια.

79. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια, Μετακομίσαμε, μέναμε σε ένα πιο μικρό σπίτι αλλά ήρθε και ο δεύτερος μικρός και έπρεπε να αλλάξουμε κατοικία.

80. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια. Θα ήθελα να μένω σε ένα καλύτερο σπίτι

81. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας. Το μικρό ενοίκιο και ότι ήξερα το σπιτονοικοκύρη.

82. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας; Ναι το έχω σκεφτεί πάνε τζάμπα τόσα χρήματα στο ενοίκιο. Πληρώνεις και δεν σου μένει και τίποτα.

83. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης; Έχω κάποια χρήματα στην άκρη αλλά τελικά αν το επιχειρήσω μάλλον θα χρειαστεί δάνειο.

84. Διαθέτετε αυτοκίνητο;

85. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη στη Ελλάδα; Ως προσωρινή

86. Πήρατε μέρος στην απογράφη πληθυσμού του 2001 και εάν όχι, γιατί; Όχι, νομίζω δούλευα

87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα; Ναι αν και θα ήθελα να επιστρέψω στην Αλβανία όταν επιτευχθούν οι στόχοι μου.

Περίπτωση Α. Βουλγαρία

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Ανοιχτού τύπου

1. Φύλο : άνδρας γυναίκα
2. Ηλικία : - 20, 20-30 30-40 40-50, 50+
3. Χώρα Καταγωγής : Αλβανία, Βουλγαρία, Πακιστάν, Ουκρανία
4. Ποιο είναι το θρήσκευμα σας; Χριστιανός ορθόδοξος
5. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Έγγαμος Άγαμος
6. Πόσα παιδιά έχετε; Ένα (μία κόρη)
7. Πότε ήλθατε στην Ελλάδα; 1980-1990, 1990-2000, 2000+ (Ήρθα το 1992, 5 Νοεμβρίου και ώρα 2 και 30. το θυμάμαι σα χτες.)
8. Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα; Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα. Καθόλου. Πάντως ήταν εύκολη η συνεννόηση με τους αθλητές . Μάθαινα Ελληνικά από τους μαθητές μου.

9. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;

(Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση) ανώτατη εκπαίδευση

Κλειστού Τύπου

- 10. Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής;** Ήμουν καθηγητής 18 χρόνια στο πανεπιστήμιο και παράλληλα προπονητής σε ομάδες κολύμβησης και πόλο της πρώτης εθνικής.
- 11. Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής;** Ο κομμουνισμός είναι μία ουτοπία. Η καθαρίστρια έπαιρνε τα διπλάσια χρήματα από εμένα .
- 12. Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;** Με διαλέξανε δεν τη διάλεξα αλλά επειδή αγαπάω την Ελλάδα ήρθα.
- 13. Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς;** Γνωστούς.
- 14. Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας;** Για πρώτη φορά είχα κατέβη στην Ελλάδα το 1967 για πρωτάθλημα με την Εθνική Βουλγαρίας με τη Χούντα. Από τότε κατέβαινα πολύ συχνά και είχα ανάπτυξη στενούς δεσμούς με τη χώρα.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. Πώς ήλθατε στη χώρα; ήρθα μετά από πρόσκληση του ναυτικού ομίλου Μυτιλήνης.

16. Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω Με την Οικογένειά μου

17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι; Έβγαλα όλα τα απαραίτητα χαρτιά και ότι άλλες ενέργειες απαιτούνται όταν αλλάζει κανείς κατοικία.

18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; Με Αεροπλάνο.

19. Σας περίμενε κάποιος; Με περίμενε ο τότε αντινομάρχης Σ.Γ. και πρόεδρος του Ναυτικού Ομίλου.

20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; Όχι

21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; Όχι

22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Ναι

23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η Μυτιλήνη

24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Όχι

25. **Τελικά γιατί αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον Τελικό σας προορισμό;** Γιατί εδώ μου ζητήθηκε να δουλέψω. Υπήρχαν σχέσεις μεταξύ της Κ.Ο.Ε. και της ομοσπονδίας της Βουλγαρίας.
26. **Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία;** Ο Ναυτικός Όμιλος Μυτιλήνης έψαχνε τότε για ένα καινούριο προπονητή με εμπειρία και έτσι ήρθε η πρόσκληση από τον Σ.Γ. τον πρόεδρο του Ναυτικού Ομίλου
27. **Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία;** Με βοήθησε ο Σ.Γ.
28. **Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός;** Ο τελικός μου προορισμός

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

29. **Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:**

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Καμία
- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Κινήθηκα νόμιμα.

30. **Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.).**

31. **Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα;** -

ΕΡΓΑΣΙΑ

32. **Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε;** Είμαι προπονητής κολύμβησης και πόλο

33. **Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...)** Με γνώριζαν ήδη γιατί είχα συμμετάσχει τρεις φορές σε ολυμπιάδα το 1972 ως αθλητής στη Μόναχο, το 1980 ως προπονητής στη Μόσχα.

34. **Κρίνατε το μισθό σας ικανοποιητικό;** Ναι

35. **Κρίνατε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό τον Ελλήνων;** Ναι

36. **Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας;** Ναι, πολύ

37. **Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα;** **ΝΑΙ**, **ΟΧΙ** (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) **Όχι**

38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας; Έχω τελειώσει τη Γυμναστική Ακαδημία στη Βουλγαρία την οποία θεωρώ μία από τις καλύτερες στην Ευρώπη. Επίσης έχω σπουδάσει οικονομικά.
39. Που αποκτήσατε τον τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού) Στη χώρα καταγωγής. Είμαι τυχερός που σπούδασα στη Βουλγαρία γιατί τα Πανεπιστήμια στην Ελλάδα είναι επεικώς ανοργάνωτα.
40. Σας βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας; Βεβαίως εξασκώ το επάγγελμα που σπούδασα.
41. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.); Δεν χρειάστηκε να περάσω από Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α. μόνο αν γινόμουν καθηγητής στο σχολείο θα χρειαζόταν.
42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς) Λόγω της υψηλής μου εξειδίκευσης αισθάνομαι πολύ ασφαλής.
43. Έχετε υπάρξει άνεργος; Όχι.
44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας;
45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια Στη Μυτιλήνη τα επόμενα πέντε. Τα επόμενα δέκα δεν ξέρω.
46. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας ; Η ζωή μου είναι τα σπορ. Επειδή κάνω τη δουλειά που αγαπάω ουσιαστικά η δουλειά μου είναι το χόμπι μου. Τη λατρεύω.
47. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Πολύ καλή.
- Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπαιρέωση των εργασιών σας; Ναι
48. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Ναι, αρκετά. Αν και το κολυμβητήριο θέλει μία μικρή ανανέωση.
49. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Αρκετά καλό.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

50. Είστε ασφαλισμένος; Ναι.
51. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Στο Ι.Κ.Α.
52. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι.
53. Αν ναι, πόσες φορές
54. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Το 1997.
55. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι.
56. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Καμία.

57. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Πιστεύω ότι θα πάρω μία μέτρια σύνταξη.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

58. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα; Πριν.

59. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Με αλλοδαπή, Η γυναίκα μου είναι Βουλγάρα.

60. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Η κόρη μου έχει τελειώσει το σχολείο.

61. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; -

62. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας Η κόρη μου αυτή τη στιγμή είναι προπονήτρια Τένις στην Αθήνα. Έχει πάρει δίπλωμα δημοσιογράφου για σπορ στην Βουλγαρία.

63. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.) Έχει πλέον πάρει το δρόμο της αλλά φρόντισα πολύ για την εκπαίδευση της όσο ήταν μικρή.

64. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι, αλλά διαβάζω βιβλία, έχω CD και παρακολουθώ δορυφορική τηλεόραση.

65. Με ποιο τρόπο διασκεδάζεται Κάνω ιστιοπλοΐα, πηγαίνω εκδρομές και βόλτες στην πόλη.

66. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την ελληνική την ελληνική.

67. Συμμετέχετε σε οργανώσεις; Όχι

68. Έχετε συνδικαλιστική δράση; Όχι

69. Είστε θρησκευόμενος όχι

70. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι

71. Έχετε αλλάξει όνομα; Οι Έλληνες με φωνάζουν με ελληνικό όνομα.

72. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; -

73. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Ναι

74. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους. Με το τηλέφωνο, δεν τα πάω καλά με την καινούρια τεχνολογία. Η κόρη μου χρησιμοποιεί πολύ το internet.

75. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες. Όχι, δεν μπορούμε άλλωστε να επικοινωνήσουμε, είναι αλλά τα ενδιαφέροντα των ανθρώπων που έρχονται εδώ για το μεροκάματο.

76. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς -

77. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Αρκετά καλή.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

78. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Νοικιάζουμε μία μεζονέτα.

79. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια, Στην αρχή μόλις πρωτοήρθαμε μέναμε σε ένα μικρό διαμέρισμα αλλά προσωρινά μέχρι να βρούμε κάτι καλύτερο.

80. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια. Δεν Νομίζω ότι θέλω να ξαναμετακομίσω. Είμαι ικανοποιημένος.

81. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας. Δεν ήθελα ένα σπίτι στο κέντρο της πόλης. Ήθελα να είναι ήσυχο και σχετικά κοντά στη φύση.

82. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας Όχι

83. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης; -

84. Διαθέτετε αυτοκίνητο; ναι

85. Πήρατε μέρος στην απογράφη πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Ναι

86. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη; Ως προσωρινή. Θέλω να γυρίσω πίσω μόλις πάρω σύνταξη. Έχω ένα φαρμακείο στη Βουλγαρία το οποίο διατηρεί τώρα ο κουνιάδος μου και θα ασχοληθώ με αυτό.

87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα. Ναι

Περίπτωση Β.

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Ανοιχτού τύπου

1. Φύλο : άνδρας γυναίκα
2. Ηλικία : - 20, 20-30 30-40 40-50, 50+
3. Χώρα Καταγωγής : Αλβανία, Βουλγαρία, Πακιστάν, Ουκρανία
4. Ποιο είναι το θρήσκευμα σας; Χριστιανή Ορθόδοξη
5. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Έγγαμος Άγαμος
6. Πόσα παιδιά έχετε; 1 Ένα κοριτσάκι
7. Πότε ήλθατε στην Ελλάδα; 1980-1990, 1990-2000, 2000+

8. **Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα;** Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα
9. **Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;** (Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση) Με σταματήσανε οι γονείς μου από το σχολείο όταν ήμουν 14 ετών . Μέχρι τα δέκα είχαμε ένα καθηγητή και μετά περισσότερους. Μου άρεσε πολύ το σχολείο. Για τέσσερα χρόνια έβλεπα εφιάλτες που δεν πήγα σχολείο ενώ όλοι μου οι φίλοι συνέχισαν,

Κλειστού τύπου

10. **Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής;** Δούλευα στα χωράφια με τους γονείς μου.
11. **Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής;** Η πείνα. Ήμασταν δέκα αδέρφια, το ένα πέθανε στη γέννα Κλέβαμε για να ζήσουμε. Ήμουνα δέκα χρονών και ακόμα θυμάμαι τις ουρές που περιμέναμε με την καρτέλα στο χέρι για να πάρουμε λίγη ζάχαρη, λάδι και ψωμί.
12. **Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;** Πρώτος ήρθε ο κουνιάδος μου Ελλάδα μετά ήρθανε και οι αδερφές μου και έτσι ήρθα και εγώ.
13. **Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς;** Ναι, όπως είπα ήταν οι αδελφές μου εδώ μία στην Πάτρα, η άλλη στην Αθήνα και η μικρή στη Μυτιλήνη έχω και μία στην Ιταλία.
14. **Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας;** Έβλεπα φωτογραφίες που μου έστελναν οι αδελφές μου και μου φαινόταν παράδεισος , οι πολυθρόνες τα χοντρά τα χαλιά σαν και αυτά που ακούγαμε στα παραμύθια. Εμείς μόνο ξύλινες καρέκλες και ξύλινο πάτωμα είχαμε , ούτε μάνιο, ούτε τίποτα και πολλά σπίτια είναι ακόμα έτσι.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. **Πώς ήλθατε στη χώρα;** Μου έστειλαν οι αδελφές μου χίλια δολάρια για να δώσουμε στον οδηγό. Πεντακόσια για εμένα και πεντακόσια για την αδελφή μου.
16. **Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω** Ταξίδεψα με την αδελφή μου.
17. **Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι;** Είχαμε πάρει ρούχα και φαγητό για το δρόμο. αλλά ήμασταν στοιβαγμένες μαζί με οχτώ άντρες και

ντρεπόμασταν να αλλάξουμε Ήμασταν τέσσερεις μέρες άπλυτες και ακούνητες στοιβαγμένες ανάμεσα σε κούτες, Δεν ξέρω πως δεν πέθανα από το άγχος μην μας πιάσουνε.

- 18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε;** Πήραμε το τρένο κανονικά μέχρι τη Σόφια και μετά μπήκαμε σε ένα φορτηγό με το οποίο περάσαμε τα σύνορα και φτάσαμε μέχρι την Αθήνα . Πάλι καλά, εμείς ήμασταν τυχερές , οι αδελφές μου τότε στις αρχές ήρθανε με τα πόδια., μέρες περπατούσαν.
- 19. Σας περίμενε κάποιος;** Μας περίμενε η αδελφή μου στην Αθήνα. Από εκεί πήραμε ένα ταξί και πήγαμε Πάτρα.
- 20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα;** Όχι.
- 21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα;** Όχι
- 22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα;** Όχι, ο πρώτος τόπος εγκατάστασης ήταν η Πάτρα. Δεν μου άρεσε καθόλου γιατί δουλεύαμε πάλι στο χώμα όπως και στην πατρίδα μου και έλεγα πάλι τα ίδια θα περάσω. Δεν ήθελα.
- 23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο;** Η Μυτιλήνη
- 24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή;** Η αδελφή μου είπε ότι ήταν καλά στη Μυτιλήνη και ήρθαμε.
- 25. Τελικά γιατί αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό;** Ερωτεύτηκα το νησί τους ανθρώπους .μας αγκαλιάσανε με πολύ αγάπη.
- 26. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία;** Ο άντρας μου δούλευε σε μία μεταφορική και το αφεντικό του ήθελε μία γυναίκα για να φυλάει την πεθερά του.
- 27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία;** Στην αρχή, τις πρώτες μέρες μας φιλοξενούσε η αδελφή μου. Έπειτα νοικιάσαμε ένα χαμόσπιτο στη Πηγής με ποντίκια και αρουραίους και πρώτος όροφος ήταν στο χώμα. Και όλοι μας απορούσανε πως θα μείνουμε εδώ αλλά το ασπρίσαμε και του αλλάξαμε και στέγη και ήταν πανέμορφο μετά.
- 28. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός;** Ο τελικός μας προορισμός.

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

29. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Όχι ιδιαίτερες.
- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Το 2001 απέκτησα την πράσινη κάρτα που είναι για πέντε χρόνια. Απίστευτο τρέξιμο, απίστευτο στρες. Αυτό ίσως είναι το μόνο πράγμα που με ενοχλεί στην Ελλάδα, αυτές οι διαδικασίες με τα χαρτιά

30. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.). Με βοήθησαν οι τότε εργοδότες μου πολύ.

31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα; Άλλαξε η ζωή μας πάρα πολύ. Πριν δεν μπορούσαμε να νοικιάσουμε σπίτι, να εργαστούμε, δεν μιλούσαμε πολύ σε εξωτερικούς χώρους για να μην μας καταλάβουνε ότι ήμαστε ξένοι, έπρεπε να φοράμε ακριβά ρούχα. Κάθε μέρα άγχος αν θα μας πιάσουνε. Τη μέρα που πήραμε τις πράσινες κάρτες κάναμε γλέντι μέχρι τις δώδεκα με άλλα έντεκα άτομα που πήραν κάρτες. Ξεκίνησε μία καινούρια ζωή από εκείνη τη μέρα και έπειτα.

ΕΡΓΑΣΙΑ

- 32. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε;** Προσέχω μία ηλικιωμένη κυρία.
- 33. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...)** Βοήθησαν οι προσωπικές σχέσεις.
- 34. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό;** Ναι πάρα πολύ. Παίρνω σαράντα ευρώ την μέρα και αυτά τα λεφτά φτάνουν και για σούπερ μάρκετ και για όλα
- 35. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό τον Ελλήνων;** Ναι δεν νομίζω ότι οι κοπέλες που είναι στο σούπερ μάρκετ παίρνουν περισσότερα χρήματα από εμένα.
- 36. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας;** Όχι, στην Πάτρα βέβαια που δούλευα στα χωράφια ήταν καλό που είχα μία προηγούμενη εμπειρία.
- 37. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα;** **ΝΑΙ**, **ΟΧΙ** (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) Όχι
- 38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας;**

39. Που αποκτήσατε των τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού)
40. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας;
41. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.);
42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς)
Νιώθω ασφαλής έχω καλές σχέσεις με τα αφεντικά μου, με έχουν αγκαλιάσει με πολύ αγάπη
43. Έχετε υπάρξει άνεργος; Για ένα μικρό διάστημα.
44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας; Όχι
45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια; Στη Μυτιλήνη, δε θέλω να φύγω από εδώ.
46. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Στην αρχή δε γνώριζα καλά τη γλώσσα γι' αυτό και προτίμησα να δουλέψω με ηλικιωμένους.
47. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Πολύ καλή. Και με αυτήν αλλά και με τις προηγούμενες κυρίες έχω πολύ καλή σχέση. Ειδικά η πρώτη κυρία στην οποία δούλεψα μου έμαθε πολλά, τρόπους, να φέρομαι σωστά και κυρίως τη γλώσσα. Είχα ένα τετράδιο και σημείωνα τι μου έλεγε και είχε το κουράγιο παρά την ηλικία της να τα επαναλαμβάνει και δέκα φορές.
48. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπεραίωση των εργασιών σας; Ναι.
49. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Ναι , βέβαια επειδή κάνω και οικιακές εργασίες είμαι πολύ ώρα εκτεθειμένη σε χλωρίνες και χημικά και δεν είναι πολύ υγιεινό αυτό.
50. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Καλό

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

51. Είστε ασφαλισμένος; ναι, τώρα πια
52. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Στο Ι.Κ.Α.
53. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι
54. Αν ναι, πόσες φορές;
55. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Το 2001
56. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι
57. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Νομίζω τρεις φορές.

58. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Α, δεν τα ξέρω καλά αυτά.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

59. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα;
Μετά

60. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Είμαι παντρεμένη με Βούλγαρο. Τον γνώρισα στην Αθήνα.

61. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Ναι πάει νήπιο.

62. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; Επειδή τα πρώτα τρία χρόνια την κρατούσε η πεθερά μου στη Βουλγαρία γιατί δεν είχαμε τα οικονομικά να την έχουμε εμείς, δεν ήξερε καθόλου τα ελληνικά. Γι' αυτό κανένα παιδάκι δεν την έκανε παρέα. Έμαθε όμως πολύ γρήγορα ελληνικά και τώρα μια χαρά.

63. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας; Ελπίζω να είναι ευτυχισμένο και υγιές τίποτα άλλο δεν με νοιάζει. Ξέρω ότι θα σπουδάσει. Τις αρέσουν πολύ τα βιβλία.

64. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.) Αποταμίευση νομίζω είναι βασικό. Άμα θέλει να σπουδάσει θέλω να είμαι σε θέση να της παρέχω τα πάντα. Είναι και μοναχοπαίδι... Είναι πολύ καλομαθημένη.

65. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι, δεν έχουμε κάτι το ιδιαίτερο.

66. Με ποιο τρόπο διασκεδάσετε; Σε ταβέρνες πηγαίνουμε πολύ.

67. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την ελληνική; Τώρα πια την ελληνική. Στην αρχή τη βουλγάρικη.

68. Συμμετέχετε σε οργανώσεις; Όχι

69. Έχετε συνδικαλιστική δράση; Όχι

70. Είστε θρησκευόμενος; Ναι πολύ, κάθε Κυριακή είμαστε στην Εκκλησία και σε όλες τις γιορτές και νηστεύουμε πολύ συχνά.

71. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι

72. Έχετε αλλάξει το όνομά σας; Όχι, μόνο το μικρό με φωνάζουν Ελένη. Έτσι με 'βάφτισε' η πρώτη κυρία στην οποία δούλεψα.

73. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Καμία.

74. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Ναι με όλους
75. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους; Με το τηλέφωνο.
76. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες; Ναι
77. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς; Με ομοεθνείς.
78. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Πάρα πολύ καλή. Είναι ήρεμοι και ζεστοί άνθρωποι. Στη χώρα μου αν τύχαινε και πηδούσε η κότα στη διπλανή αυλή γινόταν σκοτωμός.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

79. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Νοικιάζουμε ένα σπίτι στην Χρυσομαλούσσα
80. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια; Αρκετά.
81. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια.; Ελπίζω ότι θα βελτιωθούν
82. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας; Το ενοίκιο.
83. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας; Ναι θα το ήθελα πάρα πολύ. Αν βγάλω ταυτότητα θα είναι το πρώτο πράγμα που θα κάνουμε. Τώρα νομίζω δεν μπορούμε να πάρουμε δάνειο. Τόσα λεφτά που έχουμε δώσει στο ενοίκιο θα το παίρναμε το σπίτι.
84. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης; Μέσω δανείου.
85. Διαθέτετε αυτοκίνητο; Ναι. Έχει ο άντρας μου. Εγώ όμως δεν έχω δίπλωμα και αυτός δουλεύει όλη μέρα και κάθετα το αυτοκίνητο. Τώρα θέλω να βγάλω δίπλωμα αλλά είναι πολλά τα λεφτά.
86. Πήρατε μέρος στην απογραφή πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Όχι, δεν ήρθανε σε μας.
87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα Ναι είναι σαν όνειρο. Η Ελλάδα είναι μία χώρα που όλα γίνονται, το λέω παντού αυτό. Στη χώρα μου δεν ονειρεύεσαι ποτέ το αύριο, σκέφτεσαι μόνο το σήμερα.

Περίπτωση Α. Ουκρανία

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού τύπου

1. **Φύλο :** άνδρας γυναίκα
2. **Ηλικία :** - 20, 20-30 30-40 **40-50**, 50+
3. **Χώρα Καταγωγής :** Αλβανία, Βουλγαρία, Πακιστάν, **Ουκρανία**
4. **Ποιο είναι το θρήσκευμα σας;** Χριστιανός Ορθόδοξος
5. **Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;** Έγγαμος Άγαμος
6. **Πόσα παιδιά έχετε;** Τρία
7. **Πότε ήλθατε στην Ελλάδα;** 1980-1990, **1990-2000**, 2000+
8. **Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα;** Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα
9. **Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;**
(Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση)

Ανοιχτού τύπου

10. **Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής;** Ήμουν πολιτικός μηχανικός.
11. **Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής;** Η άσχημη οικονομική και πολιτική κατάσταση της χώρας μου, το αβέβαιο μέλλον μου και κυρίως ο χαμηλός μισθός μου.
12. **Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;** Ξεκίνησα για Σουηδία αλλά τελικά θεώρησα ότι θα μου πάει πιο πολύ ο Ελληνικός τρόπος ζωής και έτσι κατέληξα Ελλάδα.
13. **Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς;** Ναι είχα γνωστούς
14. **Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας;** Γνώριζα και θαύμαζα πολύ την Ελληνική κουλτούρα μέσα από τα βιβλία. Λατρεύω την Ελληνική Μυθολογία και γι' αυτό περίμενα να έρθω σε μια χώρα σχεδόν 'μαγική'. Η αλήθεια είναι ότι απογοητεύτηκα λίγο στην αρχή.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. **Πώς ήλθατε στη χώρα;** Ήταν κάτι που σκεφτόμουνα αρκετό καιρό. Το ήθελα πολύ και το αποφάσισα.
16. **Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω;** ήρθα με ένα φίλο.

17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι Τακτοποίησα πρώτα όλα τα θέματα με τα χαρτιά μου.
18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; Έφτασα με αεροπλάνο.
19. Σας περίμενε κάποιος; Όχι.
20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; Όχι.
21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; Όχι πέρα από τη σκέψη που σας είπα ότι είχα για Σουηδία.
22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Όχι, πρώτος τόπος εγκατάστασης ήταν η Θεσσαλονίκη.
23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η Μυτιλήνη.
24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Όχι.
25. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός; Ήταν ο τελικός μου προορισμός.
26. Αν τελικά αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό, γιατί πιστεύετε ότι συνέβη αυτό; Γιατί πρώτον, εδώ βρήκα δουλειά και δεύτερον γιατί εδώ έχτισα την οικογένειά μου.
27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία; Έμαθα ένα σημείο, μέσω γνωστών, στο οποίο συγκεντρώνονται άνθρωποι που ψάχνουν δουλειά και από το οποίο περνάν οι ενδιαφερόμενοι για οικοδομικές εργασίες.
28. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία; Συγκατοίκησα με ανθρώπους από τη δουλειά.

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

29. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Πάρα πολλές. Δυσκολεύτηκα να βρω μία καλή δουλειά και ένα δικό μου σπίτι.
- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Ηρθα με τουριστική visa έμεινα όμως για ένα μικρό χρονικό διάστημα παράνομος καθώς έληξε η visa μου αλλά δεν δυσκολεύτηκα στη νομιμοποίηση. Έκανα και την οικογένειά μου εδώ.

30. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.). Με βοήθησε η γυναίκα μου που είναι Ελληνίδα.
31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα; Ήταν όλα πιο εύκολα.

ΕΡΓΑΣΙΑ

30. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε; Σε μία τεχνική εταιρία.
31. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...) Ξεκίνησα από τα χαμηλά. Ήμουν εργάτης – οικοδόμος στην αρχή. Έπειτα γνωρίστηκα καλύτερα με τα αφεντικά μου, έμαθαν την προϊστορία μου και όταν παραιτήθηκε ένας υπάλληλος τους από την εταιρία με προσέλαβαν δοκιμαστικά στην αρχή ως βοηθό εργολάβου.
32. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό; Ναι
33. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό τον Ελλήνων; Ναι
34. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας; Ναι, σίγουρα.
35. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα; **ΝΑΙ**, **ΟΧΙ** (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) Ναι, εξασκώντας το επάγγελμά μου νιώθω ότι έχω βελτιωθεί αρκετά.
36. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας; Σπούδασα πολιτικός μηχανικός στην Ουκρανία.
37. Που αποκτήσατε τον τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού) Στη χώρα καταγωγής .
38. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας; Στην τωρινή μου εργασία, ναι.
39. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.); Όχι
40. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς) Νιώθω αρκετά ασφαλής αν και το επάγγελμα που έχω τώρα το βρήκα σχεδόν τυχαία λόγω των σπουδών μου, Παράλληλα το γεγονός ότι δουλεύω σε μία καλή εταιρία και αυτό βοηθάει.
41. Έχετε υπάρξει άνεργος; Ναι, για λίγο.
42. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας; Όχι

43. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια Στη Μυτιλήνη.
44. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Ήταν αυτό που σπούδασα
45. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Πολύ καλή
46. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπεραίωση των εργασιών σας; Μάλλον ναι (χαμογελάει)
47. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας; Ναι.
48. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Θα ήθελα να παραμείνω στην εταιρία που είμαι τώρα.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

49. Είστε ασφαλισμένος; ναι
50. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Στο Ι.Κ.Α.
51. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι, αλλά τώρα κινώ διαδικασίες ώστε να μεταπηδήσω στο Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.
52. Αν ναι, πόσες φορές; Καμία.
53. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Το 1997
54. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι
55. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Δύο
56. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Κανονικά φαντάζομαι θα πάρω σύνταξη.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

57. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα; Μετά.
58. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Με Ελληνίδα.
59. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Ναι, τα δύο.
60. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; Πολύ καλές.
61. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας; Ότι θα έχουν μία κανονική ζωή και ότι θα κάνουν στη ζωή τους αυτό που θα επιλέξουν.
62. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.) όλα τα παραπάνω.
63. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι.

64. Με ποιο τρόπο διασκεδάζεται; όπως όλοι οι Μυτιληνιοί. Δεν κάνω κάτι ξεχωριστό. Αυτό που αγαπώ πολύ είναι οι εκθέσεις ζωγραφικής.
65. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την Ελληνική την ελληνική..
66. Συμμετέχετε σε οργανώσεις, Όχι
67. Έχετε συνδικαλιστική δράση, Όχι.
68. Είστε θρησκευόμενος Όχι
69. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι
70. Έχετε αλλάξει όνομα; Ναι, το μικρό
71. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Καμία.
72. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Ναι
73. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους. Με το τηλέφωνο.
74. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες Όχι
75. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς;
76. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Παρά πολύ καλή.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

77. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Μένω σε ιδιόκτητη μονοκατοικία.
78. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια; Καθόλου.
79. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια. Χτίζουμε ένα καινούριο σπίτι λίγο πιο έξω από την πόλη.
80. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας. Ήταν της γυναίκας μου το σπίτι, το πατρικό της, και παραμείναμε εκεί ως οικογένεια γιατί ήταν άνετο.
82. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας; Ναι
83. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης; Και τα δύο.
84. Διαθέτετε αυτοκίνητο; Ναι
85. Πήρατε μέρος στην απογραφή πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Ναι
86. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη; Μόνιμη
87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα Είμαι..

Περίπτωση Β.

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού Τύπου

1. **Φύλο :** άνδρας γυναίκα
2. **Ηλικία :** - 20, 20-30 **30-40** 40-50, 50+
3. **Χώρα Καταγωγής :** Αλβανία, Βουλγαρία, Πακιστάν, **Ουκρανία**
4. **Ποιο είναι το θρήσκευμα σας;** Ορθόδοξη χριστιανή
5. **Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση;** Έγγαμος, Άγαμος, **Διαζευγμένος**
6. **Πόσα παιδιά έχετε;** Έχω δύο κόρες
7. **Πότε ήλθατε στην Ελλάδα;** 1980-1990, **1990-2000**, 2000+
8. **Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα;** Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα. Καθόλου. Αλλά δεν δυσκολεύτηκα, στην αρχή ξέρεις, προσπαθούσα να επικοινωνήσω με body language.
9. **Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;**
(Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση) ανώτατη εκπαίδευση.

Ανοιχτού τύπου

10. **Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής;** Δούλευα ως δασκάλα στο Γυμνάσιο. Μου αρέσουν πολύ τα παιδιά και γενικά η επικοινωνία με τον κόσμο.
11. **Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής;** Το κράτος δεν πλήρωνε τότε, ιδιωτικός τομέας δεν υπήρχε ουσιαστικά για να απασχοληθώ και έτσι αναγκαστικά να φύγω
12. **Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού;** Άκουγα που πήγαινε πολύς κόσμος και έτσι πήρα την απόφαση.
13. **Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς;** Όχι, δεν είχα κάποιον
14. **Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας;** Όχι.

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. **Πώς ήλθατε στη χώρα;** ήρθα στην Ελλάδα μετά από παρότρυνση των γονιών μου. Βέβαια δεν ήθελαν να με αποχωριστούν αλλά θεωρούσαν ότι ήταν η μόνη λύση για να κάνω κάτι στη ζωή μου και να ζήσω καλύτερα.
16. **Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω.** Με το παιδί μου .

17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι; Ήρθα κανονικά σαν τουρίστρια.
18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; Το λεωφορείο
19. Σας περίμενε κάποιος; Ναι, ήταν ο άντρας μου ήδη στην Ελλάδα.
20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; Όχι.
21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; Όχι
22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Ουσιαστικά ναι. Ήμουν και για κάποιο διάστημα στη Θεσσαλονίκη.
23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η Μυτιλήνη
24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Όχι
25. Τελικά γιατί αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό; Ήταν σχεδόν τυχαίο. Ακολουθήσαμε κάποιους φίλους από Θεσσαλονίκη και έτσι βρεθήκαμε εδώ. Λειτουργώ συνήθως τυχοδιωκτικά. Ήρθα να δω αν είναι καλά, μου άρεσε και έμεινα.
26. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία; Δούλευε ο άντρας μου στον ίδιο εργοδότη και μόλις έμαθε ότι χρειάζονται έξτρα χέρια με ενημέρωσε έγκαιρα και εκείνος με πρότεινε στον εργοδότη.
27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία; Με αγγελία στην εφημερίδα
28. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός; Ήταν ο τελικός μου προορισμός.

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

29. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:

- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Τι να σου λέω τώρα, δυσκολίες και στα πιο απλά πράγματα που εσύ δεν μπορείς να φανταστείς, παραδείγματος χάριν από το να κάνω συμβόλαιο για το κινητό με εταιρία κινητής τηλεφωνίας μέχρι να βγάλω πιστωτική κάρτα.
- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Όχι απίστευτες δυσκολίες αν και γενικά στην Ελλάδα είναι σύνθετα τα πράγματα. Πάντως, τότε δεν υπήρχε τόση γραφειοκρατία.

30. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.). Ένας γνωστός.

31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα; Άλλαξε η ζωή μου σε μεγάλο βαθμό κυρίως σε αυτά τα μικρά καθημερινά πράγματα που σου έλεγα.

ΕΡΓΑΣΙΑ

- 32. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε; Αυτή τη στιγμή εργάζομαι σε ένα κεντρικό ξενοδοχείο της πόλης σαν μπαρούμαν.**
- 33. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...) Γνώριζα τον εργοδότη.**
- 34. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό; Είμαι ικανοποιημένη**
- 35. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό των Ελλήνων; Ναι, σε γενικές γραμμές**
- 36. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας; Όχι καμία σχέση.**
- 37. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα; ΝΑΙ, ΟΧΙ (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) Αν θεωρείται δεξιότητα το να σκουπίζω σκάλες, να μαζεύω ελιές, και να φτιάχνω κοκτέιλ, τότε ναι.**
- 38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας; Έχω πτυχίο ψυχολογίας**
- 39. Που αποκτήσατε των τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού) Στην χώρα καταγωγής.**
- 40. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας; Όχι.**
- 41. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.); Όχι. Βασικά δεν έκανα καμία τέτοια απόπειρα. Το θεώρησα τσάμπα κόπο. Πολλή γραφειοκρατία και τρέξιμο για το τίποτα. Ποιος θα ερχόταν και μάλιστα στη Μυτιλήνη σε ψυχολόγο που είναι από Ουκρανία. Εντάξει, ... σίγουρα είναι και το θέμα της γλώσσας. Είναι ένα επάγγελμα που έχει να κάνει πολύ με την επικοινωνία και η σωστή χρήση και κατανόηση της γλώσσας είναι σημαντική.**
- 42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς) Νιώθω αρκετά ασφαλής κυρίως γιατί δουλεύω αρκετό καιρό στη συγκεκριμένη**

επιχείρηση αλλά και γιατί έχω καλές σχέσεις με τον εργοδότη. Πιστεύω όμως και στις ικανότητές μου, στο ότι είμαι εργατική και στοιχειωδώς τουλάχιστον ευπαρουσίαστη.

43. Έχετε υπάρξει άνεργος/η; Όχι
44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας;
45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια; Σίγουρα θα βρίσκομαι Μυτιλήνη, τώρα με τι θα απασχολούμαι δεν το γνωρίζω.
46. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Το γεγονός ότι γνώριζα ήδη τον εργοδότη μου.
47. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Πολύ καλή.
48. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπαιρέωση των εργασιών σας; Ναι, σίγουρα. Είμαι πολλά χρόνια στην επιχείρηση. Ξεκίνησα ως απασχολούμενη στην καθαριότητα και σιγά σιγά αφού έμαθα και τη γλώσσα καλά άλλαξα πόστο και πήγα στο μπαρ. Το ότι είμαι πολύ επικοινωνιακή και το ότι μου αρέσει ο κόσμος είναι ένα μεγάλο συν για τους εργοδότες μου.
49. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Ναι, δεν αισθάνομαι καθόλου ότι με εκμεταλλεύονται ή ότι με αντιμετωπίζουν ρατσιστικά. Έχω ακριβώς τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με όλους τους άλλους εργαζομένους
50. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Δεν θα ήθελα κάτι περισσότερο. Είμαι ευχαριστημένη. Μία ιδέα όμως που στριφογυρνάει στο πίσω μέρος του μυαλού μου είναι να ανοίξω ένα φροντιστήριο ξένων γλωσσών. Πρώτον, μου αρέσει πολύ να διδάσκω και δεύτερον, θεωρώ ότι τα επόμενα χρόνια θα έχει πολύ μεγάλη ζήτηση ένα φροντιστήριο ξένων γλωσσών για γλώσσες όπως, Ρώσικα ή Ρουμάνικα..

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

51. Είστε ασφαλισμένος; Ναι
52. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Στο Ι.Κ.Α.
53. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι
54. Αν ναι, πόσες φορές ;
55. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; Το 1999
56. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι

57. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Δύο, η πρώτη μου δουλειά ήταν στα χωράφια, μάζευα ελιές (Γκρίνιαζαν τότε οι γονείς μου που πήγα Ελλάδα για να γίνω αγρότισσα όπως αυτοί)και η δεύτερη είναι αυτή που έχω τώρα.

58. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Κανένα σχέδιο. Απλά ελπίζω ότι θα πάρω μία ικανοποιητική σύνταξη. Βεβαία ίσως μέχρι τότε να έχω και άλλους πόρους.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

59. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα; Πριν

60. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό; Με αλλοδαπό. Ήμουν παντρεμένη με Ουκρανό

61. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο; Ναι.

62. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους; Έχουν αρκετά καλές επιδόσεις. Ειδικά η μικρή μου που γεννήθηκε εδώ είναι αρκετά καλή μαθήτρια αν και δεν κάνει κανένα φροντιστήριο.

63. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας ; Πιστεύω ότι θα σπουδάσουν και ότι θα ζήσουν τα επόμενα χρόνια της ζωής τους εδώ.

64. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.) Φροντίζω για τη σωστή τους παιδεία, κάνουν ξένες γλώσσες και η μικρή μαθαίνει φλάουτο. Είναι κάπως ζορισμένα τα οικονομικά μας από τότε που χώρισα και έχουμε μείνει με ένα μισθό. Βέβαια τώρα δουλεύει και η μεγάλη part time αλλά η εξοικονόμηση χρημάτων από πού είναι αυτό δυνατό είναι η μόνη λύση.

65. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι, τίποτα δεν έχω, ούτε ένα βιβλίο, ούτε ένα CD.

66. Με ποιο τρόπο διασκεδάσετε; Συμμετέχω πολύ στη κοινωνική ζωή της πόλης . Συμμετέχω ακόμα και στα τοπικά πανηγύρια και στα έθιμα. Επίσης πηγαίνω και στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης και σε εκδηλώσεις του πανεπιστημίου.

67. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την Ελληνική. Κυρίως την ελληνική

68. Συμμετέχετε σε οργανώσεις; Όχι

69. Έχετε συνδικαλιστική δράση; Όχι

70. Είστε θρησκευόμενος, Όχι ιδιαίτερα. Πηγαίνω εκκλησία μόνο στις μεγάλες γιορτές.

71. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι

72. Έχετε αλλάξει το όνομά σας; Ναι
73. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Καμία, παρά μόνο η διάθεσή μου για κοινωνικές σχέσεις .
74. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Όχι. Μονό με τους γονείς μου διατηρώ επικοινωνία.
75. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους. Με το τηλέφωνο. Μία φορά είχα ανέβει με τις κόρες μου πάνω(στην Ουκρανία) για να γνωρίσουν τη γιαγιά και τον παππού αλλά δεν τους άρεσε καθόλου. Δεν ξέρουν και καλά ουκρανικά, η μικρή δεν μιλάει μάλιστα καθόλου. Όταν μπήκαμε στο αεροπλάνο για να επιστρέψουμε μου λέει η μικρή «μαμά θέλω να πάμε σπίτι μας και να μην ξαναέλθουμε εδώ».
76. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες. Λίγες, δεν είναι άλλωστε και πολλοί οι Ουκρανοί στο νησί
77. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς; ομοεθνείς .
78. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Πάρα πολύ καλές . Καμία ρατσιστική διάθεση απέναντι μας ίσα, ίσα. Πιστεύω ότι αν εσύ ο ίδιος είσαι κλειστός και καχύποπτος απέναντι στους άλλους τότε και εκείνοι σε αντιμετωπίζουν κατ' αντιστοιχία με τον ίδιο τρόπο.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

79. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Μένω σε ένα διαμέρισμα το οποίο νοικιάζω.
80. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια; καθόλου.
81. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια; Δεν νομίζω να εξελιχθούν .Έχουμε άλλες προτεραιότητες που τρέχουν.
82. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας; Το γεγονός ότι ήταν φτηνό και το ότι δεν μας ζητήσανε προκαταβολή δύο ενοίκια όπως συνήθως γιατί τότε που το νοικιάσαμε δεν μπορούσα να τα δώσω.
83. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας Όχι.
Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης;
84. Διαθέτετε αυτοκίνητο;

85. Πήρατε μέρος στην απογράφη πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Όχι, δούλευα.

86. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη; Ως μόνιμη.

87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα; Ναι νιώθω σαν στο σπίτι μου εδώ.

Περίπτωση Α. Πακιστάν

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού Τύπου

1. Φύλο : άνδρας , γυναίκα
2. Ηλικία : - 20, 20-30 **30-40** 40-50, 50+
3. Χώρα Καταγωγής :Αλβανία, Βουλγαρία, **Πακιστάν**, Ουκρανία
4. Ποιο είναι το θρήσκευμα σας; Μουσουλμάνος.
5. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Έγγαμος Άγαμος
6. Πόσα παιδιά έχετε; -
7. Πότε ήλθατε στην Ελλάδα; 1980-1990, 1990-2000, **2000+**
8. Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα; Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα
9. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
(Υποχρεωτική, μέση, **ανώτατη εκπαίδευση**)

Ανοιχτού τύπου

10. Ποια ήταν η **απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής**; Σπούδαζα. Το πτυχίο μου είναι πάνω στην ιστορία και το μεταπτυχιακό μου πάνω στην κοινωνική ανθρωπολογία και τα δύο στην αγγλική γλώσσα.
11. Τι σας **ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής**; Οι σπουδές
12. Γιατί **επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού**; Οι περισσότεροι συμπατριώτες μου πηγαίνουν στην Αγγλία γιατί τα αγγλικά είναι επίσημη γλώσσα στο Πακιστάν Αλλά μου αρέσει η Ελλάδα λόγω της φιλοσοφίας, της μυθολογίας, γενικά της κουλτούρας. Τελικά όμως ήταν δύσκολο εγχείρημα.
13. Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς; Όχι
14. Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας;
Όχι

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

- 15. Πώς ήλθατε στη χώρα;** Ένας καθηγητής μου, μου είπε να κάνω αίτηση για υποτροφία από το Ι.Κ.Υ μέσω της Ελληνικής Πρεσβείας .
- 16. Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω;** Μόνος.
- 17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι;** Έκανα τα χαρτιά μου και έδωσα εξετάσεις για το IELTS (πτυχίο γλωσσομάθειας Αγγλικών)
- 18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε;** Αεροπλάνο
- 19. Σας περίμενε κάποιος;** Όχι
- 20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα;** Όχι
- 21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα;** Όχι
- 22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα;** Όχι ήμουν Αθήνα για ένα χρόνο. Για οχτώ μήνες έκανα μαθήματα Ελληνικής γλώσσας στη φιλοσοφική. ήταν πολύ δύσκολά, Τότε ήταν που το μετάνιωσα που ήρθα Ελλάδα
- 23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο;** Η Μυτιλήνη
- 24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή;** Όχι
- 25. Τελικά γιατί αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον Τελικό σας προορισμό;** Είχα κάνει αίτηση και στο αντίστοιχο τμήμα της Παντείου αλλά δεν με πήραν εκεί οπότε ήρθα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- 26. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία;** Μέσω φίλου
- 27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία;** Μένω στις Φοιτητικές Εστίες στη Θερμή
- 28. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός;** Τελικός

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

- 29. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:**
 - **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Περίμενα ένα χρόνο και οχτώ μήνες για να αναγνωριστεί το πτυχίο και το μεταπτυχιακό από το Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α. Στο μεταξύ έληξε η κάρτα παραμονής μου και έπρεπε να κάνω ανανέωση. Πολύ άγχος. Για ένα διάστημα πέντε ή έξι μηνών με διώχνει ο ιδιοκτήτης από το σπίτι, δεν είχα την ιδιότητα του φοιτητή γιατί αργούσε το Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α. να μου αναγνωρίσει τα

πτυχία και έτσι δε μπορούσα να βγάλω τα χαρτιά μου. Τι άλλο χειρότερο να περιμένει κανείς.

- **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;**

30. Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.); Ένας υπάλληλος.

31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα; Δεν ήταν ότι ήθελα να μείνω κάποιο διάστημα χωρίς χαρτιά αλλά το κράτος δεν βοηθάει στο να είναι ο μετανάστης νόμιμος. Πολύ χρονοβόρες διαδικασίες χωρίς νόημα.

ΕΡΓΑΣΙΑ

32. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε; Εργάζομαι περιστασιακά ως σερβιτόρος φέτος το καλοκαίρι.

33. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...) Δούλευε πριν εκεί ο συγγάτοικος μου.

34. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό; Ναι, για τα ιδιαίτερα.

35. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό των Ελλήνων; Ναι

36. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας; Όχι

37. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα; **ΝΑΙ ,**
ΟΧΙ (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) Όχι

38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας; Όπως σας είπα το πτυχίο μου είναι πάνω στην ιστορία του Panjabu (τοπική γλώσσα) και το μεταπτυχιακό μου πάνω στην κοινωνική ανθρωπολογία .

39. Που αποκτήσατε των τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής, αλλού)
Χώρα καταγωγής το πτυχίο, το μεταπτυχιακό στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου.

40. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας; Όχι, αλλά δεν έψαξα να εργασθώ και σε κάτι σχετικό.

41. Έχει αναγνωριστεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο (Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.);
Ναι μετά από 20 μήνες αναμονή.

42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί; (υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς) Όχι πολύ αλλά δεν με ενδιαφέρει και ιδιαίτερα.

43. Έχετε υπάρξει άνεργος; Ναι
44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας; Όχι
45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και δέκα χρόνια; Πραγματικά δεν ξέρω πάντως όχι στο Ισλαμαμπάντ
46. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Το ότι ήταν part time
47. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; καλή
48. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπαιρέωση των εργασιών σας; ναι
49. Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Εντάξει
50. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Θα ήθελα να πάρω μία ακόμα υποτροφία για μεταδιδακτορικό στη Γερμανία και κάποια στιγμή θα ήθελα να επιστρέψω στο Πακιστάν για να ασχοληθώ με την έρευνα ως καθηγητής πανεπιστημίου.

ΑΣΦΑΛΙΣΗ

51. Είστε ασφαλισμένος; Όχι
52. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα;
53. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα;
54. Αν ναι, πόσες φορές ;
55. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά;
56. Έχετε Α.Φ.Μ.; Όχι .
57. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Αρκετές το χειμώνα κάνω ιδιαίτερα σε παιδιά. Τα βοηθάω με το σχολείο.
58. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Τίποτα

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

59. Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα;
60. Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό;
61. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο;
62. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους;
63. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας;
64. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.)
65. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι πολύ λίγα πράγματα. Παρακολουθώ Bollywood, ταινίες, μουσική.
66. Με ποιο τρόπο διασκεδάζεται, Κάνω πολύ παρέα με φοιτητές γι' αυτό ακολουθώ τον δικό τους τρόπο διασκέδασης.

67. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την Ελληνική Ότι φτιάχνει η λέσχη, δεν ξέρω να μαγειρεύω
68. Συμμετέχετε σε οργανώσεις; Είμαι στη φοιτητική ομάδα κινηματογράφου.
69. Έχετε συνδικαλιστική δράση; Όχι
70. Είστε θρησκευόμενος; Όχι
71. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι
72. Έχετε αλλάξει όνομα; Όχι
73. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Όχι
74. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Με τους γονείς μου.
75. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους; Μέσω τηλεφώνου
76. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες; Όχι ιδιαίτερες
77. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς; Αλλοεθνείς .
78. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Πολύ καλή.

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

79. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Το καλοκαίρι κλείνουν οι εστίες και νοικιάζω ένα σπίτι με ένα φίλο.
80. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια; Καθόλου.
81. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια; Θα μείνουν ως έχουν
82. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας; Έψαχνα για συγκάτοικο για να είναι φτηνό
83. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας; Όχι
84. Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης;
85. Πήρατε μέρος στην απογραφή πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Όχι, δεν ήμουν εδώ
86. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη; Ως προσωρινή.
87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα; Σε γενικές γραμμές ναι.

Περίπτωση Β.

ΜΕΡΟΣ Α : πριν το νέο ξεκίνημα

Κλειστού τύπου

1. Φύλο : άνδρας γυναίκα
2. Ηλικία : - 20, 20-30 30-40 40-50, 50+
3. Χώρα Καταγωγής :Αλβανία, Βουλγαρία, Πακιστάν, Ουκρανία
4. Ποιο είναι το θρήσκευμα σας; Μουσουλμάνος
5. Ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση; Έγγαμος Άγαμος
6. Πόσα παιδιά έχετε;
7. Πότε ήλθατε στην Ελλάδα; 1980-1990, 1990-2000, 2000+
8. Γνωρίζατε τη γλώσσα πριν έρθετε στην Ελλάδα; Καθόλου, λίγο ,μέτρια, καλά ,πολύ καλά, άριστα
9. Ποιο είναι το μορφωτικό σας επίπεδο;
(Υποχρεωτική, μέση, ανώτατη εκπαίδευση) Υποχρεωτική.
Ανοιχτού τύπου
10. Ποια ήταν η απασχόλησή σας στη χώρα καταγωγής; Ήμουν στα χωράφια.
11. Τι σας ανάγκασε να φύγετε από τη χώρα καταγωγής; Φτώχεια πολύ.
12. Γιατί επιλέξατε την Ελλάδα ως χώρα προορισμού; Ήταν ένας θείος μου στα καράβια και όταν φτάσαμε Ελλάδα κατέβηκα εδώ.
13. Είχατε ήδη κάποιους συγγενείς, φίλους ή γνωστούς; Όχι.
14. Είχατε οποιαδήποτε άλλη γνώση ή επαφή με την Ελλάδα πριν την άφιξή σας; Όχι

ΜΕΡΟΣ Β : Το ταξίδι

15. Πώς ήλθατε στη χώρα; Με καράβι.
16. Ταξιδέψατε: μόνος, με την οικογένεια, με φιλικά πρόσωπα, τίποτα από τα παραπάνω Με το θείο μου.
17. Ποια ήταν η προετοιμασία σας για το ταξίδι; Καμία.
18. Ποιο μεταφορικό μέσο χρησιμοποιήσατε; καράβι
19. Σας περίμενε κάποιος; Όχι
20. Πριν έλθετε στην Ελλάδα περάσατε από άλλη χώρα; Όχι
21. Προσπαθήσατε να εγκατασταθείτε σε άλλη χώρα; Όχι
22. Η Λέσβος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στην Ελλάδα; Όχι η Αθήνα ήταν ο πρώτος.
23. Ποιος ήταν ο πρώτος τόπος εγκατάστασης στη Λέσβο; Η Μυτιλήνη
24. Υπήρξαν Άτυπα Δίκτυα τα οποία σας κατεύθυναν ή σας έδωσαν πληροφορίες για κάποια περιοχή; Κάτι φίλοι.

- 25. Τελικά γιατί αποτέλεσε η Μυτιλήνη τον τελικό σας προορισμό;** Δουλεύαμε σε μία εταιρία στην Αθήνα και αυτή μας έστειλε εδώ.
- 26. Πώς βρήκατε την πρώτη σας εργασία;** Κάτι γνωστοί θα πήγαιναν να δουλέψουν σε κάτι οικοδομές και ακολούθησα. Μήπως με πάρουν και εμένα.
- 27. Πώς βρήκατε την πρώτη σας κατοικία;** Για πολύ καιρό εμένα στο δρόμο μετά με κάτι φίλους.
- 28. Γιατί επιλέξατε τη Μυτιλήνη ως τελικό σας προορισμό;** Τυχαία με έστειλε η εταιρία.
- 29. Η Μυτιλήνη ήταν ο τελικό σας προορισμός ή ένας ενδιάμεσος σταθμός;**
Αν χρειαστεί να αλλάξω ξανά τόπο διαμονής θα το κάνω.

ΜΕΡΟΣ Γ : Η παραμονή

- 30. Τι δυσκολίες αντιμετωπίσατε:**
- **Κατά την διάρκεια της παραμονής σας;** Πολλές. Δεν είχα χαρτιά και συνεχώς κρυβόμασταν
 - **Κατά την διαδικασία νομιμοποίησης;** Πολλά χαρτιά χρειάστηκαν αν και τώρα είναι πιο εύκολα.
- Τι έκανε τη διαφορά μεταξύ παρανομίας και νομιμότητας (γνωστοί, εκμάθηση της γλώσσας, γρηγορόσημα κάθε είδους, ένας υπάλληλος, ένας δικηγόρος, κ.ο.κ.).**
Γνωστοί
- 31. Πώς άλλαξε η ζωή σας μετά τη νομιμότητα;** Πολύ

ΕΡΓΑΣΙΑ

- 32. Αυτή τη στιγμή που εργάζεσθε;** Σε μία εταιρία με ιχθυοκαλλιέργειες ως εργάτης .
- 33. Πώς βρήκατε τη συγκεκριμένη εργασία; (προσωπικές σχέσεις, χρήση των άτυπων τοπικών δικτύων...)** Χρήση άτυπων τοπικών δικτύων.
- 34. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό;** Ναι
- 35. Κρίνετε το μισθό σας ικανοποιητικό σε σχέση με αυτό τον Ελλήνων;**
Εντάξει νομίζω πως ναι.. Παίρνω 850 ευρώ το μήνα αλλά έχω μόνο δύο μέρες ρεπό για όλο το μήνα.
- 36. Σας βοήθησε η προηγούμενη επαγγελματική σας εμπειρία από τη χώρα καταγωγής στη εύρεση εργασίας;** Όχι

37. Αποκτήσατε νέες δεξιότητες κατά την παραμονή σας στην Ελλάδα; **ΝΑΙ ,
ΟΧΙ** (ΑΝ ναι ποιες είναι αυτές) Όχι
38. Ποιος είναι ο τίτλος των σπουδών σας;-
39. Που αποκτήσατε τον τίτλο σπουδών;(χώρα καταγωγής, χώρα υποδοχής,
αλλού)-
40. Σας Βοήθησε το πτυχίο σας στην εύρεση εργασίας;-
41. Έχει αναγνωρισθεί το πτυχίο σας από το Ελληνικό Δημόσιο
(Δ.Ι.Κ.Α.Τ.Σ.Α.);-
42. Πόσο ασφαλής νιώθετε στο εργασιακό σας περιβάλλον και γιατί;
(υποστήριξη ομοεθνών, εξειδίκευση, πελατολόγιο και γνωριμίες με γηγενείς) Δεν
νιώθω ασφαλής μπορούν πολλοί να κάνουν την ίδια δουλειά
43. Έχετε υπάρξει άνεργος; ναι
44. Αν, ναι λάβατε επίδομα ανεργίας; Όχι
45. Που προβλέπετε ότι θα εργάζεσθε και θα ζείτε τα επόμενα τρία, πέντε και
δέκα χρόνια Νομίζω Ελλάδα
46. Τι έπαιξε ρόλο στην επιλογή της εργασίας σας; Ότι δεν χρειαζόταν να ξέρω
την γλώσσα.
47. Ποια η σχέση σας με τον εργοδότη; Μέτρια
48. Νιώθετε ότι σας εμπιστεύονται στη διεκπαιρέωση των εργασιών σας;
Εντάξει ναι.
- 49.Είστε ευχαριστημένος με τις συνθήκες εργασίας ; Καλά είναι
50. Πώς βλέπετε το εργασιακό σας μέλλον; Δεν ξέρω τι θα κάνω.
- ΑΣΦΑΛΙΣΗ**
51. Είστε ασφαλισμένος; Ναι
52. Αν ναι, σε ποιον ασφαλιστικό φορέα; Ι.Κ.Α
53. Έχετε αλλάξει ασφαλιστικό φορέα; Όχι
54. Αν ναι, πόσες φορές
55. Πότε ασφαλιστήκατε για πρώτη φορά; 2001
56. Έχετε Α.Φ.Μ.; Ναι
57. Πόσες φορές έχετε αλλάξει εργασία; Τρεις φορές
58. Ποιες σκέψεις/σχέδια έχετε κάνει για τη σύνταξη σας; Δεν ξέρω
- ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ**
- 59.Πότε αποκτήσατε οικογένεια, πριν ή μετά την άφιξή σας στην Ελλάδα; -
- 60.Είστε παντρεμένος/η με Έλληνα ή αλλοδαπό;-

61. Τα παιδιά σας πηγαίνουν στο σχολείο;-
62. Ποιες είναι οι επιδόσεις τους;-
63. Τι ελπίζετε για το μέλλον των παιδιών σας -
64. Τι προσωπικές στρατηγικές έχετε καταρτίσει για να εξασφαλίσετε το μέλλον των παιδιών σας (γνωριμίες, εκπαίδευση, αποταμίευση, κ.ο.κ.)-
65. Διατηρείτε ήθη, έθιμα ή ακόμη κάποια στοιχεία του τρόπου ζωής της χώρας σας; Όχι
66. Με ποιο τρόπο διασκεδάσετε; Τίποτα, πάω για καφέ
67. Χρησιμοποιείτε τη κουζίνα του τόπου σας ή την ελληνική; Του τόπου μου κυρίως αν και δεν βρίσκω ακριβώς τα υλικά που θέλω.
68. Συμμετέχετε σε οργανώσεις; Όχι
69. Έχετε συνδικαλιστική δράση; Όχι
70. Είστε θρησκευόμενος; Ναι
71. Έχετε αλλάξει θρήσκευμα; Όχι
72. Έχετε αλλάξει το όνομά σας Ναι Αλλά όχι στα χαρτιά. Με φωνάζουν Σάκη για ευκολία.
73. Ποια από αυτές τις επιλογές βλέπετε ως επένδυση για το ρίζωμα σας στον τόπο; Καμία
74. Διατηρείτε σχέσεις με συγγενικά ή φιλικά σας πρόσωπα στη χώρα καταγωγής; Ναι με τους γονείς μου
75. Με ποιον τρόπο επικοινωνείτε μαζί τους; Τηλέφωνο .
76. Έχετε επαφές με άλλους μετανάστες; Ναι,
77. Αν ναι, ομοεθνείς ή αλλοεθνείς; ομοεθνείς.
78. Ποια η σχέση σας με τους ντόπιους; Καλή

ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

79. Ποια είναι η στεγαστική σας κατάσταση; Μένω με κάτι φίλους που είμαστε μαζί στη δουλειά στο χώρο εργασίας.
80. Πώς εξελίχθηκαν οι συνθήκες διαμονής σας τα τελευταία τρία χρόνια; Καθόλου
81. Πώς προβλέπετε ότι θα εξελιχθούν οι συνθήκες διαμονής τα επόμενα τρία, πέντε, δέκα χρόνια; Δεν ξέρω.
82. Ποιο ήταν το κύριο κριτήριο επιλογής κατοικίας; Μου το δίνει η εταιρία.
83. Έχετε σκεφθεί το ενδεχόμενο απόκτησης μόνιμης κατοικίας; Όχι
Εάν ναι, μέσω δανείου ή μέσω αποταμίευσης;

84. Διαθέτετε αυτοκίνητο; Όχι

**85. Πήρατε μέρος στην απογραφή πληθυσμού του 2001 και, εάν όχι, γιατί; Όχι
δεν ήρθαν σε μένα**

86. Βλέπετε τη παραμονή σας ως προσωρινή ή ως μόνιμη; Προσωρινή

87. Είστε ευχαριστημένος/η με τη ζωή σας στην Ελλάδα; Μέτρια.

10. Συμπεράσματα

10.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα προσπαθήσουμε να αναλύσουμε τα στοιχεία εκείνα που διαφοροποιούν την εργασιακή πορεία των εργαζομένων μεταναστών. Βασιζόμενοι στα στοιχεία που προκύπτουν από τις συνεντεύξεις σε βάθος αλλά και σε εκείνα που προέρχονται από έρευνες (κυρίως από την έρευνα που πραγματοποίησε το Ε.Κ.Κ.Ε.) θα προσπαθήσουμε να αναφερθούμε στο σύνολο των διαφοροποιητικών παραγόντων του εργασιακού προφίλ των μεταναστών. Η ανάλυση αρχικά θα γίνει βάσει εθνικότητας, ακολουθώντας όμως την θεματική δομή που έχει ήδη το ερωτηματολόγιο.

Οι βασικές θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου που δόθηκε στους μετανάστες είναι τρεις . Η πρώτη αφορά το πολιτισμικό κεφάλαιο που φέρει ο μετανάστης από τη χώρα καταγωγής , αυτό που ερευνάται στο συγκεκριμένο σημείο είναι το κατά πόσο η χώρα καταγωγής, η εκπαίδευση, η προηγούμενη γνώση της γλώσσας και άλλα επηρεάζουν την απασχόληση του μετανάστη. Στη δεύτερη ενότητα ερευνάται το ‘ταξίδι’ και πιο συγκεκριμένα τα άτυπα δίκτυα που έφεραν τους μετανάστες στην πόλη της Μυτιλήνης και το πώς διαφοροποιείται αυτό το ταξίδι ανάλογα με τη χώρα καταγωγής και το κοινωνικό προφίλ των μεταναστών. Τέλος στην τρίτη ενότητα αναλύονται οι συνθήκες παραμονής στην Ελλάδα με ό,τι αυτό συνεπάγεται δηλαδή τις τυχόν δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι μετανάστες κατά τη διαδικασία νομιμοποίησης, την απασχόληση, την κάλυψη ή όχι από κάποιο ασφαλιστικό φορέα, την στεγαστική κατάσταση, την παρούσα οικογενειακή κατάσταση και άλλα.

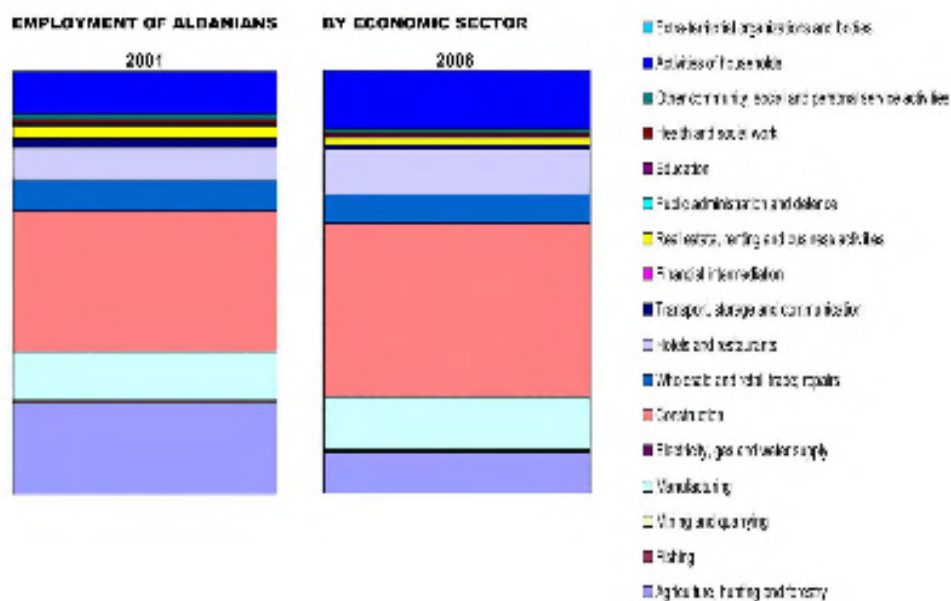
10.2 Η περίπτωση των Αλβανών μεταναστών

Μια ειδική περίπτωση

Θα ήταν ίσως χρήσιμο να κάνουμε μία σύντομη αναφορά σε κάποια βασικά στοιχεία της χώρας της Αλβανίας κυρίως για να δούμε τι σημαίνει να κατάγεται κανείς από τη συγκεκριμένη χώρα. Η Αλβανία λοιπόν, είναι μία χώρα με πληθυσμό 5.563.112 κατοίκων, το πολίτευμά της είναι Προεδρευόμενη κοινοβουλευτική δημοκρατία και η θρησκευτική της σύνθεση είναι 70% μουσουλμάνοι, 20% Χριστιανοί Ορθόδοξοι και 10% Καθολικοί. Είναι ένα από τα φτωχότερα κράτη της ευρωπαϊκής ένωσης με κατά κεφαλήν εισόδημα 2.385\$. Το μισό του οικονομικά

ενεργού πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία ενώ το 1/5 αυτού ζει και εργάζεται στο εξωτερικό. Η εκπαίδευση είναι δημόσια και μόλις το 2002 επετράπη η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων.

Γράφημα 1: Η επαγγελματική ειδίκευση των Αλβανών Μεταναστών

Πηγή: Martin Baldwin-Edwards για λογαριασμό του ΙΣΤΑΜΕ

Στο Γράφημα 1 απεικονίζεται διαγραμματικά η απασχόληση των Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα για τα έτη 2001 και 2006. Όπως φαίνεται στο Γράφημα η βασική απασχόληση των Αλβανών μεταναστών είναι η κατασκευές και έπεται η γεωργία, γεγονός βέβαια που δεν μας εκπλήσσει καθώς και οι δύο εργασίες ανταποκρίνονται πλήρως στο οικονομικό προφίλ της χώρας προέλευσης. Παρατηρείται παράλληλα μία αύξηση της απασχόλησης στις οικιακές εργασίες η οποία πιθανότατα οφείλεται στο γεγονός ότι συγκεκριμένα στους Αλβανούς μετανάστες μετακινείται πρώτα ο αντρικός πληθυσμός και έπεται ο γυναικείος. Τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα πεδίου επιβεβαιώνουν την παραπάνω παρατήρηση. Ο Ο.Σ. (σερβιτόρος) ο οποίος ανήκει στο τυπικό δείγμα της μελέτης μας και ανταποκρίνεται πλήρως στην έρευνα του Martin Baldwin-Edwards (Γράφημα 1) ξεκίνησε από γεωργικές ασχολίες και πιο συγκεκριμένα από την

συλλογή της ελιάς το οποίο αποτελεί βασικό κομμάτι της τοπικής οικονομίας. Η αμέσως επόμενη ασχολία του ήταν η οικοδομή πράγμα το οποίο συμβαίνει με τους περισσότερους συμπατριώτες του άλλωστε όντας για αρκετά χρόνια ανασφάλιστος. Ενώ τώρα πλέον εργάζεται ως σερβιτόρος καθώς έχει μάθει πια πολύ καλά τη γλώσσα αλλά και γιατί είναι αυξημένη η ζήτηση της συγκεκριμένης εργασίας στο νησί κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες.

Ο Α.Τ. (ζωγράφος) από την άλλη, έχει ακολουθήσει μία τελείως διαφορετική επαγγελματική πορεία. Αν και έχουν την ίδια εθνική καταγωγή και τον ίδιο βαθμό τυπικών προσόντων, ο Α.Τ. αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα που θέλει την πλειοψηφία των Αλβανών να εργάζονται ως οικοδόμοι και έχει γίνει ένας γνωστός σχετικά ζωγράφος στην κοινωνία της Μυτιλήνης. Ποια είναι όμως εκείνα τα στοιχεία που τον έκαναν επιτυχημένο σε ένα χώρο αρκετά κλειστό και δύσκολο. Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι ο Α.Τ. προέρχεται από μία οικογένεια με καλλιτεχνικό υπόβαθρο (παππούς μουσικός) που του επέτρεψε τουλάχιστον να ονειρεύεται την καλλιτεχνική του πορεία καθώς δεν είχε την οικονομική ευχέρεια να του προσφέρει τις δέουσες σπουδές. Έρχεται στην Ελλάδα για να εργαστεί ως ζωγράφος και όχι με τη νοοτροπία του μετανάστη που απλά προσπαθεί να εξασφαλίσει τα προς το ζην με οποιονδήποτε τρόπο. Είναι πολύ φιλόδοξος, πιστεύει πολύ στο ταλέντο του και κυνηγάει να χτίσει την καριέρα του με κάθε τρόπο (κυρίως μέσω εντόνων δημόσιων σχέσεων με γνωστά και προβεβλημένα άτομα κύρους). Ο ανοιχτός και εύθυμος χαρακτήρας του αλλά και η πολύ καλή χρήση της ελληνικής γλώσσας, το οποίο άλλωστε αποτελεί ίδιον γνώρισμα όλων των Αλβανών μεταναστών, τον ενέταξαν πολύ γρήγορα στους καλλιτεχνικούς κόλπους τόσο της Θεσσαλονίκης στην οποία έζησε για αρκετό διάστημα όσο της Μυτιλήνης που αποτελεί πλέον τον τόπο διαμονής του. Παράλληλα, το γεγονός ότι στην οικογένεια του υπήρχε μία σχετική 'θρησκευτική πολυσυλλεκτικότητα' (μητέρα χριστιανή, πατέρας μουσουλμάνος) συντέλεσαν σημαντικά ώστε να γίνει ένας άνθρωπος αρκετά ανεκτικός στο διαφορετικό και ταυτόχρονα ένας άνθρωπος ο οποίος είναι ικανός να συνδιαλέγεται με άλλες κουλτούρες. Όλα τα παραπάνω αποτελούν στοιχεία του πολιτισμικού κεφαλαίου του Α.Τ. που διαφοροποίησαν την επαγγελματική του πορεία.

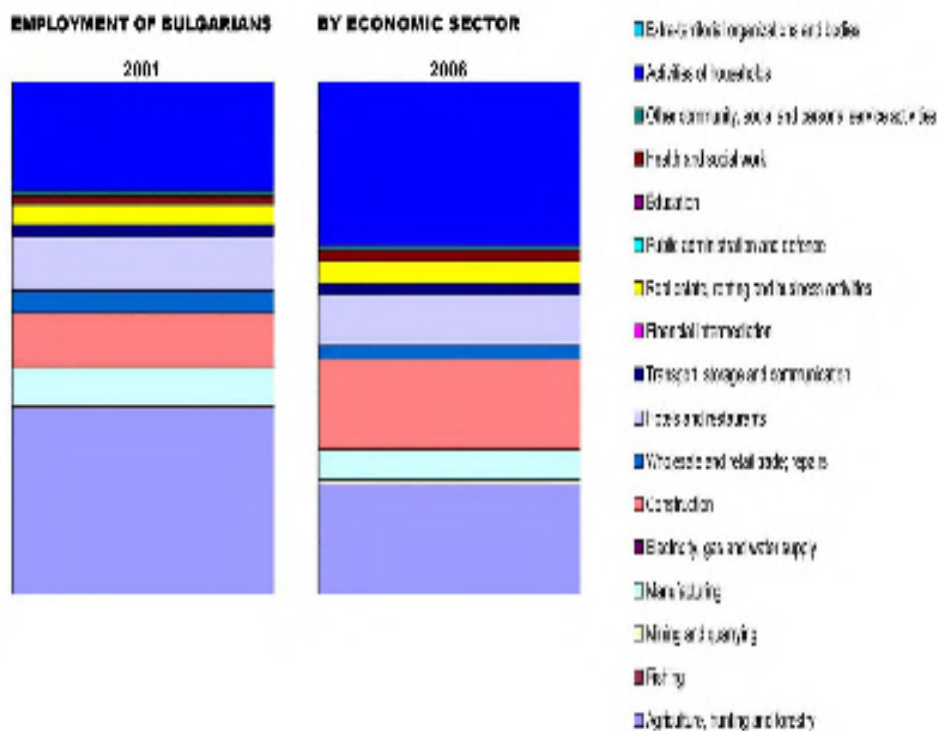
Οι πορείες αυτών των δύο ανθρώπων οι οποίοι ξεκινούν από την ίδια αφετηρία, με την ίδια αφορμή (άσχημες οικονομικές συνθήκες) και τα ίδια μέσα αλλά με διαφορετικές προσδοκίες, καταλήγουν να είναι ασύμπτωτες ευθείες με αποκλίνοντες προορισμούς. Από τα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα πεδίου, τα κοινά

σημεία των δύο αυτών μεταναστών είναι, το γεγονός ότι έχουν τελειώσει και οι δύο τη μέση εκπαίδευση, έχουν το ίδιο θρήσκευμα (ο Ο.Σ.-σερβιτόρος- αναγκάστηκε να αλλάξει θρήσκευμα για λόγους ευκολότερης ενσωμάτωσης στην τοπική κοινωνία), γνώριζαν έστω και λίγα ελληνικά πριν έλθουν στην Ελλάδα παρόλα αυτά και οι δύο έμαθαν πολύ γρήγορα ελληνικά γεγονός που όπως μας εξηγεί ο Α.Τ. οφείλεται στο μεγάλο αριθμό φθόγγων που έχει η αλβανική γλώσσα (36 γράμματα) και ο οποίος τους επιτρέπει την εύκολη εξοικείωση με κάθε γλώσσα με την οποία έρχονται σε επαφή. Επίσης, όπως συμβαίνει με την πλειονότητα των Αλβανών, ξεκίνησαν το ταξίδι τους με φίλους, χωρίς την οικογένεια τους και αφού βρήκαν κάποια εργασία ή έστω τακτοποιήθηκαν στοιχειωδώς, έφεραν τις γυναίκες τους και τα παιδιά τους για να εγκατασταθούν. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει το γεγονός ότι η γυναίκα του σερβιτόρου δεν εργάζεται (γεγονός το οποίο ανταποκρίνεται σε μεγάλο βαθμό στο παραδοσιακό πρότυπο της οικογένειας στην Αλβανία που θέλει τις γυναίκες στο σπίτι να φροντίζουν τα παιδιά και τον άντρα τους) ενώ αντιθέτως η γυναίκα του ζωγράφου έχει αναγκαστεί να εργάζεται, καθώς το εισόδημα του συζύγου της είναι ασταθές. Τέλος, σημαντική παρατήρηση αποτελεί το γεγονός ότι και οι δύο μετανάστες από την Αλβανία πέρασαν από την οικοδομή. Ο Α.Τ. υποκινούμενος από άτυπα δίκτυα συμπατριωτών του και εκμεταλλευόμενος την φήμη των Αλβανών στο συγκεκριμένο εργασιακό τομέα, προσπάθησε να εισέλθει στο χώρο των κατασκευών αλλά η καλλιτεχνική του φύση τον ανάγκασε να τον εγκαταλείψει γρήγορα.

10.3 Η περίπτωση των Βούλγαρων μεταναστών

Μία σημαντική πληθυσμιακή ομάδα μεταναστών στη χώρα μας αλλά και στο νησί της Λέσβου ειδικότερα, είναι αυτή των Βούλγαρων μεταναστών η οποία συμμετέχει στην έρευνα πεδίου. Οι Βούλγαροι μετανάστες προέρχονται από μία χώρα με πληθυσμό 7.700.000 κατοίκους, με σημαντική παραγωγή γαλακτοκομικών προϊόντων και παράδοση στη μουσική και στον αθλητισμό. Το 85% του πληθυσμού είναι Χριστιανοί ορθόδοξοι και το υπόλοιπο 15% περίπου είναι μουσουλμάνοι. Προσφάτως μάλιστα έγινε και μέλος της Ε.Ε., γεγονός το οποίο διευκολύνει τόσο την ανάπτυξη της χώρας αλλά και την ευκολότερη μετακίνηση των πληθυσμών.

Γράφημα 2: Η επαγγελματική ειδίκευση των Βούλγαρων Μεταναστών

Πηγή: Martin Baldwin-Edwards για λογαριασμό του ΙΣΤΑΜΕ

Στο Γράφημα 2 που προηγείται, φαίνεται η απασχόληση των Βούλγαρων μεταναστών στην χώρα μας τα έτη 2001 και 2006. Από το Γράφημα αυτό μπορεί εύκολα να συμπεράνει κανείς το γεγονός ότι οι τρεις βασικότερες απασχολήσεις είναι οι οικιακές εργασίες, έπονται οι κατασκευές ενώ τελευταία στη λίστα είναι η γεωργία. Επίσης μελετώντας την εργασιακή μεταβολή από το 2001 στο 2006, παρατηρείται μία μείωση της απασχόλησης σε αγροτικές εργασίες και μία ταυτόχρονη αύξηση των οικιακών εργασιών γεγονός που μας επιτρέπει να εικάσουμε την μεγαλύτερη εισροή γυναικείου μεταναστευτικού πληθυσμού στο δεδομένο χρονικό διάστημα.

Η Σ.Τ. είναι μία νεαρή Βουλγάρα η οποία εργάζεται ως οικιακή βοηθός και αποτελεί κομμάτι του τυπικού δείγματος. Ήρθε στην Ελλάδα παράνομα όπως ένα αρκετά μεγάλο μέρος των συμπατριωτών της, κρυμμένη σε ένα φορτηγό με χρήματα

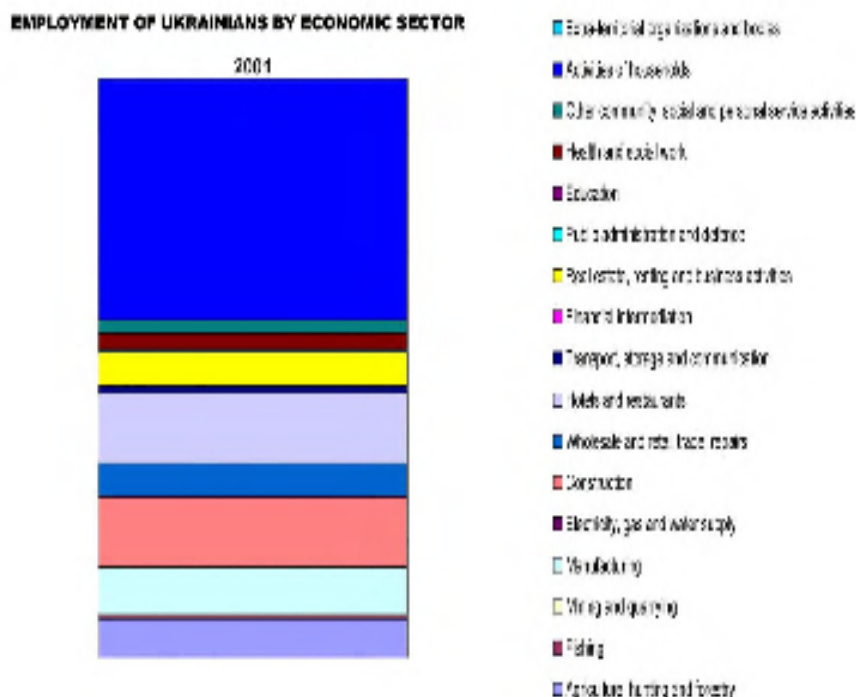
που της είχαν στείλει οι αδελφές της που βρίσκονταν ήδη Ελλάδα. Αρχική απασχόληση ήταν οι γεωργία και έπειτα ‘μετακινήθηκε’ στις οικιακές εργασίες. Η Σ.Τ. ελλείπει τυπικών προσόντων (δεν μπόρεσε να τελειώσει ούτε τη μέση εκπαίδευση) έχει δουλέψει μόνο σε ανειδίκευτες εργασίες οι περισσότερες εκ των οποίων πλην της τελευταίας ήταν ανασφάλιστες.

Από την άλλη ο Τ.Ρ. προπονητής του ναυτικού ομίλου Μυτιλήνης ήρθε στο νησί νόμιμα χωρίς την παρέμβαση άτυπων δικτύων μετά από πρόσκληση μάλιστα του ναυτικού ομίλου. Η υψηλή του εξειδίκευση και η μεγάλη του εμπειρία αποτέλεσαν σημαντικά προσόντα για την εύρεση της εργασίας του. Η προϋπάρχουσα πανεπιστημιακή του καριέρα αλλά και λαμπρή του πορεία ως προπονητής και παλαιότερα αθλητής μεγάλων Βουλγαρικών ομάδων (βασικά στοιχεία του πολιτισμικού του κεφαλαίου) αποτέλεσαν το εισιτήριο για τη μεταγραφή του στην Ελλάδα αλλά και για την έξοδο του από το τυπικό δείγμα των Βούλγαρων μεταναστών.

10.4 Η περίπτωση των Ουκρανών μεταναστών

Οι Ουκρανοί προέρχονται από μία χώρα με πληθυσμό 4.700.000 κατοίκους που αυτή τη στιγμή έχει κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Οι κάτοικοι της είναι κατά κύριο λόγο Χριστιανοί Ορθόδοξοι και η οικονομία της κάνει σημαντικές προσπάθειες να ορθοποδήσει.

Γράφημα 3: Η επαγγελματική ειδίκευση των Ουκρανών μεταναστών

Πηγή: Martin Baldwin-Edwards για λογαριασμό του ΙΣΤΑΜΕ

Το Γράφημα 3 παρουσιάζει την απασχόληση των Ουκρανών μεταναστών στην Ελλάδα για το έτος 2001. Από το παραπάνω Γράφημα γίνεται φανερό ότι το σύνολο των Ουκρανών μεταναστών απασχολείται σε ανειδίκευτες εργασίες. Το μεγαλύτερο μέρος του Γραφήματος καταλαμβάνουν οι οικιακές εργασίες γεγονός που υποδηλώνει ότι ένα μεγάλο μέρος του ουκρανικού μεταναστευτικού πληθυσμού είναι γυναίκες. Αυτό άλλωστε επιβεβαιώθηκε από τη δυσκολία που αντιμετωπίσαμε εμείς οι ίδιοι στον εντοπισμό άντρα 'εκπροσώπου' της Ουκρανίας για τη συμμετοχή του στο δείγμα της έρευνας. Τη δεύτερη θέση στον 'χάρτη απασχόλησης' καταλαμβάνει η

απασχόληση σε ξενοδοχεία και εστιατόρια ενώ τη τρίτη θέση καταλαμβάνει η γεωργία.

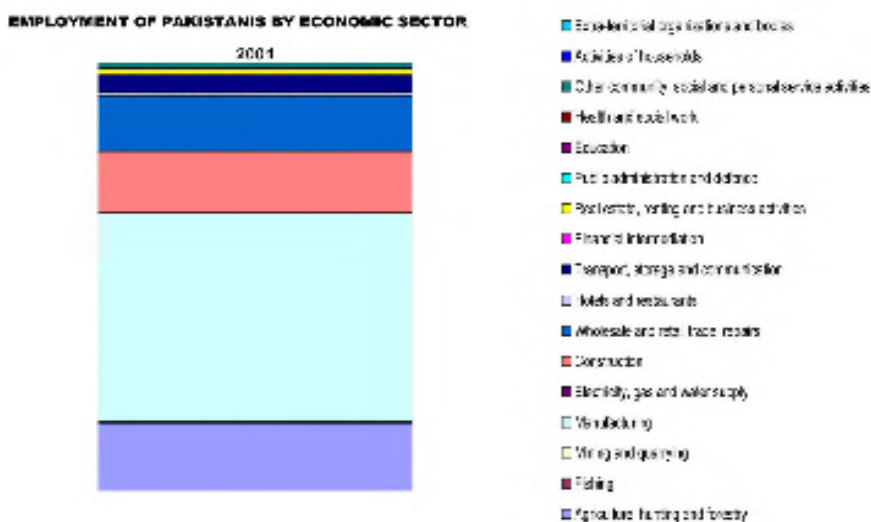
Η Ρ.Σ. ανήκει στο τυπικό μας δείγμα. Η πρώτη της ασχολία ήταν στους ελαιώνες της Μυτιλήνης (όπως άλλωστε ένα σημαντικό ποσοστό του δείγματος). Η κακή χρήση της Ελληνικής γλώσσας δεν της επέτρεψε αρχικά την εισαγωγή της στο χώρο της παροχής υπηρεσιών. Η καλή όμως εξωτερική της εμφάνιση, ο ευχάριστος χαρακτήρας της και η προηγούμενη εργασιακή της εμπειρία της επέτρεψαν πολύ σύντομα να φύγει από τους ελαιώνες και να αναζητήσει δουλειά σε πιο ευχάριστους εργασιακούς χώρους και με μεγαλύτερες απολαβές. Έχει σπουδάσει ψυχολογία και το επάγγελμά της στη χώρα καταγωγής ήταν δασκάλα, γεγονός που την κάνει αρκετά εύλικτη στην επικοινωνία και ανοιχτή με τους άλλους. Η απόφασή της να μην αναγνωρίσει το πτυχίο της στην Ελλάδα είναι ενδεικτικό της δυσκολίας της διαδικασίας γεγονός που αποδεικνύεται από το μεγάλο αριθμό «υπερεκπαιδευμένων» μεταναστών στην Ελλάδα που εργάζονται σε ανειδίκευτες εργασίες.

Ο Ν.Γ. θα μπορούσε να ανήκει στη ίδια κατηγορία υπερεκπαιδευμένων μεταναστών. Έχει σπουδάσει πολιτικός μηχανικός στην Ουκρανία, δεν έχει κινήσει διαδικασίες αναγνώρισης πτυχίου παρόλα αυτά τα τελευταία χρόνια εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα ως πολιτικός μηχανικός και κατάφερε να αξιοποιήσει το πτυχίο του. Οι παράγοντες που βοήθησαν το Ν.Γ. να ‘ξεφύγει’ από την ανειδίκευτη εργασία ήταν σίγουρα το πτυχίο του, η προηγούμενη εργασιακή του εμπειρία στη χώρα καταγωγής ως πολιτικός μηχανικός, η ύπαρξη γνωστών στη χώρα υποδοχής, η προηγούμενη γνωριμία με τα αφεντικά του και η ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης, ο μικτός γάμος με Ελληνίδα γυναίκα ο οποίος μάλιστα συντέλεσε στην γρήγορη νομιμοποίηση και τέλος η κοινή θρησκεία με τους γηγενείς αποτέλεσε ένα δευτερεύοντα συνδετικό κρίκο με την κοινωνία της Μυτιλήνης ο οποίος όμως διευκόλυνε την ομαλή ενσωμάτωση του εργαζόμενου μετανάστη.

10.5 Η περίπτωση των Πακιστανών μεταναστών

Το Πακιστάν είναι μία χώρα με τεράστιο πληθυσμό (163.985.373 κατοίκους) και με εργατικό δυναμικό 37,15 εκατ., ικανό να καλύψει την υψηλή ζήτηση φτηνού εργατικού δυναμικού σε όλο τον κόσμο. Το ποσοστό του αναλφαβητισμού αγγίζει το 38,9% ενώ η υιοθέτηση της Αγγλικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους διευκολύνει την μετανάστευση προς την Μ. Βρετανία. Τέλος ο γεωργικός τομέας καταλαμβάνει το 47% της οικονομίας και η κυρίαρχη θρησκεία είναι ο μουσουλμανισμός.

Γράφημα 4: Η επαγγελματική ειδίκευση των Πακιστανών μεταναστών

Πηγή: Martin Baldwin-Edwards για λογαριασμό του ΙΣΤΑΜΕ

Το Γράφημα 4 που προηγείται δείχνει ότι η πλειοψηφία των Πακιστανών ασχολούνται με την μεταποίηση και την γεωργία και έπονται άλλες ανειδίκευτες εργασίες με μικρότερα ποσοστά. Από την φύση των επαγγελμάτων αντιλαμβάνεται κανείς ότι το ποσοστό των γυναικών στην πακιστανική μεταναστευτική κοινότητα είναι πολύ μικρό σε αντίθεση με αυτό που συμβαίνει στη περίπτωση της Ουκρανίας. Στο δήμο Μυτιλήνης δεν κατορθώσαμε να εντοπίσουμε γυναίκα από την συγκεκριμένη εθνική ομάδα που θα μπορούσε να συμμετάσχει στο δείγμα της έρευνας. Μία δεύτερη παρατήρηση είναι ότι λόγω της μεγάλης δυσκολίας των Πακιστανών να εξοικειωθούν με τα Ελληνικά αλλά και λόγω του διαφορετικού της εξωτερικής εμφάνισης (σκούρο δέρμα) αποκλείονται από εργασιακούς τομείς που σχετίζονται κυρίως με την παροχή υπηρεσιών. Ο Σ.Κ. (εργάτης σε ιχθυοκαλλιέργειες) είναι ένας από αυτούς. Δεν έχει τα τυπικά προσόντα για να εργαστεί κάπου αλλού. Έχει τελειώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση και ακόμα και σήμερα μιλάει πολύ λίγο ελληνικά, ενώ οι συναναστροφές του περιορίζονται σε ομοεθνείς. Η προηγούμενη

εργασιακή του εμπειρία στη χώρα καταγωγής ως γεωργός δεν βοήθησε σημαντικά παρά το γεγονός ότι πέρασε και από αυτόν τον εργασιακό τομέα.

Από την άλλη, ο Ε.Π. είναι ένα σπάνιο δείγμα φοιτητή από το Πακιστάν που μάλιστα κάνει αυτή τη στιγμή το διδακτορικό του στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Η μεγάλη οικονομική επιφάνεια της οικογένειας του Πακιστανού φοιτητή (γαιοκτήμονες) του επιτρέπουν να ακολουθήσει αυτή την τόσο διαφορετική πορεία. Ο Ε.Π. ζει με τα χρήματα από το Ι.Κ.Υ. και ταυτόχρονα εργάζεται ο ίδιος part time καθαρά όμως από προσωπική του επιλογή και όχι από ανάγκη καθώς μπορεί πολύ άνετα να ζήσει με τα χρήματα των γονιών του. Ένα μέρος των part time εργασιών του σχετίζεται με το αντικείμενο των σπουδών του. Ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση παρατηρούνται πολλές δυσκολίες αναγνώρισης του πτυχίου και τήρησης των νόμιμων διαδικασιών παραμονής. Φυσικά στην προκειμένη περίπτωση δεν υπήρχαν άτυπα δίκτυα ενημέρωσης ή προσανατολισμού προς κάποια περιοχή και ακολουθήθηκαν σε όλους τους τομείς οι νόμιμες διαδικασίες.

10.6 Φύλο, εθνικότητα και εργασία

Το φύλο και η εθνικότητα αποτέλεσαν και εξακολουθούν να αποτελούν εργαλεία μέσω των οποίων κατηγοριοποιείται το εργατικό δυναμικό στις καπιταλιστικές αγορές εργασίας έτσι ώστε να υπάρχει πάντα ένας αριθμός εργαζομένων που θα βρίσκεται στο περιθώριο της εργασιακής πυραμίδας. Στο παρόν κεφάλαιο, αναλύονται με όρους στατιστικής τι ρόλο παίζουν πολιτιστικά στοιχεία του εργαζομένου όπως τα παραπάνω στην κοινωνική και κατά συνέπεια και στην επαγγελματική του ζωή.

Διαφορετικές εθνοτικές ομάδες τοποθετούνται διαφορετικά στο εργασιακό περιβάλλον της Μυτιλήνης. Παρατηρούνται διαφορές στις εργασιακές συνθήκες, στις τιμές της εργασίας κάθε εθνικότητας, στα μεταναστευτικά σχέδια, στον τρόπο με τον οποίο φτάνουν στην Ελλάδα, στα δίκτυα εύρεσης εργασίας που δημιουργούν, στο θρήσκευμα και στα ατομικά χαρακτηριστικά της κάθε μίας (όπως αναλύθηκαν παραπάνω), στις προκαταλήψεις των ντόπιων για την κάθε εθνικότητα και τα στερεότυπα που έχουν κατασκευαστεί για αυτές είναι κάποια από τα χαρακτηριστικά που καθορίζουν την αγορά εργασίας και τελικά διαμορφώνουν ένα καταμερισμό εργασίας βάσει της εθνικότητας. (Χατζημιχάλης Κ. , Βαίου Ν., 1990 σελ. 52)

Ο παραπάνω συλλογισμός επιβεβαιώνεται από το δείγμα μας. Το σύνολο των εθνικών ομάδων που εξετάστηκαν χαρακτηρίζονται από μία εργασιακή εξειδίκευση,

η οποία μάλιστα αρκετές φορές είναι γνωστοί στους γηγενείς διαμορφώνοντας έτσι μία αντίστοιχη ζήτηση εργασίας για συγκεκριμένα επαγγέλματα από συγκεκριμένες εθνικές ομάδες π.χ. οι Αλβανοί οικοδόμοι. Το γεγονός ότι συγκεκριμένες εθνικές ομάδες ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα έχει να κάνει αφενός με την δομή της οικονομίας στη χώρα προέλευσης και αφετέρου με τη σύνθεση του κοινωνικού της οικοδομήματος. Ταυτόχρονα σημαντικό ρόλο παίζει η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική συμβατότητά της με τη χώρα υποδοχής. Παραδείγματος χάριν, μία χώρα με υπερδιογκωμένο αγροτικό τομέα είναι λογικό ότι θα διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό αγροτών σε αντίθεση με μία χώρα όπου η οικονομία της στηρίζεται στη βιομηχανία. Από την άλλη, μία χώρα στην οποία οι γυναίκες είναι περιορισμένες στα του σπιτιού ή δεν τους επιτρέπεται να σπουδάσουν αυτόματα εντάσσονται στο ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό της χώρας υποδοχής.

Α) Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το 75% των ανθρώπων που ανήκουν στις 'εξαιρέσεις' του δείγματος (δηλαδή τους ανθρώπους που δεν 'ακολουθούν' την εθνική τους εξειδίκευση) έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση. Παρά το γεγονός ότι μόλις το 25% έκανε διαδικασίες αναγνώρισης του πτυχίου του από το ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α., κατάφεραν να αναγνωριστούν οι γνώσεις τους όντας εργαζόμενοι στο σύνολό τους στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης, σημαντικό είναι το γεγονός ότι τρεις στους τέσσερις (3/4) με ανώτατη εκπαίδευση αναγκάστηκαν αρχικά να απασχοληθούν σε ανειδίκευτες εργασίες μέχρι να εξασκήσουν το επάγγελμά τους ενώ το ίδιο ποσοστό δηλώνει ότι η προηγούμενη εργασιακή του εμπειρία στη χώρα καταγωγής ήταν σχετική με το αντικείμενο των σπουδών.

Σημαντικός παράγοντας πέρα από το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική εμπειρία, είναι γνώση της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Μόνο το 25% του δείγματος είχε προηγούμενη γνώση της γλώσσας και αυτό το 25% είχε καταγωγή από τη γειτονική Αλβανία. Το γεγονός ότι οι Αλβανοί μαθαίνουν πολύ γρήγορα Ελληνικά λόγω της γειννίας αλλά και λόγω του μεγάλου μεταναστευτικού ρεύματος των συμπατριωτών τους προς την Ελλάδα, έχουν προγενέστερη της άφιξης τους γνώση της γλώσσας, τους δίνει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στον εργασιακό στίβο. Στον αντίποδα του δείγματός μας βρίσκονται οι Πακιστανοί που ακόμα και έπειτα από ένα μακρό χρονικό διάστημα παραμονής, η χρήση της Ελληνικής γλώσσα παραμένει σε μέτρια επίπεδα. Αυτό σε συνδυασμό με την ανατολίζουσα εμφάνισή τους, τους διαγκωνίζουν στα χαμηλόμισθα επαγγέλματα. Ενώ οι Βούλγαροι και οι Ουκρανοί καθυστερούν μεν αλλά φτάνουν δε σε ανεκτά επίπεδα χρήσης της γλώσσας.

Όσον αφορά το θρήσκευμα, το 75% του δείγματος δηλώνουν Χριστιανοί Ορθόδοξοι ενώ μόνο ένας στους οχτώ (1/8) δηλώνει ότι άλλαξε θρήσκευμα. Αν και από τα στοιχεία φαίνεται ότι το θρήσκευμα δεν επηρεάζει την επαγγελματική ζωή των μεταναστών, εντούτοις φαίνεται να επηρεάζει την κοινωνική τους ζωή και κατά συνέπεια την ομαλότερη ενσωμάτωσή τους στη κοινωνία της Μυτιλήνης. Γενικότερα μετανάστες με κουλτούρα ξένη προς την ελληνική, φαίνεται ότι δυσκολεύονται περισσότερο στην ένταξη τους στην τοπική κοινωνία, διατηρούν περισσότερο ήθη και έθιμα της πατρίδας τους και λειτουργούν αρκετά με την λογική του γκέτο (π.χ. πακιστανική κοινότητα)

Παράλληλα για την αποφυγή της κοινωνικής και επαγγελματικής απομόνωσης και του ρατσιστικού στιγματισμού, ένα μεγάλο ποσοστό μεταναστών (το 90% σύμφωνα με το δείγμα) άλλαξαν τουλάχιστον το μικρό τους όνομα. Βέβαια, ένα εξίσου μεγάλο ποσοστό (70%) διατήρησε το πραγματικό του όνομα στα έγγραφα συνδιαλλαγής με το κράτος.

Το φύλο παίζει εκ των πραγμάτων καθοριστικό ρόλο στην επαγγελματική πορεία των μεταναστών. Μία πρώτη διαπίστωση είναι, ότι στο κομμάτι του δείγματος όπου εντάσσονται οι 'εξαιρέσεις' (εργασιακά και κοινωνικά καταξιωμένοι μετανάστες) δεν ανήκει καμία γυναίκα. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει τη θέση της γυναίκας στην χώρα καταγωγής αλλά και την άνιση αντιμετώπισή της στη χώρα υποδοχής. Οι εργασίες στις οποίες απασχολούνται οι γυναίκες μετανάστριες όπως προκύπτει από το δείγμα μας, σχετίζονται άμεσα με το φύλο τους. Έτσι, οι εργασίες αυτές έχουν να κάνουν είτε με το γεγονός ότι οι γυναίκες αποτελούν το "ωραίο φύλο" οπότε στη προκειμένη περίπτωση το προσόν για τη δουλειά είναι η όμορφη εξωτερική τους εμφάνιση, είτε με το μητρικό τους ένστικτο και την έμφυτη ανάγκη τους να φροντίζουν μικρούς και μεγάλους και να επιβάλλουν την τάξη και το νοικοκυριό σε ένα σπίτι. Επίσης το γεγονός ότι οι γυναίκες παραδοσιακά αναλαμβάνουν την φροντίδα και το μέγλωμα των παιδιών, δεν τους επιτρέπει την πολύωρη απουσία από το σπίτι όπως άλλωστε συμβαίνει και με τις γυναίκες του δείγματος (η Ουκρανή η οποία ασχολείτο με την ολόημερη φύλαξη ηλικιωμένων μετά την απόκτηση του παιδιού της μετακινήθηκε επαγγελματικά στα οικιακά).

Η μετανάστευση αποτελεί ένα, σε μεγάλο βαθμό «αυτοτροφοδοτούμενου αλυσιδωτό φαινόμενο», δηλαδή συχνά απαντάται το φαινόμενο να έρχεται πρώτος ο άντρας και έπειτα η γυναίκα με το παιδί (Kutluer, Yalim 1981, σελ210). Αυτό εξηγεί το φαινόμενο των μεταναστριών που ασχολούνται με τα οικιακά και δεν εργάζονται.

Ισχύει κυρίως, για τους Αλβανούς μετανάστες στη χώρα μας. Οι μεικτοί γάμοι τέλος, αν και είναι σπάνιοι στις εθνικές ομάδες του δείγματος (1/8 παντρεμένος με Ελληνίδα) συντελούν στη ευκολότερη νομιμοποίηση και την ομαλότερη ένταξη του μετανάστη με έμμεσες συνέπειες στην επαγγελματική του πορεία.

Β) Εντυπωσιακό είναι ότι το 60% του συνόλου του δείγματος (τυπικό δείγμα μαζί με 'εξαιρέσεις') δηλώνει ότι δέχθηκε βοήθεια από άτυπα τοπικά δίκτυα. Επίσης το 37,5% δηλώνει ότι έρχεται στη χώρα με τη συνοδεία συγγενών, ενώ το 50% ταξιδεύει με φιλικά ή γνωστά πρόσωπα. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι Αλβανοί μετανάστες του δείγματος έρχονται αρχικά μόνοι τους στη χώρα και μετά φέρνουν τις συζύγους τους ή και τα παιδιά τους. Αντίθετα οι Πακιστανοί εγκαθίστανται συνήθως στη χώρα μόνοι τους, χωρίς να φέρουν μέλη της οικογένειας τους (Ψημμένος Ι. 2001, σελ.112). Οι Ουκρανές και οι Βουλγάρες από την άλλη σε μικρότερο βαθμό, ακολουθούν την ίδια μεταναστευτική τακτική με τη διαφορά όμως ότι οι εκπρόσωποι του μεταναστευτικού ρεύματος είναι κυρίως γυναίκες. Όσον αφορά το μεταφορικό μέσο του ταξιδιού προς την Ελλάδα, το 75% των ανθρώπων που ανήκουν στην ομάδα των 'εξαιρέσεων' ήλθαν με αεροπλάνο και το ίδιο ποσοστό εισήλθε στη χώρα με νόμιμο τρόπο. Επίσης, η πλειοψηφία του συνόλου του δείγματος είχε ήδη κάποιον γνωστό ή φίλο στην Ελλάδα και το 37.5% είχε ήδη κάποιον γνωστό ή φίλο στο νησί της Λέσβου. Τέλος σημαντικό ρόλο παίζουν οι προσωπικές σχέσεις στην εύρεση της πρώτης τουλάχιστον εργασίας αφού σχεδόν το σύνολο των μεταναστών δηλώνει ότι βρήκε την πρώτη του εργασία μέσω γνωστού.

Γ) Το σύνολο των μεταναστών που μετέχουν στην ερευνά ανεξάρτητα από την προηγούμενη οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση στη χώρα καταγωγής αντιμετώπισαν χρονοβόρες διαδικασίες και μεγάλο όγκο γραφειοκρατίας κατά την είσοδό τους στη χώρα (το 50% του δείγματος μπήκε παράνομα και μόλις το 25% παρέμεινε νόμιμα). Επίσης, σημαντικές δυσκολίες αντιμετώπισαν και κατά τη διάρκεια νομιμοποίησης καθώς ένα σημαντικό ποσοστό δηλώνει ότι χρησιμοποίησε κάποιον γνωστό για να τον βοηθήσει ή αναγκάστηκε να πληρώσει σημαντικά για εκείνον ποσά. Η παραμονή στη χώρα ήταν εξίσου προβληματική με τα εμπόδια να εμφανίζονται τόσο από το ίδιο το κράτος, όσο και από τους εργοδότες των μεταναστών.

Το 75% του δείγματος των ανθρώπων που δηλώνουν ότι έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση, βρήκαν την τωρινή τους εργασία κάνοντας χρήση του πτυχίου τους ενώ η αρχική εργασία του 87,5% του δείγματος ήταν ως ανειδίκευτος εργαζόμενος. Λόγω

της κακής αρχικά χρήσης της γλώσσας ένα μεγάλο ποσοστό απασχολείται στην γεωργία και ειδικότερα για τη Μυτιλήνη το 25% του δείγματος περνάει από τους ελαιώνες της Λέσβου.

Όπως ήταν ίσως αναμενόμενο, το μεγαλύτερο ποσοστό των «πετυχημένων» του δείγματος, δηλώνουν στοιχειωδώς ικανοποιημένη με το μισθό τους, ενώ οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι έχουν χωριστεί στα δύο. Οι γυναίκες του δείγματος δηλώνουν ικανοποιημένες κάνοντας τη σύγκριση με τις Έλληνίδες ανειδίκευτες εργαζόμενες, ενώ οι άντρες στην αντίστοιχη κατηγορία, δηλώνουν θύματα υπερεκμετάλλευσης καθώς εργάζονται κάτω από άσχημες εργασιακές συνθήκες και με αυξημένο ωράριο σε σχέση με αυτό των Ελλήνων. Παρά ταύτα, είτε αμέσως, είτε μετά από αρκετά χρόνια το 75% του δείγματος αυτή τη στιγμή δηλώνει ότι ανήκει σε κάποιον ασφαλιστικό φορέα. Ο κύριος ασφαλιστικός φορέας των μεταναστών της έρευνας είναι το Ι.Κ.Α. καθώς η πλειοψηφία παρέχει υπηρεσίες. Εξαιρέση αποτελούν ο Αλβανός ζωγράφος που παραδόξως είναι ασφαλισμένος στον Ο.Γ.Α. με τη βοήθεια ενός φίλου του και ο Ουκρανός πολιτικός μηχανικός που άμεσα σκέφτεται να μεταπηδήσει στο Τ.Σ.Μ.Ε.Δ.Ε.. Το σύνολο του δείγματος έχει αλλάξει τουλάχιστον δύο φορές εργασία ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό έχει παραμείνει άνεργο για ένα μικρό όμως χρονικό διάστημα χωρίς βέβαια να πάρει επίδομα ανεργίας.

Η κατοχή κάποιου πανεπιστημιακού τίτλου βοήθησε το σύνολο σχεδόν του δείγματος των 'εξαιρέσεων' να αναλάβουν κάποια εργασία με μεγαλύτερο κοινωνικό και οικονομικό κύρος ενώ το ίδιο τους βοήθησε και η προηγούμενη επαγγελματική εμπειρία στη χώρα καταγωγής. Οι περισσότεροι δεν έχουν μπει στη διαδικασία αναγνώρισης του πτυχίου τους είτε γιατί το θεωρούν μία αρκετά χρονοβόρα και δύσκολη διαδικασία είτε γιατί θεωρούν ότι δεν θα τους επιφέρει ιδιαίτερα θεαματικές αλλαγές στη επαγγελματική τους ζωή. Οι ίδιοι άνθρωποι αισθάνονται περισσότερο ασφαλείς στο χώρο εργασίας τους και νιώθουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση γιατί βασίζονται στα προσόντα τους. Ένα μικρό ποσοστό του δείγματος απέκτησε νέες δεξιότητες μετά την παραμονή του στη χώρα καθώς οι περισσότεροι απασχολούνται σε ανειδίκευτες εργασίες που δεν απαιτούν ούτε καν τη γνώση κάποιας τέχνης.

Στο ερώτημα αν βλέπουν τη διαμονή τους ως προσωρινή ή ως μόνιμη, οι απόνεις δίστανται. Στο δείγμα μας συνυπάρχουν ακραίες περιπτώσεις. Όπως για παράδειγμα το τυπικό δείγμα Αλβανού μετανάστη ο οποίος εξοικονομεί χρήματα με την προοπτική ότι θα γυρίσει στην πατρίδα του και θα στήσει εκεί τη δική του επιχείρηση ή για παράδειγμα ο Ουκρανός πολιτικός μηχανικός οποίος έχει παντρευτεί Ελληνίδα

αισθάνεται ο μισός Έλληνας και δεν σκέφτεται ούτε κατά διάνοια να αφήσει την Ελλάδα. Πάντως από τις απαντήσεις του δείγματος, άνθρωποι η οποίοι νιώθουν επαγγελματικά ασφαλείς και συναισθηματικά έχουν κόψει τον ομφάλιο λώρο με τους οικογενειακούς και πολιτιστικούς τους δεσμούς σε ένα βαθμό(παράδειγμα Ουκρανής) βλέπουν τη διαμονή τους ως μόνιμη. Γι' αυτό το λόγο ένα ποσοστό γύρω στο 30% επιθυμούν να αποκτήσουν μόνιμη κατοικία.

Όσον αφορά το εργασιακό τους μέλλον, μετανάστες με σταθερό εισόδημα επιθυμούν να μείνουν τα πράγματα ως έχουν. Υπάρχει ένα ποσοστό 25% που επιθυμεί να ιδρύσει την δική του επιχείρηση (παραδείγματος χάριν φροντιστήριο ξένων γλωσσών για μετανάστες). Παράλληλα υπάρχει και ένα ποσοστό κυρίως ανειδίκευτων εργαζομένων που βλέπει το εργασιακό του μέλλον θολό. Πάντως υπάρχει ένα ποσοστό 37,5% που δεν είναι ευχαριστημένο με τις συνθήκες ζωής του στο νησί.

Ο αριθμός των μεταναστών φαίνεται σχετικά μικρός σε σύγκριση με αυτό που μπορεί να φαντάζεται κανείς. Αυτό υποστηρίζεται και από την Απογραφή του πληθυσμού του 2001 σύμφωνα με την οποία κατά την ημέρα της απογράφης υπήρχαν στη χώρα 797.000 αλλοδαποί (ΕΣΥΕ). Βέβαια, οι αλλοδαποί δεν είναι κατ' ανάγκη μετανάστες, νόμιμοι ή παράνομοι. Το σύνολο των αλλοδαπών κατά την Απογραφή του 1991 ήταν 166.000. Άρα η αύξηση των αλλοδαπών κατά την διάρκεια της δεκαετίας είναι 631.000. Είναι πολύ πιθανό ο αριθμός αυτός (των 631 χιλ.) να αποτελείτε από νόμιμους αλλά και παράνομους μετανάστες που προτίμησαν να μη ζητήσουν άδεια παραμονής ή να ήρθαν στην Ελλάδα αργότερα ή ακόμη και να γεννηθήκαν στη χώρα εν τω μεταξύ. Η άποψη ότι υπήρχαν μετανάστες που προτίμησαν το καθεστώς της παρανομίας ενισχύεται και από την προσπάθεια νομιμοποίησης των παρανόμων με τη δεύτερη νομοθετική ρύθμιση του 2001. (Για αυτόν ακριβώς τον λόγο υπάρχει σχετικό ερώτημα στο ερωτηματολόγιο της έρευνάς μας που αφορά τη συμμετοχή ή μη των μεταναστών στην Απογραφή του 2001). Φυσικά είναι λογικό να υποθέτουμε ότι, παρά τη δεύτερη ευκαιρία για νομιμοποίηση που είχαν, οι πολλοί προτίμησαν να διατηρήσουν τα πλεονεκτήματα που δίδει το καθεστώς της παρανομίας εφόσον ο κίνδυνος σύλληψης και απέλασης είναι μικρός . (Θεοδώρου Π. Λιανού, 2003)

Από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου της έρευνας πεδίου υπάρχει ένα ποσοστό της τάξης του 75% το οποίο δεν συμμετείχε στην Απογραφή του 2001. Οι λόγοι που επικαλούνται οι μετανάστες για τη μη συμμετοχή τους στην Απογραφή

είναι πρώτον, το γεγονός ότι βρίσκονταν στη δουλειά τους τη δεδομένη στιγμή, δεύτερον, ότι δεν ήλθαν οι άνθρωποι της στατιστικής υπηρεσίας σπίτι τους και τρίτον, ότι φοβήθηκαν να μπλέξουν σε διαδικασίες του κράτους.

Συμπερασματικά λοιπόν, και με βάση όλη την παραπάνω ανάλυση, η προσφορά εργατικού δυναμικού είναι ένα σύνολο ιδιοτήτων με τις οποίες τα άτομα εντάσσονται στις εργασιακές σχέσεις και στη διαπραγμάτευση των όρων και των συνθηκών εργασίας με τον εργοδότη τους. Αυτές οι ιδιότητες δεν αποκτώνται μόνο μέσα από την εργασιακή εμπειρία αλλά και από την κοινωνικοποίηση σε κυρίαρχες αξίες, σε πολιτισμικές, φυλετικές ή εθνικές ταυτότητες (Χατζημιχάλης και Βαΐου, 1999). Πρακτικές διακρίσεων μεταξύ ανδρών και γυναικών ή εθνικών ομάδων, τοποθετούν τα άτομα σε συγκεκριμένες θέσεις στην αγορά εργασίας ή σε άλλες περιπτώσεις τα αποκλείουν εντελώς. Οι κοινωνικές ομάδες που αποκλείονται από το «κέντρο» και κινδυνεύουν να περιθωριοποιηθούν είναι οι ανειδίκευτοι, οι νέοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες, οι μειονότητες και οι αλλοδαποί εργαζόμενοι (Κατσορίδας Α.Δ.1994)

10.7 Γενικευμένα Συμπεράσματα

Στην συγκεκριμένη ενότητα θα γίνει μία απόπειρα να εξαχθούν συνολικά συμπεράσματα λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου και τα μέχρι τώρα στατιστικά στοιχεία και επιστημονικά δεδομένα.

Πρώτον, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της χώρας καταγωγής και της επαγγελματικής απασχόλησης των μεταναστών (Martin Baldwin-Edwards, 2006) ενώ ταυτόχρονα υπάρχει διαφορά μεταξύ γηγενών και ξένων εργαζόμενων στην αγορά εργασίας. Όσον αφορά το πρώτο σκέλος της πρότασης και συγκεκριμένα για τις εθνικές ομάδες που συμμετείχαν στο δείγμα, οι Αλβανοί μετανάστες έχουν εργασιακή ειδίκευση στην οικοδομή, οι Βούλγαροι και οι Ουκρανοί στην οικιακή εργασία και τέλος οι Πακιστανοί στην μεταποίηση. Όσον αφορά το δεύτερο σκέλος της πρότασης παρατηρείται μία συγκέντρωση των μεταναστών στις ανειδίκευτες και ανασφάλιστες εργασίες σε ποσοστά σημαντικά υψηλότερα από εκείνα των γηγενών (Κανελλόπουλος et al, 2006), αν και οι Έλληνες φαίνεται να έχουν κατά μέσο όρο κατώτερο επίπεδο ολοκληρωμένων σπουδών από τους ασφαλισμένους μετανάστες (Ε.Ε.Δ., Εθνική Στατιστική Υπηρεσία.). Οι εργασίες

στις οποίες απαντώνται συχνότερα οι μετανάστες είναι: τα οικιακά, οι κατασκευές, η γεωργία, ως τεχνίτες και τέλος ως μικροπωλητές ενώ έχουν σχεδόν μηδαμινή παρουσία στα επαγγέλματα υψηλού κύρους. Έτσι τείνουν να ταυτίζονται με ένα συγκεκριμένο τμήμα της αγοράς εργασίας το οποίο μετατρέπεται σε εργασιακό τους στερεότυπο δημιουργώντας φαινόμενα πολιτισμικής ειδίκευσης.

Επίσης, σημαντικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι οι μετανάστες στηρίζονται σε δίκτυα υποστήριξης για την εύρεση εργασίας, ιδίως οι γυναίκες. Αλλά και ο τρόπος διακίνησης τους συχνά βασίζεται σε άτυπα δίκτυα. Η E. Marawska θεωρεί ότι τα 'δίκτυα' καθιστούν τη μετανάστευση μία από τις εναλλακτικές στρατηγικές επιβίωσης ή κοινωνικής κινητικότητας. Η μετανάστευση εμπεριέχει κινδύνους τους οποίους προσπαθούν να μειώσουν στο ελάχιστο τα άτυπα δίκτυα. Τα μεταναστευτικά δίκτυα παρέχουν λοιπόν, τις απαραίτητες πληροφορίες, πρακτικές διευκολύνσεις, ασφάλεια, υλική και ηθική βοήθεια. Ενώ ο ρόλος τους αποδεικνύεται καθοριστικός για την επιλογή της χώρας και της περιοχής προορισμού του μετανάστη αλλά και για την ανεύρεση εργασίας και κατοικίας. Γι' αυτό συχνά επενδύουν περισσότερο σε δίκτυα και λιγότερο στην βελτίωση της επαγγελματικής τους κατάρτισης.

Επίσης, παρατηρώντας το δείγμα των "εξαιρέσεων" αντιλαμβάνεται κανείς ότι στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου όπως το φύλο και η εθνικότητα παίζουν σημαντικό ρόλο στην επαγγελματική πορεία του μετανάστη. Είναι γεγονός ότι οι γυναίκες συμμετέχουν σε μεγαλύτερο βαθμό σε ανειδίκευτες και ανασφάλιστες εργασίες και άρα μετατρέπονται σε πολλαπλά εξαρτώμενες (E.E.Δ.). Το εργασιακό τους πεδίο περιορίζεται ως επί το πλείστον σε 'γυναικείες' εργασίες. Η γυναίκα μετανάστρια υπόκειται σε «διπλή περιθωριοποίηση» και ως γυναίκα και ως ξένη, αποτελώντας μία δεξαμενή εργαζομένων έτοιμη να αναλάβει απαράδεκτες για άλλους εργασίες (Anthias και Lazaridis, 2000). Ενώ η θέση της στη χώρα καταγωγής επηρεάζει τόσο την φύση της δουλειάς της όσο και τον τρόπο που μεταναστεύει στη χώρα προορισμού. Παλαιότερες αλλά και πιο πρόσφατες μελέτες (π.χ. Reimers 1985, Mac Pherson και Stewart 1989, Duleep και Sanders 1993) έχουν δείξει ότι η συμμετοχή των γυναικών εξαρτάται μεταξύ άλλων από την ύπαρξη μικρών παιδιών, την ύπαρξη συγγενικών προσώπων στο σπίτι αλλά και από τη θέση που κατέχει η γυναίκα στη χώρα καταγωγής, από τη θέση του συζύγου στην αγορά εργασίας και την ενσωμάτωσή τους στη χώρα υποδοχής .

Όσον αφορά την εθνικότητα, αναλυθήκαν αρκετά τα σημεία που αφορούν την πολιτισμική ειδίκευση των εργαζομένων μεταναστών. Που οφείλεται όμως αυτό;

Αφενός, η φυλετική, κοινωνιολογική ή πολιτισμική συγγένεια (Ευρωπαίοι ή μη, έντονα φυλετικά χαρακτηριστικά) με τη χώρα προορισμού αλλά και η γεωγραφική γειτνίαση επηρεάζουν θετικά την εργασιακή ενσωμάτωση των μεταναστών. Επίσης η δομή της οικονομίας της χώρας καταγωγής και η συμβατότητά της σε εργασιακούς όρους με την χώρα προορισμού εγγυώνται την πιθανότερη συμμετοχή των μεταναστών στο εργασιακό δυναμικό της χώρας.

Από τα στοιχεία που προέρχονται από το δείγμα των 'εξαιρέσεων', διαπιστώνει κανείς ότι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο του μετανάστη και η προηγούμενη γνώση της γλώσσας είναι καθοριστικός παράγοντας της κοινωνικής ενσωμάτωσης αλλά και της επαγγελματικής του ανέλιξης. Επίσης από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού προκύπτει ότι οι μετανάστες με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο έχουν περισσότερες πιθανότητες να είναι ασφαλισμένοι και να χαίρουν υψηλότερων αποδοχών. Παράλληλα όμως υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό υπερεκπαιδευμένων μεταναστών (66,1%) που απασχολείται σε ανειδίκευτες εργασίες (Εκτιμήσεις από ατομικά δελτία πρόσληψης, ΟΑΕΔ). Άλλωστε σύμφωνα με τη Κασιμάτη το φαινόμενο της υπερεκπαίδευσης συνυπάρχει σχεδόν πάντα με αυτό της ετεροαπασχόλησης, γεγονός που υποδεικνύει την υποχρησιμοποίηση του υπάρχοντος κεφαλαίου και συνεπώς την απώλεια μέρους της αρχικής επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο.

Η οικογενειακή κατάσταση του μετανάστη καθώς και η ύπαρξη παιδιών καθορίζει σε ένα βαθμό την φύση της εργασίας και της ασφαλιστικής κατάστασης του άντρα και της γυναίκας αντίστοιχα. Στοιχεία από την Ε.Ε.Δ. που επιβεβαιώνουν εκείνα της έρευνας πεδίου, αποδεικνύουν ότι οι έγγαμοι μετανάστες τείνουν να είναι σε μεγαλύτερο βαθμό νόμιμοι και ασφαλισμένοι από ότι οι άγαμοι. Φαινόμενο που λειτουργεί πολλαπλασιαστικά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το ποσοστό των ανέργων παράνομων μεταναστών είναι σχεδόν διπλάσιο (13% και 7%) από το αντίστοιχο των νομίμων μεταναστών.

Πέρα από στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου όπως τα παραπάνω, η εργασιακή πορεία των μεταναστών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα χρόνια παραμονής στην Ελλάδα. Σύμφωνα με την Ε.Ε.Δ. οι ανασφάλιστοι μετανάστες έχουν μικρότερη περίοδο διαμονής στην Ελλάδα σε σχέση με τους ασφαλισμένους (18,34 ποσοστιαία κατανομή ασφαλισμένων μεταναστών για 10 ή περισσότερα έτη).

Τέλος από τα στοιχεία της έρευνας πεδίου προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό των ερωτώμενων δεν συμμετείχαν στην Απογραφή πληθυσμού του 2001. Οι λόγοι για τους οποίους οι μετανάστες αυτοί δεν πήραν μέρος στην Απογραφή είναι, το

γεγονός ότι σε ένα μεγάλο βαθμό οι μετανάστες προσπαθούν να αποφύγουν την επαφή τους με το επίσημο κράτος, το διάστημα αυτό κάποιιοι από αυτούς ήταν παράνομοι ενώ άλλοι βρίσκονταν στις εργασίες τους. Το δεδομένο αυτό μας επιτρέπει να εικάσουμε ότι στον αριθμό των αλλοδαπών που μας δίνει η Απογραφή θα πρέπει να προστεθούν και άλλοι.

11. Προτάσεις

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει μία σειρά δυνητικών προτάσεων οι οποίες θα μπορούσαν να διευκολύνουν την αποτελεσματικότερη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης όσον αφορά την κατάρτιση μακρόπνοων πολιτικών ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών.

Πρώτον πολλά από τα ποιοτικά δεδομένα τις έρευνας πεδίου θα μπορούσαν να σταθούν αφορμή για την ενδεδειγμένη έρευνα και τον αμεσότερο συσχετισμό κάποιων ποιοτικών μεταβλητών από δημόσιους και τοπικούς φορείς που εκπονούν έρευνες με στόχο την απόκτηση ολοκληρωμένης εικόνας για την θέση του μετανάστη στην αγορά εργασίας .

Δεύτερον, όπως αναφέρθηκε παραπάνω ένα σημαντικό ποσοστό μεταναστών δεν συμμετέχουν στην απογραφή πληθυσμού για λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί. Συνεπώς η εικόνα που έχουμε για τους μετανάστες μέσω της απογραφής δεν αποτελεί αξιόπιστη βάση για την δειγματοληψία ερευνών, όπως η Ε.Ε.Δ. Έτσι όταν χρησιμοποιούνται στοιχεία της Απογραφής του 2001 από δημόσιους και τοπικούς φορείς θα ήταν ίσως ρεαλιστικότερο να λαμβάνεται υπόψη ένα ποσοστό μεταναστευτικού πληθυσμού μεγαλύτερο από αυτό που έχει καταγράψει η εθνική στατιστική υπηρεσία. Ενδεικτικό είναι το παράδειγμα της Ισπανίας όπου εκεί οι αρχές τόσο στην διεξαγωγή ερευνών όσο και στην εφαρμογή πολιτικών για τους μετανάστες, πάντα παρατηρείται υπεραντιπροσώπηση των μεταναστών στο δείγμα με αναγωγές.

Τρίτον, ένας τρόπος συλλογής των στοιχείων που θα οδηγήσουν στο να αποκτήσουμε ρεαλιστικότερη εικόνα για τους μετανάστες στην Ελλάδα ίσως θα ήταν η επιβολή “συνθηκών αμνηστίας” σε φορείς κοινωνικών παροχών προς τους πολίτες. Πιο συγκεκριμένα, δύο καλά παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι τα σχολεία και τα νοσοκομεία. Οι μετανάστες (παράνομοι και μη) με βάση την παραπάνω πρόταση θα έχουν ελεύθερη πρόσβαση στα άνωθεν κοινωνικά αγαθά με ‘αντάλλαγμα’ την

καταγραφή των στοιχείων τους από την υπηρεσία. Η παραπάνω τακτική δεν θα έχει καμία επίπτωση στην νομική κατάσταση του μετανάστη ούτε θα διαφοροποιεί κατ' ουδένα τρόπο την σχέση του με το επίσημο κράτος. Τα στοιχεία που θα συλλέγονται, θα βρίσκονται υπό το 'καθεστώς' των προσωπικών δεδομένων και θα χρησιμοποιούνται μόνο για λόγους στατιστικής και έρευνας.

Τέταρτον, όσον αφορά τις πολιτικές ένταξης των μεταναστών στην αγορά εργασίας, είναι σημαντικό να μην αντιμετωπιστούν οι μετανάστες ως μία ομοιογενής ομάδα αλλά ως ξεχωριστά άτομα ή ως μέλη συγκεκριμένων υποκατηγοριών που καθορίζονται από: την εθνική καταγωγή, τη θρησκεία, το φύλο, την ηλικία και το επίπεδο των δεξιοτήτων τους (στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου). Ενώ ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην αναγνώριση των δεξιοτήτων των μεταναστών, στην καταπολέμηση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας, στην πρόσβαση στην κατάρτιση με ίσους όρους με τους εγχώριους εργαζόμενους και στην καταπολέμηση της ανασφάλιστης εργασίας με την επιβολή αυστηρών προστίμων στους εργοδότες και την υιοθέτηση ίσως πιο ευέλικτων όρων αυτασφάλισης για τους μετανάστες.

Τέλος, επειδή η γλώσσα αποτελεί σημαντικό στοιχείο εύρεσης εργασίας για τους μετανάστες, τα προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη το επίπεδο γνώσης της γλώσσας από τον μετανάστη καθώς και το εκπαιδευτικό του επίπεδο για την επίτευξη καλύτερων επιδόσεων. Ενώ τα πιστοποιητικά που προσφέρονται από τέτοια προγράμματα θα πρέπει να διαθέτουν ποιοτικά χαρακτηριστικά έτσι ώστε να γίνονται αποδεκτά από τους εργοδότες.

Περίληψη

Η εργασία με τίτλο «Στοιχεία πολιτισμικού κεφαλαίου που επηρεάζουν την απασχόληση των μεταναστών, περίπτωση μελέτης Δήμου Μυτιλήνης» έχει ως βασικό στόχο να εξετάσει τα στοιχεία εκείνα του πολιτισμικού κεφαλαίου των μεταναστών που διαφοροποιούν την πορεία ένταξης τους στην αγορά εργασίας και συνεπώς τον φορέα ασφαλιστικής τους κάλυψης. Ως δευτερεύοντα στόχο, έχει την προσπάθεια συνεισφοράς σε δύο τουλάχιστον τομείς άσκησης δημόσιας διοίκησης:

- i) Πρώτον, στην ανάλυση ποιοτικών δεδομένων που θα επιτρέπουν την άσκηση μακρόπνοων πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης.
- ii) Δεύτερον, στον εμπλουτισμό των υποθέσεων εργασίας βάσει των οποίων σχεδιάζεται η στατιστική έρευνα όπως παραδείγματος χάριν, η Έρευνα Εργατικού Δυναμικού και η Απογραφή Πληθυσμού.

Ο μεθοδολογικός δρόμος που προτιμήθηκε για την εξαγωγή κατά το δυνατόν ασφαλέστερων συμπερασμάτων είναι η πρωτογενής ερευνά πεδίου με την πραγματοποίηση παράλληλης βιβλιογραφικής έρευνας. Η επιτόπια έρευνα στον περιοχή διαμονής και εργασίας των μεταναστών σε συνδυασμό με την διεξαγωγή συνεντεύξεων σε βάθος, βοήθησαν αφενός στον εντοπισμό του καταλληλότερου δείγματος και αφετέρου στην συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων ποιοτικών δεδομένων.

Αφού λάβαμε σοβαρά υπόψη τόσο τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου όσο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής μελέτης αλλά και τα υπάρχοντα επιστημονικά δεδομένα, έγινε μία απόπειρα παράθεσης συμπερασμάτων. Τα βασικότερα από τα συμπεράσματα της έρευνας είναι τα κάτωθι: Πρώτον, η πλειονότητα των μεταναστών απασχολούνται σε ανειδίκευτες εργασίες, δεύτερον, ένα μεγάλο μέρος αυτών εργάζονται χωρίς να είναι εγγεγραμμένοι σε κάποιον ασφαλιστικό φορέα, τρίτον, υπάρχει σχέση μεταξύ της χώρας καταγωγής και της επαγγελματικής απασχόλησης, τέταρτον, υπάρχει σχεδόν μηδαμινή παρουσία των μεταναστών σε επαγγέλματα υψηλού κύρους και πέμπτον, στοιχεία του πολιτισμικού

κεφαλαίου του μετανάστη μπορούν να διαφοροποιήσουν την επαγγελματική του πορεία.

Τέλος, έγιναν κάποιες προτάσεις για την αποτελεσματικότερη συλλογή στοιχείων από τους τοπικούς και δημόσιους φορείς αλλά και για την βελτίωση των πολιτικών ενσωμάτωσης των μεταναστών στη χώρα.

Abstract

The dissertation titled as “Elements of Cultural Capital which effect the occupation of migrants: Case Study the municipality of Mytilene” has as a purpose to examine those elements of cultural capital that differentiate the occupation and the health insurance of migrants. The second target of the dissertation is the contribution in two sectors of public administration

- Firstly, in the analysis of qualitative data which are associated with long-term policies of social incorporation
- Secondly, in the enrichment of research suppositions in which is based the Statistic Research, for example those of human resources research and those of population census.

The methodology of the dissertation is based on primary field research and secondary research. The field research and the interviews in depth with migrants, contributed in the definition of the sample and in the collection of the qualitative data.

After taking under consideration the data of case study, the special characteristics of local economy and the already existing scientific data, we came up to some conclusions.

The main conclusions of the dissertation are: Firstly, the majority of migrants are occupied with unskilled jobs, secondly most of them have no health and social insurance, thirdly, there is a correlation between the country of origin and the type of job. Also, only a few migrants participate in jobs of authority and lastly the cultural capital of the migrants affect the type of their job.

In the end of the research there are some suggestions for making the selection of data more affective and for the enhancement of social policies for migrants in Greece.

Παράρτημα

Α. Η στατιστική εικόνα της χώρας για τους μετανάστες

Μετά την παράνομη μαζική μετανάστευση στη χώρα στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η οποία προκλήθηκε κυρίως από την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, η Ελλάδα αντιμετωπίζει δυσκολίες όχι μόνο με την μεταναστευτική της πολιτική αλλά και με την απλή συλλογή στατιστικών στοιχείων για το μέγεθος και το είδος της μετανάστευσης. Μετά από αρκετά χρόνια μαζικής παράνομης μετανάστευσης που συνοδεύτηκε από παράνομες απελάσεις, κυρίως Αλβανών, Βουλγάρων και Ρουμάνων, η Ελλάδα έθεσε απρόθυμα σε εφαρμογή, το 1997, το πρώτο πρόγραμμα νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών. Η Λευκή Κάρτα, διάρκειας 6 μηνών, δόθηκε σε όλους σχεδόν τους 327.000 υποψηφίους και προσέφερε εκείνη τη χρονική στιγμή τα μόνα αξιόπιστα στοιχεία για τους μετανάστες. Το πρόγραμμα που ακολούθησε, η Πράσινη Κάρτα, με διάρκεια 1-3 έτη, έθετε πολλά εμπόδια σε όσους επιθυμούσαν να κάνουν αίτηση. Συνεπώς ο αριθμός των αιτήσεων ήταν 228.000 και η διαδικασία σηματοδεύτηκε από σημαντικές γραφειοκρατικές καθυστερήσεις.

Η Απογραφή του 2001 παρέχει τον αριθμό 762.000 εγγεγραμμένων αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα. Ωστόσο αυτό το νούμερο περιλαμβάνει υποθετικά τους ομογενείς, τους πολίτες της Ε.Ε. και παιδιά. Όμως, στοιχεία που λάβαμε πρόσφατα από την Στατιστική Υπηρεσία θα έπρεπε να παρέχουν περισσότερες πληροφορίες για τους ομογενείς χωρίς την Ελληνική Υπηκοότητα. Σύμφωνα με την Απογραφή του 2001 υπάρχουν μόνο έξι (6) άτομα σε αυτή την κατηγορία. Ωστόσο αυτά τα στοιχεία έρχονται σε αντίθεση με τις άλλες πηγές που αναφέρουν ένα μεγάλο αλλά άγνωστο αριθμό ατόμων που έχουν λάβει την τριετή κάρτα ομογενή από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Ανεπίσημες πηγές ανεβάζουν τον αριθμό των καρτών που έχουν εκδοθεί στις 150-200.000.

Ο νέος νόμος για τους μετανάστες το 2001 (Ν.2910/2001) συνοδεύτηκε και από ακόμα μια νομιμοποίηση, η οποία συγκέντρωσε 368.000 αιτήσεις, παρόλο που αναφορές στον τύπο ισχυρίζονται ότι μόνο οι 220.000 έγιναν δεκτές. Ο ΟΑΕΔ δεν έδωσε ποτέ στοιχεία για τους αριθμούς και τα χαρακτηριστικά των υποψηφίων. Μόνο τα στοιχεία του ΙΚΑ για τις εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση-328.000 αλλοδαποί

ασφαλισμένοι το 2002 -παρέχουν κάποιες ενδείξεις για το ρόλο των μεταναστών στην οικονομία και την κοινωνία.

Τέλος το 2004, το Υπουργείο Εσωτερικών έθεσε σε πλήρη λειτουργία τη βάση δεδομένων για τις άδειες παραμονής. Αυτά ακριβώς τα μη δημοσιευμένα στοιχεία αποτελούν τις πιο σημαντικές πληροφορίες για τους μετανάστες στην Ελλάδα. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχουν αρκετά σημαντικές δυσκολίες με τη συγκεκριμένη βάση δεδομένων για τεχνικούς αλλά και για γραφειοκρατικούς λόγους. Η βάση δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών για τις άδειες παραμονής έχει δυναμικό χαρακτήρα, δηλαδή τα στοιχεία που παρέχει ακόμα και για συγκεκριμένες χρονικές στιγμές είναι διαφορετικά μεταξύ τους ανάλογα με την ημερομηνία εκτύπωσης. Αυτός ο παράγοντας έχει οδηγήσει σε λανθασμένα δεδομένα τα οποία έχουν διανεμηθεί σε δημοσιογράφους και άλλους φορείς.

A.1 Μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα

Έως τώρα δεν έχει υπάρξει κάποια προσπάθεια να προσδιοριστούν ποσοτικά οι μεταναστευτικές τάσεις στην Ελλάδα. Αυτό το έλλειμμα υπάρχει εξαιτίας τριών σημαντικών προβλημάτων: τη μεγάλη έκταση του φαινομένου της παράνομης (και γι' αυτό μη υπολογίσιμης) μετανάστευσης, το χαοτικό χαρακτήρα των τριών προγραμμάτων νομιμοποίησης, την έλλειψη στοιχείων γι' αυτά, την ύπαρξη ασύνδετων στοιχείων από διαφορετικά υπουργεία που δεν είχαν επαφές μεταξύ τους και τέλος το πρόβλημα με τους ομογενείς.

Ο ρυθμός αύξησης της μετανάστευσης στην Ελλάδα από το 1988 υπήρξε τεράστιος, πενταπλασιάζοντας τον αριθμό των μεταναστών πέντε φορές. Από το 1991 έως το 1997, ο αριθμός των αδειών παραμονής που εξέδωσε το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης μειώθηκε παρά τη μαζική εισροή μεταναστών στη χώρα.. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις (1997, 2001) είχαν κάποια προσωρινά αποτελέσματα όσον αφορά τη νομιμοποίηση των μεταναστών. Ωστόσο η μεγάλη πλειοψηφία παρέμεινε σε καθεστώς παρανομίας.

Η Απογραφή του 1991 δεν κατέγραψε τον ακριβή αριθμό μεταναστών καθώς συγκέντρωσε στοιχεία μόνο για όσους ήταν πολίτες της Ε.Ε. ή όσους διέμεναν νόμιμα στη χώρα. Η Απογραφή του 2001 ωστόσο κατέβαλε σημαντική προσπάθεια να ετοιμάσει μια κατάσταση όλων των μεταναστών (νόμιμων και παράνομων) το

πέτυχε σε μεγάλο βαθμό καθώς έχει υπολογιστεί ότι λιγότερο από 100.000 δεν εγγράφηκαν. Ωστόσο, αν προσθέσουμε τον υποθετικό αριθμό των ομογενών που καταγράφηκαν ως Έλληνες πολίτες τα δεδομένα αλλάζουν ριζικά.. Αν λάβουμε επίσης υπόψη το πρόβλημα των καθυστερήσεων στις διαδικασίες για την έκδοση αδειών παραμονής και την έλλειψη στοιχείων για τους νόμιμους μετανάστες στα στοιχεία για τις άδειες παραμονής, τότε υπάρχει μόνο ένα συμπέρασμα. Δεν μπορούμε να υπολογίσουμε με ακρίβεια τους αριθμούς των παράνομων και νόμιμων μεταναστών που βρίσκονται στην Ελλάδα αλλά ούτε και το συνολικό τους αριθμό.

Τέλος μπορεί κανείς να διακρίνει τη σημασία των τέκνων των αλλοδαπών όχι μόνο για την Ελληνική εκπαίδευση αλλά και ως συνισταμένη της μεταναστευτικής ροής. Αυτό είναι το αποτέλεσμα τριών αλληλένδετων παραγόντων, το μεγάλο ποσοστό Αλβανών μεταναστών στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο μέγεθος και νεότερη ηλικία των μελών των οικογενειών τους και την αύξηση των αδειών παραμονής για οικογενειακή συνένωση.

Μέχρι το 2004 ο αλλοδαπός πληθυσμός (με συντηρητικούς υπολογισμούς) των παράνομων μεταναστών ανέρχεται στις 900.000 άτομα που δεν ανήκουν σε χώρες της Ε.Ε. ή της Ε.Ζ.Ε.Σ ή έχουν την ιδιότητα του ομογενή. Αν συμπεριλάβουμε τους πολίτες της Ε.Ε. ο συνολικός αριθμός των αλλοδαπών ανέρχεται στις 950.000. Αυτός ο αριθμός ξεπερνά κατά 200.000 τον αριθμό των αλλοδαπών που έχουν εγγραφεί στην Απογραφή του 2001 και ανεβάζει το ποσοστό των αλλοδαπών επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας στο 8,5%. Αν όμως προσθέσουμε και τον αριθμό των μεταναστών που έχουν κάρτα ομογενή τότε ο αριθμός ανέρχεται σε 1,15 εκατομμύριο ανθρώπους, δηλαδή περίπου στο 10,3% του συνολικού πληθυσμού. Ωστόσο, χωρίς αξιοποιήσιμα στοιχεία για όλους τους νόμιμους μετανάστες στην Ελλάδα και χωρίς αξιόπιστα στοιχεία για τις παροχές υπηκοότητας αυτά τα νούμερα δεν είναι αναξιόπιστα.

A.2 Η κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα

Η Απογραφή κατέγραψε 762.191 άτομα που κατοικούν στη χώρα χωρίς Ελληνική υπηκοότητα και που αποτελούν το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Από αυτό τον αριθμό οι 48.560 αλλοδαποί είναι πολίτες της Ε.Ε. ή της ΕΖΕΣ, υπάρχουν ακόμη 17.426 Κύπριοι που απολαμβάνουν κάποια προνόμια λόγω της υπηκοότητας τους. Οι υπόλοιποι 690.000 είναι υπήκοοι τρίτων χωρών (όχι όμως

ομογενείς) και για όσους από αυτούς είναι ενήλικες(άνω των 18 ετών) απαιτείται από το νόμο να έχουν κανονική άδεια παραμονής στη χώρα.

Υπηκοότητες

Η κατανομή των αλλοδαπών ανά εθνικότητα συγκροτείται από την ακόλουθη δομή. Οι Αλβανοί αποτελούν το 56% του συνόλου των μεταναστών. Ακολουθούν οι Βούλγαροι (5%), οι Γεωργιανοί (3%) και οι Ρουμάνοι (3%). Οι Αμερικανοί, Κύπριοι, Βρετανοί, και Γερμανοί παρουσιάζονται ως σημαντικές κοινότητες και η καθεμία αποτελεί περίπου το 2% του συνόλου του αλλοδαπού πληθυσμού. Ωστόσο, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ε.Ε. η οποία έχει μια εθνικότητα μεταναστών η οποία ξεπερνά το 50% του συνόλου των αλλοδαπών που βρίσκονται στη χώρα.

Αναλογία των δύο φύλων

Η αναλογία των δύο φύλων στις διάφορες εθνικότητες των αλλοδαπών δεν είναι σταθερή. Υπάρχει μια σχετική ισορροπία στην αναλογία των δύο φύλων, όμως για ορισμένες εθνικότητες παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις. Πιο συγκεκριμένα οι Ασιατικές χώρες (Πακιστάν, Μπαγκλαντές και Ινδία) έχουν εξολοκλήρου σχεδόν μόνο ανδρικό πληθυσμό. Το πολιτισμικό κεφάλαιο που φέρει αυτή η εθνοτική ομάδα και η θέση της γυναίκας που συνεπάγεται η κοινωνική δομή αυτών των χωρών εξηγούν σε μεγάλο βαθμό αυτή την παρατήρηση. Το ίδιο ισχύει και για τις Αραβικές χώρες. Η Συρία και η Αίγυπτος έχουν ποσοστά ανδρικού πληθυσμού της τάξης του 80%. Άλλες εθνικότητες έχουν υψηλή παρουσία γυναικείου πληθυσμού. Η Ουκρανία, οι Φιλιππίνες και η Μολδαβία έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού της τάξης του 70%. Η Αλβανία και η Ρουμανία έχουν ποσοστό 60% ανδρών μεταναστών. Γεγονός το οποίο επίσης εξηγείται από την κοινωνική δομή αυτών των χωρών και από το γεγονός ότι η οικογένεια κατέχει μία θέση πολύ ψηλά στο βάθρο των αξιών των κοινωνικοπολιτικών αξιών. Οι άλλες σημαντικές αριθμητικά εθνικότητες (Βουλγαρία, Γεωργία, Η.Π.Α., Κύπρος, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Πολωνία έχουν ποσοστά γυναικείου πληθυσμού που ανέρχεται στο 50-60% του συνολικού πληθυσμού. Τέλος οι Πακιστανοί που έχουν ποσοστό πληθυσμού 1,4% του συνολικού αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα, δεν έχουν σχεδόν καθόλου γυναικείο πληθυσμό.(Παρατήρηση την οποία επαληθεύσαμε οι ίδιοι στην προσπάθειά μας να εντοπίσουμε γυναικείο πληθυσμό που θα μπορούσε ενδεχομένως να συμμετέχει στο δείγμα μας).

Ηλικιακή κατατομή ανά εθνικότητα

Γύρω στο 80% των μεταναστών βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία (15-64), ποσοστό που έρχεται σε αντίθεση με το 68% του Ελληνικού πληθυσμού. Η ειδοποιός διαφορά με τον Ελληνικό πληθυσμό είναι η παρουσία περισσότερων Ελλήνων ηλικιωμένων. Επιπλέον, ο αλλοδαπός πληθυσμός παρουσιάζει μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών σε σχέση με τον ελληνικό (17% για τους αλλοδαπούς και 15% για τους Έλληνες).

Γεωγραφική κατανομή στην Ελλάδα

Για πρώτη φορά λεπτομερείς πληροφορίες για τις περιοχές συγκέντρωσης αλλοδαπών στην Ελλάδα διατέθηκαν από τη Στατιστική Υπηρεσία. Με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα για την παρουσία αλλοδαπών ανά δήμο διαφαίνεται ένα μεγάλο φάσμα πυκνότητας του αλλοδαπού πληθυσμού που κυμαίνεται ανάμεσα στο 0 και 25%. Εξετάζοντας την παρουσία αλλοδαπών από χώρες εκτός Ε.Ε. παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά (13-25%) επί του συνολικού πληθυσμού εμφανίζονται στα **νησιά** (Μύκονος, Κέα, Σκιάθος, Ζάκυνθος), στην **Αττική** κοντά στην Αθήνα και στα βορειοδυτικά σύνορα της χώρας. Τα χαμηλότερα ποσοστά (0-1,7%) βρίσκονται στα βορειοανατολικά διαμερίσματα της χώρας, γύρω από την Αλεξανδρούπολη και σε μερικές οικονομικά υποανάπτυκτες περιοχές.

B. Το νομικό πλαίσιο

Η εξέλιξη του νομοθετικού πλαισίου για την είσοδο, παραμονή, απέλαση και εργασία αλλοδαπών σε ελληνικό έδαφος διέπεται από τη γενικά παραδεδεγμένη αρχή ότι ανήκει στην αρμοδιότητα κάθε κράτους να ρυθμίζει τα σχετικά ζητήματα, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

Τα βασικά νομοθετήματα για τη μετανάστευση που ίσχυσαν στην Ελλάδα αποτελούν και τους ενδεικτικούς σταθμούς του μεταναστευτικού φαινομένου στη χώρα.

B.1 Η Είσοδος των μεταναστών στη Ελλάδα.

Πέραν της διέλευσης αλλοδαπών από ελληνικό έδαφος, (άρ. 6 Ν. 2910/2001), σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρ. 3 Ν. 2910/2001), η είσοδος στο ελληνικό έδαφος και η έξοδος από αυτό γίνεται (κατ' αρχήν) μόνο από τις ελεγχόμενες μεθοριακές διαβάσεις, που ορίζονται με απόφαση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης, Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εθνικής Άμυνας, Εξωτερικών, Οικονομικών και Εμπορικής Ναυτιλίας. Κατ' εξαίρεση, η είσοδος και έξοδος εκτός μεθοριακών διαβάσεων επιτρέπεται μόνο για εξαιρετικούς λόγους με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης (άρ. 3§1, 2, 3, Ν. 2910/2001). Κάθε πρόσωπο, που με οποιονδήποτε τρόπο εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος ή εξέρχεται από αυτό, υποβάλλεται σε αστυνομικό έλεγχο κατά την άφιξη και αναχώρησή του (άρ. 4 Ν. 2910/2001).

Οι προϋποθέσεις για την είσοδο σε ελληνικό έδαφος αλλοδαπού ρυθμίζονται από το άρ. 5 του Ν. 2910/2001 και συνοψίζονται στα ακόλουθα:

- Κατοχή διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις (§1)
- Οι αλλοδαποί που δεν έχουν υποχρέωση θεώρησης εισόδου επιτρέπεται να εισέρχονται ελεύθερα σε ελληνικό έδαφος και να παραμένουν έως τρεις (3) μήνες συνολικά μέσα σε διάστημα έξι (6) μηνών από την ημερομηνία της πρώτης εισόδου (§4)
- Θεώρηση εισόδου στα έγγραφα αυτά, στις περιπτώσεις που αυτό απαιτείται (§2), η οποία χορηγείται από την ελληνική προξενική αρχή του τόπου κατοικίας του αλλοδαπού, αφού ληφθούν υπόψη λόγοι που αφορούν στη δημόσια τάξη και ασφάλεια της χώρας και στη δημόσια υγεία, και έχει διάρκεια τριών μηνών, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά από τις διατάξεις του Ν. 2910/2001 (§3)
- Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επιτρέπεται να χορηγηθεί θεώρηση εισόδου από τις υπηρεσίες ελέγχου διαβατηρίων κατά την άφιξη του αλλοδαπού στο σημείο εισόδου, κατόπιν απόφασης του Υπουργού Δημόσιας Τάξης (§5)

Οι ειδικότερες προϋποθέσεις προκειμένου για τη χορήγηση θεώρησης εισόδου διαφοροποιούνται ανάλογα με το λόγο για τον οποίο ο αλλοδαπός την αιτείται.

B.2 Η Παραμονή των μεταναστών στην Ελλάδα

Όσοι αλλοδαποί εισέρχονται στη χώρα για λόγους που δεν δικαιολογούν μακρά παραμονή, όπως π.χ. για τουρισμό, συνέδρια, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις (άρ. 38 Ν. 2910/2001) μπορούν να παραμείνουν προσωρινά χωρίς άδεια παραμονής

- α. για όσο διάστημα διαρκεί η προξενική θεώρηση ή
- β. για χρονικό διάστημα τριών μηνών, εάν πρόκειται για αλλοδαπό στον οποίο επιτρέπεται η είσοδος χωρίς προξενική θεώρηση.

Πέραν της παραπάνω περίπτωσης, ο ισχύων νόμος απαριθμεί **περιοριστικά** τους λόγους εισόδου και παραμονής αλλοδαπού στην Ελλάδα, οι οποίοι περιγράφονται ανά περίπτωση σε αντίστοιχα κεφάλαιά του, με στόχο τη θέσπιση ξεκάθαρων και ενιαίων διαδικασιών χορήγησης και ελέγχου.

Οι επιμέρους λόγοι που προβλέπει ο νόμος για είσοδο και παραμονή αλλοδαπών στη χώρα είναι οι ακόλουθοι. Σύμφωνα με το Ν. 2910/2001 (άρ. 8 §1, όπως τροποποιήθηκε από το άρ. 32 Ν. 3202/2003 και το άρ. 34 § 4 Ν. 3274/2004) αλλοδαπός που έχει λάβει θεώρηση εισόδου στην Ελλάδα, για έναν από τους προβλεπόμενους λόγους, μπορεί να ζητήσει άδεια παραμονής για τον ίδιο λόγο, εφόσον πληροί τις αντίστοιχες νόμιμες προϋποθέσεις.

Οι λόγοι εισόδου και παραμονής είναι ή κάτωθι

- (i) είσοδος και παραμονή για λόγους σπουδών
- (ii) είσοδος και παραμονή για παροχή εξαρτημένης εργασίας
- (iii) είσοδος και παραμονή για άσκηση ανεξάρτητης οικονομικής

δραστηριότητας

- (iv) είσοδος και παραμονή για οικογενειακή συνένωση
- (v) είσοδος και παραμονή αλλοδαπών για άλλους λόγους

B.3 Τα κοινωνικά δικαιώματα των μεταναστών στην Ελλάδα

Επί χρόνια επικρατούσε η αντίληψη, ότι φορείς των κοινωνικών δικαιωμάτων είναι τα πρόσωπα που έχουν την υπηκοότητα του κράτους διαμονής και τη φορολογική υποχρέωση. Από την άλλη πλευρά, οι αρχές της καθολικότητας και της εδαφικότητας κατατείνουν στην κατοχύρωση κοινωνικών δικαιωμάτων και υπέρ των προσώπων που διαμένουν και εργάζονται σε άλλο κράτος από εκείνο της υπηκοότητάς τους. Τόσο οι διατάξεις του Συντάγματος, οι διατάξεις διεθνών

συνθηκών όσο και το Κοινοτικό Δίκαιο κατοχυρώνουν ρητά τα βασικά κοινωνικά δικαιώματα των αλλοδαπών στην Ελλάδα.

Συγκεκριμένα, βάσει της εθνικής νομοθεσίας και μάλιστα με το άρθρο 71 Ν. 3386/2005, οι υπήκοοι τρίτων χωρών που διαμένουν μόνιμα στην Ελλάδα ασφαλιζονται από τους οικείους ασφαλιστικούς οργανισμούς και έχουν τα ίδια ασφαλιστικά δικαιώματα με τους ημεδαπούς. Για τους νόμιμα διαμένοντες στη χώρα μετανάστες βρίσκει, συνεπώς, εφαρμογή η αρχή της ίσης μεταχείρισης και τους αναγνωρίζονται όλα τα κοινωνικοασφαλιστικά δικαιώματα που απολαμβάνουν και οι Έλληνες ασφαλισμένοι.

Με την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης στην κοινωνική ασφάλιση, οι νόμιμοι μετανάστες καλύπτονται από τον κίνδυνο της ασθένειας στην ίδια έκταση με τους ημεδαπούς. Επιπλέον, ο συνδυασμός της αρχής της ίσης μεταχείρισης και των κοινοτικών κανόνων συντονισμού των εθνικών συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας, επιτρέπει στους νόμιμους μετανάστες να συνυπολογίσουν τους χρόνους ασφάλισης που διανύουν στη χώρα μας και σε άλλες χώρες της ΕΕ για τη θεμελίωση συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, με περιορισμό ότι ο συνυπολογισμός των χρόνων ασφάλισης δεν μπορεί να δημιουργήσει δικαιώματα πριν από την 01.06.2003. Περαιτέρω, το κατά πόσον θα είναι δυνατός ο συνυπολογισμός και του χρόνου ασφάλισης που ο κάθε νόμιμος μετανάστης έχει διανύσει και στη χώρα προέλευσης του θα εξαρτηθεί από την ύπαρξη διμερούς σύμβασης με τη χώρα αυτή.

Κενό προστασίας ωστόσο, υπάρχει για όσους μετανάστες διαμένουν παράνομα στη χώρα. Συμφωνά με το άρθρο 51 παρ.1 Ν. 2910/2001, οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νπδδ, οι Ο.Τ.Α., οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αλλοδαπούς οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο, θεώρηση εισόδου ή άδεια παραμονής ή γενικά δεν αποδεικνύουν ότι παραμένουν νόμιμα στη χώρα, εκτός αν υπάρχουν ρητές νομοθετικές εξαιρέσεις. Τέτοια εξαίρεση συντρέχει όταν πρόκειται για αλλοδαπούς που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά. Τα προβλήματα που δημιουργούνται από την απαγόρευση αυτή για την κοινωνική προστασία των παρανόμων μεταναστών είναι προφανή. Οι παράνομοι μετανάστες που εργάζονται αδήλωτα στη χώρα δεν μπορούν να τύχουν κοινωνικών παροχών, παρά μόνον εφόσον υπάρχει έκτακτη ανάγκη για τη νοσοκομειακή τους περίθαλψη.

Πίνακας Συντμήσεων και Συντομογραφιών

Συντμήσεις/ Συντομογραφίες	Επεξήγηση
ΔΙ.Κ.Α.Τ.Σ.Α	Διεπιστημονικό Κέντρο Αναγνώρισεως Τίτλων Σπουδών της Αλλοδαπής
Ε.Κ.Κ.Ε.	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
Ε.Σ.Υ.Ε.	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
Ι.ΜΕ.ΠΟ.	Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
Ι.ΣΤ.Α.ΜΕ.	Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών
Κ.Ε.Μ.Ο	Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων
ΚΕ.Π.Ε	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
Ν.Π.Δ.Δ.	Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου
Ο.Κ.Ε.	Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή
Ο.Τ.Α.	Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης

Πίνακας Εικονογράφησης

ΓΡΑΦΗΜΑ	ΤΙΤΛΟΣ	ΣΕΛΙΔΑ
Γράφημα 1	Η επαγγελματική ειδικευση των Αλβανών μεταναστών	65
Γράφημα 2	Η επαγγελματική ειδικευση των Βούλγαρων μεταναστών	68
Γράφημα 3	Η επαγγελματική ειδικευση των Ουκρανών μεταναστών	70
Γράφημα 4	Η επαγγελματική ειδικευση των Πακιστανών μεταναστών	72

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

A) Πρωτογενείς πηγές

- **ΦΕΚ 1693/2-5-2001(N.2910/2001)** Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις.
- **Τεχνικό Δελτίο (2000)** «Αναπτυξιακή ταυτότητα και κατευθύνσεις ανάπτυξης των Ο.Τ.Α.» , Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου
- **Ι.ΜΕ.ΠΟ. (2004)** Στατιστικά Δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα στάνταρντς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Τελική Έκθεση Αναθεωρημένη Έκδοση, 15 Νοεμβρίου 2004
- **ΕΣΥΕ (2002)** Πραγματικός πληθυσμός της Ελλάδας κατά την Απογραφή του 2001, Αθήνα
- **Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων**, Εθνικό σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση 2003-2005, Αθήνα, Ιούλιος 2005

B) Βιβλία

- **Βαΐου Ν., Χατζημιχάλης Κ., (1997)** Με την ραπτομηχανή στην κουζίνα και τους Πολωνούς στους αγρούς-πόλεις, περιφέρειες και άτυπη εργασία **Αθήνα Εξάντας**
- **Γεώργιας Κ., (2005)** Το στοίχημα της κοινωνικής ένταξης και η σημασία του για την κοινωνική συνοχή μέσα από το πρίσμα της Ελληνικής Πολιτείας, εισήγηση στο συνέδριο Αντιγόνη, Εθνικός Φορέας Συνεργασίας Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Ρατσισμού και Ξενοφοβίας, 4η Στρογγυλή Τράπεζα **Αθήνα**
- **Γκίντενς Α., (2002)** Ο κόσμος των ραγδαίων αλλαγών, Πως επιδρά η παγκοσμιοποίηση στη ζωή μας, **Αθήνα Εκδόσεις Μεταίχμιο**
- **Ζήση Α.,(2005)** Μετανάστευση και ψυχική υγεία: Διεθνή και Ελληνικά Ευρήματα. πανεπιστημιακές σημειώσεις, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

- **Ιωσηφίδης Θ.,(2001)** Συνθήκες εργασίας τριών μεταναστευτικών ομάδων στην Αθήνα **Αθήνα Ελληνικά Γράμματα**
- **Ιωσηφίδης Θ., (1999)** Η Ιστορία ενός Μετανάστη από την Αλβανία στην Αθήνα, Ημερίδα ΕΚΚΕ/ΕΙΕ/ΙΝΕ-ΓΣΕΕ, Μετανάστες στην Ελλάδα: Αγορά εργασίας και ζητήματα πολιτικής, Ιούνιος 1999, **Αθήνα**
- **Καβουνίδη Τ., (2003)** Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών, **Αθήνα Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική- Πληροφορική Α.Ε.**
- **Καβουνίδη Τ., Χατζάκη Α., (2000)** Αλλοδαποί που υπέβαλαν αίτηση για την απόκτηση Κάρτας Προσωρινής Παραμονής: Υπηκοότητα, Φύλο και Χωροθέτηση, Έκδοση Αναθεωρημένη(ανάλυση 371,641 αιτήσεων) **Αθήνα Ε.Ι.Ε.**
- **Κασιμάτη Κ., (2003)** Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης **Αθήνα Gutenberg**
- **Κανελλόπουλος Ν.Κ., (1995)** Εσωτερική μετανάστευση, Εκθέσεις 21 **Αθήνα ΚΕΠΕ**
- **Κατσορίδας Δ., (1991)** Οι ξένοι Εργάτες στην Ελλάδα, Ενημερωτικό Δελτίο της ΓΣΣΕ/ΙΝΕ, Ιούνιος-Ιούλιος 1991 **Αθήνα**
- **Κατσορίδας Δ., Κόλλιας Γ., (2001)** Αλλοδαποί Εργαζόμενοι, Ένταξη ή καταστολή στο <http://www.inegsee.gr>
- **Λαμπριανίδης Α., Λυμπεράκη Α., (2001)** Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη: Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας **Θεσσαλονίκη Εκδόσεις Παρατηρητής**
- **Λυμπεράκη Α., Πελαγίδης Θ., (2000)** Ο φόβος του ξένου στην αγορά εργασίας. Ανοχές και Προκαταλήψεις στην ανάπτυξη. **Αθήνα Πόλις**
- **Μαρβάκης Α., Πάρσογλου Δ., Παύλου Γ.,(2001)** Μετανάστες στην Ελλάδα **Αθήνα Ελληνικά Γράμματα**
- **Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., (2003)** Μεταναστευτικές τάσεις και Ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική, Αθήνα ΙΝΕ- Μελέτες
- **Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., (2006)** Μετανάστευση και ένταξη των Μεταναστών στην Ελληνική κοινωνία **Αθήνα Gutenberg**
- **Παπαταξιάρχης Ι., (2006)** Οι περιπέτειες της ετερότητας: Η παραγωγή πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα, **Αθήνα Εκδοτικός Οίκος Αλεξάνδρεια**
- **Σιφναίου Ε., (1996)** Λέσβος – οικονομική και κοινωνική ιστορία (1840-1912) **Αθήνα Εκδόσεις Τροχαλία**

- **Σκιάρδος Γ.Κ., (1997)** Μεθοδολογία αγροτικής κοινωνιολογικής έρευνας **Αθήνα Εκδόσεις Ζήσης**
- **Χατζημιχάλης Κ., Βαΐου Ν., (1990)** Τοπικές Αγορές Εργασίας και Άνιση Περιφερειακή Ανάπτυξη στη Βόρεια Ελλάδα **Αθήνα, Επιθεώρηση κοινωνικών Ερευνών**
- **Ψημμένος Ι., (2001)** Νέα εργασία και Ανεπίσημοι Μετανάστες στη Μητροπολιτική Αθήνα **Αθήνα Ελληνικά Γράμματα**
Σχετική Βιβλιογραφία
- **Ατμίτσης Γ., Λαζαρίδης Λ., (2001)** Οι πολιτικές ρύθμισης της Μετανάστευσης στην Ελλάδα στο 'νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μετανάστευσης στην Ελλάδα', **Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήσης**
- **Βεντουρά Λ., (1994)** Μετανάστευση και έθνος – Μετασχηματισμοί στις Συλλογικότητες και τις Κοινωνικές θέσεις, **Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήσης**
- **Δαουτόπουλος Α.Γ., (2002)** Μεθοδολογία Κοινωνικών Ερευνών, Θεσσαλονίκη Εκδόσεις Ζυγός
- **Κυριαζή Ν., (1998)** Η Κοινωνιολογική Έρευνα, **Αθήνα Ελληνικές Επιστημονικές Εκδόσεις**
- **Λιανού Π., (2003)** Σύγχρονη Μετανάστευση στην Ελλάδα: Οικονομική Διερεύνηση, **Αθήνα ΚΕΠΕ**
- **Πετράκου Β.Η., (2001)** Η κατασκευή της Μετανάστευσης στην ελληνική κοινωνία στο Μετανάστευση στην Ελλάδα, **Αθήνα Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα**
- **Πετρινώτη Ξ., (1993)** Η μετανάστευση προς την Ελλάδα- Μια πρώτη καταγραφή, ταξινόμηση και ανάλυση, **Αθήνα Εκδόσεις Οδυσσέας**
- **Πουλοπούλου Ήρα ΕΜΚΕ, (2007)** Η μεταναστευτική πρόκληση, Ελληνική εταιρία Δημογραφικών Μελετών, **Αθήνα Εκδόσεις Παπαζήσης**
- **Τσιτσελίκης Κ., Χριστοπούλου Δ., (1997)** Το μειονοτικό Φαινόμενο στην Ελλάδα, ΚΕΜΟ, **Αθήνα Εκδόσεις Κριτική**
- **Χριστόπουλος Δ., Παύλου Μ., (2004)** Η Ελλάδα της Μετανάστευσης, Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, **Αθήνα Εκδόσεις Κριτική**
- **Ψημμένος Ι., (2004)** Μετανάστευση από τα βαλκάνια: Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα., **Αθήνα Glory Book**

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- **Anthias F., (1992)** Class, Gender and Migration, Aldershot Avebury, Britain
- **Anthias F., Lazaridis G.,(2000)** Introduction: Women on the move in Southern Europe, Berg Europe
- **Baldwin-Edwards M., (2001)** Semi-reluctant Host: Southern Europe's Ambivalent Response to Immigration, Mediterranean Migration Observatory, Working Paper No. 3 Athens, Panteion University
- **Escriba A., (2000)** The position and status of migrant women in Spain in Anthias, Lazaridis 'Gender and Migration in Southern Europe' Berg
- **Fakiolas R., (2000)** Migration and Unregistered Labour in the Greek economy: Eldorado or Fortress? Migration in Southern Europe, London Macmillan Press LTD
- **Iosifides T., (1997)** Immigrants in Athens Labour Market: a comparative survey of Albanians, Egyptians and Filipinos, Southern Europe and the new Immigration. Brighton: Sussex Academic Publishers
- **Kutluer, Yalim (1981)** Migrant women not gainfully employed, International migration
- **Lianos P.T., (2001)** Illegal Migrants to Greece and their Choice of destination, International Migration Vol.39 (2)
- **Morawska E., (1992)** The sociology and historiography of immigration, New York, Oxford University Press

Γ) Άρθρα

- **Αιολικά Νέα** ' Στον Αέρα το κέντρο λαθρομεταναστών στην περιοχή Λαγκάδα' Ρεπορτάζ, σελ5 23/05/2005
- **Εμπρός** 'Στο Γκουαντανάμο της Μυτιλήνης' Ρεπορτάζ σελ8 12/07/2006
- **Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία** 'Πράσινη Κάρτα Α.Ε.' Ρεπορτάζ σελ49 19/04/2006
- **Βήμα** ' Η Ελλάδα που αλλάζει: Το κύμα των ξένων μεταναστών' **Λαφαζάνη Δ.** Άρθρο 19/12/1999

Δ) Διαδικτυακές πηγές- τόποι

- <http://el.wikipedia.org/wiki>
- <http://www.pak-embassy.gr/el>
- <http://europa.eu/aaceuropean-countries>
- <http://www.statistics.gr>